

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**KRĀSU TEORIJU IZMANTOŠANA FRIČA BĀRDAS
DZEJAS INTERPRETĀCIJĀ 11. KLASĒ**

DIPLOMDARBS

Autore: **Sabīne Zīle**

Studenta apliecības Nr.:sz13043

Darba vadītājs: vad. pētn. Dr.paed. Dagmāra Ausekle

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba „Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas dzejas interpretācijā 11. klasē” mērķis ir izstrādāt metodiskās sistēmas variantu, kas rosinātu skolēnus saskatīt Friča Bārdas dzejā pausto krāsu nozīmi viņa personības un pasaules redzējuma atklāsmē.

Pētījuma problēma: Kā organizēt literatūras mācību procesu, lai palīdzētu skolēniem saskatīt to, cik būtiskas un svarīgas mākslas darbā ir nianse un detaļas, kas atklāj autora pasaules redzējumu.

Uzdevumi:

1. Apkopot un analizēt temata ietveros pieejamo literatūru un citus informācijas avotus.
2. Veikt pētījumā iesaistītās skolēnu grupas izpēti.
3. Izstrādāt un aprobēt mācību materiālus pētāmā temata aspektā.
4. Analizēt un izvērtēt aprobēto mācību procesu un tā rezultātus.

Diplomdarba autore secina, ka krāsu teoriju izmantošana mācību procesā ieinteresē skolēnus dzejas interpretācijā.

Atslēgvārdi: krāsu teorijas, dzejas interpretācija, Fricis Bārda, mācību satura integrācija

ANNATATION

Graduation work's "Colour Theories to Interpret Fricis Bārda's Poetry in Form 11" goal is to develop a version of a methodological system to stimulate students to distinguish the revealing of Fricis Bārda personality and vision through the meaning of colour used in his poetry.

Problem: How to organise literature studies to help students distinguish the importance of components and nuances that reveals author's vision.

Tasks:

1. Summary and analysis of the available literature and other sources within the subject.
2. Study of the research group.
3. Development and approbation of the learning materials.
4. Analysis and evaluation of the approved learning process and its results.

The author of the graduation work concludes that the use of colour theories in the learning process of interpretation of poetry rouses students' interest.

Keywords: colour theories, poetry interpretation, Fricis Bārda, integration of learning content

SATURS

Ievads	6
1. Pedagoģijas un literatūras atziņas darba temata kontekstā.....	9
1.1. Skolotāja uzdevums literatūras stundās	9
1.2. Dzejas jeb liriskas uztvere	10
1.3. Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā.....	12
2. Friča Bārda personība un daiļrade.....	19
2.1. Romantisms	19
2.2. Ieskats Friča Bārdas biogrāfijā	20
2.3. Friča Bārdas daiļradi ietekmējošie faktori	25
2.4. Tematiskie pavedieni Friča Bārdas dzejā	27
2.5. Krāsu lietojumi Friča Bārdas dzejā.....	28
3. Skolotāja sagatavošanās darbam klasē.....	32
3.1. Jauniešu vecumposma raksturojums.....	32
3.2. Pētījumā iesaistītās klases raksturojums	33
3.3. Mācību stundu materiālu izstrāde un tematiskais plānojums	37
4. Skolotājas un skolēnu sadarbība literatūras stundās	43
5. Skolotājas un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.....	60
Secinājumi.....	62
Izmantotā literatūra un avoti	64
Pielikumi	67
1. pielikums. Fotoattēli no Friča Bārda muzeja „Rumbiņi”	68
2. pielikums. Anketa skolēniem.....	69
3. pielikums. Anketa „Grāmatas manā dzīvē”	72
4. pielikums. Fizikas uzdevums	74

5.	pielikums. Bioloģijas uzdevums	76
6.	pielikums. Vizuālās mākslas uzdevums.....	78
7.	pielikums. Psiholoģijas uzdevums	79
8.	pielikums. Skolēnu pieraksti pēc mācību stundas	80
9.	pielikums. Skolēnu grupu darbs.....	82
10.	pielikums. Prezentācija „Ieskats krāsu teorijās”	83
11.	pielikums. Darba lapa skolēniem „Ieskats krāsu teorijās”	93
12.	pielikums. Skolēnu izpildītas darba lapas	100
13.	pielikums. Mājas darbs.....	107
14.	pielikums. Izpildīts mājas darbs	110
15.	pielikums. Krāsu raksturojumi	112
16.	pielikums. Friča Bārdas personības un daiļrades raksturojums	115
17.	pielikums. Pienākumu sadale grupu darbā.....	120
18.	pielikums. Grupu darba uzdevumi	121
19.	pielikums. Grupu darba izvērtējums	122
20.	pielikums. Skolēnu grupu darba izvērtējums	123
21.	pielikums. Grupu darba plakāts.....	124
22.	pielikums. Kolāžas kritēriji	125
23.	pielikums. Skolēnu izveidotās kolāžas.....	126
24.	pielikums. Video filmas izveides kritēriji	127
25.	pielikums. Skolēnu veidotās filmas.....	128
26.	pielikums. Skolēnu uzstāšanās secība	129
27.	pielikums. Skolotājas vērtēšanas lapa	130

IEVADS

Literatūra ir mākslas veids, kurā galvenais līdzeklis ir vārda māksla. Rakstnieks vārdos ietērpj savus pārdzīvojumus un emocijas, lai tās nodotu lasītājam, tomēr visbiežāk lasītājs daiļdarbu lasa sižeta līmenī, tādējādi neuztverot nianšes un detaļas, kurās atklājas rakstnieka nolūks. Lasot daiļdarbu sižeta līmenī, tiek uztverti notikumi un personas, kas bieži vien neatklāj autora patieso nolūku, jo, kā raksta Sant-Ekziperī (1974: 129): „*Dzīvu tēlu var radīt, nevis pieliekot tam klāt labas īpašības un trūkumus, bet izsakot pārdzīvotos iespaidus.*” Tikai caur detaļām un niansēm, kuras bieži ir grūti pamanīt, autors panāk daiļdarba valdzinājumu un piesaista lasītāja uzmanību pie konkrētā darba.

Sižetu visvieglāk ir uztvert prozā jeb epikā un drāmā jeb dramaturģijā, jo tur ir skaidri notikumi, kas skolēniem atvieglo daiļdarba uztveršanu, atstājot dzeju jeb liriku pie „nevēlamās” literatūras. Problēma ir piesaistīt skolēnus dzejas lasījumā un izpratnē, jo, lasot dzeju, skolēniem tā liekas nesaprotama un sarežģīta. Dzejā vairs neatklājas sižets, bet, izmantojot liriku, rakstnieks atklāj savus pārdzīvojumus (Valeinis 2007: 169), kur būtiskas ir detaļas un nianšes, kuras rakstnieks izmanto, lai atklātu savus pārdzīvojumus. Skolēniem, dzejnieka izmantotās detaļas un nianšes ir grūti uztvert un pamanīt, kas noved pie tā, ka skolēni neizprot dzeju, radot vispārēju nepatiku pret to. Ja skolēniem tiktu akcentētas detaļas un nianšes, kuras analizēt dzejā, iespējams, ka dzejas lasīšana un uztvere kļūtu saistošāka un skolēniem tuvāka.

Diplomdarba autore dzejas interpretācijā vēlējās skolēnu uzmanību piesaistīt krāsu izmantošanai dzejas tēla veidošanā, jo krāsas veido pasauli, kurā dzīvojam. Katrai lietai ir sava krāsa, kas to padara par apbrīnojamu, pievilcīgu un pat bīstamu. Krāsas izraisa cilvēkos asociācijas, piemēram, sarkana krāsa var brīdināt par briesmām, dzeltena asociējas ar siltumu un sauli, zila ir ilgu krāsa un zaļā ir daba, bet ikdienas steigā reti kurš cilvēks pievērš padziļinātu uzmanību krāsām. Tomēr darba autore vēlējās akcentēt, ka krāsām ir ļoti būtiska un noteicoša nozīme cilvēka personības ietekmē, jo cilvēku krāsu izjūta notiek zemapziņas līmenī, kas nozīmē, ka krāsas cilvēki pārsvarā izvēlas neapzināti.

Arī dzejā jeb lirikā tiek izmantotas krāsas, lai veidotu dzejas tēlu. Viens no latviešu rakstniekiem, kurš savā daiļradē izmanto krāsu nosaukumus, ir romantisma pārstāvis Fricis Bārda, kurš, izmantojot daudzveidīgo krāsu nianšes, ievieļ lasītāju krāsu pasaulē, caur kuru lasītājs iepazīst rakstnieka vidi, tā laika cilvēka pārdzīvojumus un pats sevi. Skolēniem iepazīstoties ar dzejnieka daiļradi, iespējams, paplašināt savu redzesloku un no jauna apzināties dabas skaistumu, jo apbrīnojamās redzes gleznās, kurās izmantotas krāsas, dzejnieks apraksta

pasauli un savus pārdzīvojumus. Viņa dzejā nebūs bezpersoniski aprakstītas debesis vai zemes uzaršana, bet tā būs ietērpta pārdzīvojumos un sajūtās, lasītājam sajūtot notikumu un dabu sev līdzās.

Friča Bārdas daiļradē visbiežāk sastopamās krāsas ir zila, zaļa, balta, dzeltena, melna, pelēka, sarkana. Rakstnieka daiļrade ļauj lasītājam uztvert krāsu ne vairs tikai kā vispārīgu apzīmētāju, bet kā svarīgu niansi daiļdarbā, kas atklāj rakstnieka pasaules redzējumu. Pasaules redzējuma atklāšana notiek caur nianšu meklēšanu un uztveri, kas daiļdarbu analīzē ir ļoti būtiski. Nianšu meklēšana un analīze var būt saistoša jauniešiem, jo tieši jauniešu vecumposmā skolēnus vairāk interesē daiļdarba garīgais devums un tā noderīgums pašam lasītājam, ko, iespējams, atklāt caur krāsu niansēm, kuras izmanto dzejnieks.

Diplomdarba autore vēlas iepazīstināt skolēnus ar trīs krāsu teorijām, kuras izmantos Friča Bārdas dzejas interpretācijā. Krāsu teorijas, kuras skolēni iepazīs, ir Johana Volganga fon Gētes (*Johann Wolfgang von Goethe*) „Krāsu teorija”, Vikijas Vollas „Aura - Soma”, Janīnas Kursītes - Pakules „Krāsas latviešu folklorā”. Izmantojot nosauktās krāsu teorijas, skolēni meklēs saistības starp Friča Bārdas dzejoļu krājumā „Zemes dēls” nosauktajām krāsām, viņa personību un dzeju, sasaistot tos ar apgūto teorētisko materiālu.

Diplomdarba ietvaros izstrādātos materiālus varēs izmantot studējošie latviešu valodas un literatūras skolotāji skolu prakses ietveros, esošie literatūras skolotāji dzejas interpretācijas stundās. Krāsu teorijas apkopojamo materiālu varēs izmantot citos mācību priekšmetos, veidojot kompetencēs balstītu mācību saturu.

Pētījuma temats:

Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas dzejas interpretācijā 11. klasē.

Pētījuma problēma:

Kā organizēt literatūras mācību procesu, lai palīdzētu skolēniem saskatīt to, cik būtiskas un svarīgas mākslas darbā ir nianse un detaļas, kas atklāj autora pasaules redzējumu.

Pētījuma hipotēze:

Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā mācību procesā nodrošina detaļu un nianšu atklāšanu.

Pētījuma mērķis:

Izstrādāt metodiskās sistēmas variantu, kas rosinātu skolēnus saskatīt Friča Bārdas dzejā pausto krāsu nozīmi viņa personības un pasaules redzējuma atklāsmē.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot un analizēt temata ietveros pieejamo literatūru un citus informācijas avotus.
2. Veikt pētījumā iesaistītās skolēnu grupas izpēti.
3. Izstrādāt un aprobēt mācību materiālus pētāmā temata aspektā.
4. Analizēt un izvērtēt aprobēto mācību procesu un tā rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze.
2. Anketēšana.
3. Pedagoģiskie novērojumi.
4. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.
5. Skolotāja un skolēnu sadarbības analīze un izvērtējums.

Pētījuma bāze:

X vidusskolas 11. klases skolēni.

Pētījuma norises laiks:

2017. gada 13. februāris – 2017. gada 29. aprīlis.

Darba struktūra:

5 nodaļas, 12 apakšnodaļas, 4 tabulas, 41 literatūras avots, 66 lapaspuses.

1. PEDAGOĢIJAS UN LITERATŪRAS ATZIŅAS DARBA TEMATA KONTEKSTĀ

1.1. Skolotāja uzdevums literatūras stundās

Vispārējās vidējās izglītības programmas saturs ietver mākslas jomu, kur viens no mācību priekšmetiem ir literatūra (Literatūra 2013). Literatūras mācību priekšmets sevī ietver 3 komponentes: „literatūra – kultūras sastāvdaļa, literatūra – vārda māksla, radošā darbība” kā arī vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts literatūrā (Turpat, 2013), nosaka, ka „mācību priekšmeta "Literatūra" mērķis ir sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā.”

Ērika Zimule (1911: 35) uzsver, ka „.. literatūras skolotājs ir viens no galvenajiem mūsu ideālu, garīguma, humānisma rosinātājiem un uzturētājiem skolēnos. Priekšmeta specifikas dēļ viņam ir nosacīti lielākas iespējas garīgi bagāta, kultūras vajadzību izjūtoša cilvēka veidošanā.” „Literatūras stundās šī sevis un citu iepazīšana notiek saskarsmē ar mākslas darbu” (Ausekle 2003: 10), kuru skolēni lasa, analizē un pārrunā ar skolotāju, apzinoties šī darba vērtību un nianšes. Jāatzīmē, ka „.. literatūras mācībpriekšmeta pamatā ir vārda māksla” (Zimule 1991: 20).

Skolotājam ir grūts un atbildīgs uzdevums skolēnu priekšā, jo skolotājam jāieinteresē ne tikai lasīt daiļdarbu, bet arī izprast lasītā teksta vērtīgumu. Jānis Rudzītis (2000: 63) raksta, ka „.. būtiska literatūras skolotāja kompetences iezīme ir viņa personības profesionālā pievilcība – radoša ierosme, spēja aizraut ar dzīvā vārda spēku, virzīt mācību procesa dalībnieku sadarbību.”

Tas, kā skolēni apgūs un izprātīs literatūru, ir atkarīgs no pedagoga. Ē. Zimule min soļus, kā vislabāk mācīties literatūru. Viņa uzsver, ka literatūra „.. vispirms ir jāizlasa, iedziļinoties tekstā, uztverot būtisko, uztaustot autora pozīciju, viņa skatījumu uz cilvēkiem, pasauli. Tālākais solis – salīdzināt to ar savu pieredzi un uzskatiem – piekrist autoram vai strīdēties ar viņu. Mācīties literatūru nozīmē lasīšanas gaitā gūt arī estētisku baudījumu gan no domas, gan emocijas, gan valodas pilnīguma, precizitātes, skaistuma, asprātības un oriģinalitātes” (Zimule 1991: 21).

Tikai skolotāja un skolēna savstarpēja sadarbība var sekmēt garīgo un emocionālo baudījumu, ko sniedz literatūras mācību stundas. Atklājot skolēniem vārda mākslas pasauli, pedagogs viņiem atver jaunu pasauli, kurā viņi iepazīs paši sevi.

1.2. Dzejas jeb lirikas uztvere

Dagmāra Ausekle (1991: 85) uzsver, ka „daiļdarba lasīšana un apguve ir grūts darbs, kas bieži vien prasa visu cilvēka garīgo spēku sasprindzinājumu, un nav iespējams arī otra cilvēka vietā izlasīt grāmatu, tāpēc skolotājam jāiedzīvina skolēnu apziņā doma, ka daiļdarba analīzei stundā tikai tad būs jēga, ja skolēni šajā analīzes procesā piedalīsies ar vislielāko spēka atdevi”. Skolotājs ir tā persona, kas nodrošina šo spēka atdevi, ar kādu skolēns iepazīst daiļdarbu vai daiļdarba autoru, jo tikai literatūras skolotāja emocionālais stāstījums, mīlestība pret darbu un skolēnu ieinteresētības noturēšana, liks skolēniem ar azartu un interesi apgūt nepieciešamo materiālu.

Galvenais daiļdarba kā vārda mākslas darba apgūvē ir „.. skolēna un mākslas darba mijiedarbība, kas plašākā skatījumā ir personības iesaistīšanās kultūras aprītē. Šo procesu var traktēt arī kā lasītāja dialogu ar autora radīto „otro realitāti”, intrapersonālu saziņu, interakciju, spēli, mākslinieciski ievirzītu izziņas darbību un ar to saistītu dzīves un mākslas vērtību atklāšanu” (Rudzītis 2000: 55). Šīs individuālās mākslinieciskās vērtības, kuras skolēni iepazīst, lasot un analizējot daiļdarbu, „.. iegūst to emocionālo pieredzi, kas ļauj viņiem kļūt par mākslinieciski izglītotiem cilvēkiem” (Ausekle 1991: 85), tomēr „.. daiļdarba uztveršanas process ir tikpat sarežģīts kā mākslas radīšanas process” (Ausekle 2003: 8).

Viens no senākajiem literatūras veidiem ir dzeja jeb lirika. Jau „.. agrākos laikos atkarībā no laikmeta apstākļiem un nācijas īpatnībām dzejniekus dēvēja par likumdevējiem vai gaišrēģiem” (Šellijs 1974: 265).

Vitolds Valeinis grāmatā „Ievads literatūrzinātnē” definē, kas ir lirika. „Lirika ir literatūras veids, kurā atklājas autora pārdzīvojumi viņa attieksmē pret dažādām dzīves parādībām. Pārdzīvojums atklājas tā tiešajā izpausmē ar valodas kā emocionālās runas veida, ar tās radītās tēlainības un izteiksmības palīdzību. Lirika tādējādi ir autora iekšējās pasaules tieša valodiskās izpausmes māksla” (Valeinis 2007: 169). Teodors Zeiferts raksta, ka „dzejas darbi sniedz ieskatu tautas dvēselē. Bet, lai to izprastu, jāiemet skats tanīs noteikumos un apstākļos, kuros tauta dzīvo un rada, viņas zemes dabā, vēsturē, dzīves iekārtā, sabiedriskajā apkārtnē” (Zeiferts 1993: 10). Salīdzinot iepriekš minētos izteikumus par dzeju, redzama zināma paralēle, jo autori uzsver to, ka dzejnieks dzejolī pārdzīvo un atklāj savu emocionālo attieksmi un pārdzīvojumus, kurus ietērpis emocionālā runas veidā.

Lai izprastu daiļdarbā pausto vērtību un to spētu analizēt, būtisks ir ne tikai „.. saturs, bet veids, kādā šo saturu izsaka, tātad forma” (Veidemane 1977: 25). Dzejas forma ir valoda

(Veidemane 1977: 29), ar kuras palīdzību dzejnieks lasītājam atklāj savus pārdzīvojumus un emocionālo attieksmi, jo „.. dzejas saturs tieši koncentrējas uz jūtu un sajūtu sfēru” (Veidemane 1977: 37), kuru lasītājs uztver „.. dzejai raksturīgā organizācijas principā” (Veidemane 1977: 36).

Lai sarežģīto dzejas valodu izprastu un atklātu autora mākslinieciskos nolūkus, nepieciešams uztvert lasīto tekstu. Ruta Veidemane iedala divus uztveres veidus. Viens ir automatizācijas process, kad lasītājs uztver to, ko pazīst (Veidemane 1977: 34). Otrs uztveres veids ir aktualizācija, kas novērojams daiļliteratūras tekstos, kur notiek „.. atsevišķu elementu (vārdu, vārda sastāvdaļu, vārdformu) papildināšana, pretstatīšana automatizēto elementu fonam” (Veidemane 1977: 38).

Viens no aktualizācijas paņēmieniem dzejas interpretācijā ir krāsu izmantošana daiļdarbā, kas tiek atklāta, izmantojot krāsu epitetus. „Par epitetu sauc māksliniecisku apzīmētāju. Tas, izvirzot kādu sevišķi raksturīgu pazīmi, padara parādību uztveramāku, spilgtāku, emocionāli iespaidīgāku” (Valeinis 2007: 100). Profesors Ludis Bērziņš (1940: 283 – 284) par epitetiem raksta, ka „epitets ar savu „gudro dabu” dod dziesminiekam gadījumu izcelt priekšmetu zīmīgas īpašības, kas vērīgai acij dabā uztveramas. Ar epiteta palīdzību dzejnieks atklāj arī savas subjektīvās attiecības pret kādu dzejā minētu priekšmetu, kālab epitets ne vien palīdz asāk uztvert dzejā tēloto īstenību, bet ieved mūs arī dzejnieka garīgajā pasaulē, ļaudams mums ieskatīties dzejnieka simpātijās un antipātijās”. R. Veidemane raksta, ka „krāsu epitetiem daiļliteratūrā visos laikmetos un skolā ir bijusi liela nozīme” (Veidemane 1977: 210), kā rezultātā cilvēka uztverē nostabilizējušies konkrētas krāsu asociācijas, bet jāatceras, ka katra cilvēka konkrētās krāsu asociācijas var atšķirties, jo katram cilvēkam ir savs pasaules redzējums, kurš ietekmē krāsu uztveri.

Latviešu tautas kultūras mantojums glabājas latviešu tautasdziesmās, kur bez krāsu epitetiem nevar iztikt. L. Bērziņš (1940: 292) raksta, ka „latviešu tautas dzeja – analogo mūsu tēvzemes dabai – mazāk mīl spilgtos nemierīgos toņus, kā sirsnīgumu un maigumu”, bet jāpiebilst, ka „krāsu epiteti latviešu tautasdziesmās, protams, nav ietverami kādos absolūtos precīzos skaitļos, jo krāsa var būt apzīmēta arī netieši” (Bērziņš 1940: 292), bet tas nav liedzis Vilmai Greblei salīdzināt latvju tautasdziesmas ar Iliadu, Kalevalu un Kalevipoeģu un secināt, „ka visi trīs epi, salīdzinot ar dainām, ir krāsu ziņā nabadzīgi” (Bērziņš 1940: 284). V. Greble secinājusi, ka „.. latvietis krāsainībai piegriež lielu vērību” (Bērziņš 1940: 284).

Nenoliedzami, „.. krāsu epiteti mums dzimtenes dabu gan rāda, bet, šo dabu rādīdami, rāda vēl vairāk latviešu dvēseles struktūru” (Bērziņš 1940: 285).

1.1. tabula

Vilmas Gāles pētījums

Nr.	Krāsa	Reizes	%
1.	baltā	3005	44%
2.	melnā	909	13%
3.	zaļā	864	12%
4.	sarkanā	629	9%
5.	dzeltenā	541	8%
6.	pelēkā	376	6%
7.	zilā	335	5%
8.	brūnā	177	3%
Kopā:		6836	100%

1.3. Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā

Darba temata ietveros, darba autore analizēja trīs krāsu teorijas: Johana Volfganga fon Gētes „Krāsu teorija”, Vikijas Vollas „Aura - Soma” un Janīnas Kursītes - Pakules „Krāsas latviešu folklorā”. Izvēlētas tieši šīs krāsu teorijas, jo J. V. fon Gēte savā darbā „Krāsu teorija” (1840) ietver emociju un fizisko līmeni, kuru analizē no filozofiskā skatu punkta. J. Kursīte - Pakule darbā «Latviešu folklorā mītu spoguļi» (1996) ir pētījusi krāsu nozīmi latviešu folklorā. V. Volla ir aizsācēja vienai no jaunākajām krāsu teorijām – Aura – Soma.

Johans Volfgangs fon Gēte „Krāsu teorija”.

Gētes krāsu teorija ir senākā, kuru darba autore izmantos, lai interpretētu dzejoļus. Gēte skaidro, ka krāsas ir patstāvīgs fenomēns, kas katra rada sev raksturīgo iespaidu uz cilvēka prātu, bieži vien pat nesaistītu ar objektu, uz kura virsmas krāsas kļūst redzamas. Cilvēki krāsās gūst baudījumu” (Goethe’s 1840: 304– 305).

„Gēte krāsas iedala „pozitīvajās” – dzeltenā, sarkani dzeltenā (oranžā), dzeltenī sarkanā – un „negatīvajās” – zilā, sarkani zilā un zili sarkanā. Pirmās grupas krāsas rada možu, dzīvu, darbīgu noskaņojumu, bet otrās grupas – nemierīgu un skumīgu. Zaļā krāsa ir neitrāla” (Ozola 2015: 202– 203). Katrai krāsai Gēte ir devis savu raksturojumu.

„Dzeltenā ir vistuvākā krāsa gaismai, tā parādās gaismas vissīkākajās nokrāsās, izgaismojot puscaurspīdīgus ķermeņus vai atspīdot no baltās virsmas” (Goethe’s 1840: 306). „Tās ietekmē „acs priecājas”, sirds paplašinās, dvēselei paliek jautrāk, šķiet, ka krāsa izstaro siltumu” (Ozola 2015: 203).

„Viss, kas teikts par dzelteni, paliek spēkā arī oranžajai krāsai, tikai vēl lielākā mērā. Oranžā ir enerģiskāka par tīri dzelteni” (Ozola 2015: 203).

„Dzelteni sarkanā ir patīkamā un jautrā sajūta, ko izraisa dzeltenā un oranžā, tā tiek neizturami spēcīgi kāpināta spilgtā dzelteni sarkanajā. Izraisa satriecošu sajūtu” (Ozola 2015: 203).

„Par zilo krāsu teikts: „Kā krāsa tā ir enerģija, tomēr atrodas negatīvajā pusē un savā diženajā tīrībā it kā simbolizē satraucošo neko.” Tā rada dīvainu, vārdos neizsakāmu iespaidu. Tā vilina sev līdzī, „aiziet” prom no cilvēka. Zilā kā tumša krāsa saistās ar aukstumu. Istabas, kurās ir daudz zilās krāsas, šķiet esam plašas, bet tukšas un aukstas, rodas skumju sajūta” (Ozola 2015: 203).

„Zilā krāsa viegli padziļinās, saplūstot ar sarkano, tādējādi iegūstot aktīvāku raksturu. Tomēr, sarkani zilās krāsas radītā aizrautība atšķiras no dzelteni sarkanās krāsas, tā drīzāk ir smagnēji traucējoša, nevis dzīvespriecīga” (Goethe’s 1840: 312– 313). „Sarkani zilā, ceriņu krāsa rada nemieru. Krāsa ir dzīva, bet nav dzīvespriecīga” (Ozola 2015: 204).

„Zili sarkanās krāsas ietekmē nemiera sajūta ievērojami pieaug. Gēte uzskata, ka ir ļoti grūti ilgi izturēt šo krāsu, ja tā ir tīrā veidā” (Ozola 2015: 204).

„Sarkanā krāsa ir harmonisks dzeltenā un zilā polu savienojums, tāpēc acs tajā rod „ideālu apmierinājumu”. Karmīnsarkanā rada nopietnības, cieņas, bijības iespaidu. Tumšāka krāsa simbolizē vecumu, gaišāka – jaunību” (Ozola 2015: 204). „Vēsturē rodamas liecības par sarkanā saistību ar greizsirdību un nožēlu” (Goethe’s 1840: 314– 315).

„Purpurs ir valdnieku iecienītā krāsa un simbolizē nopietnību un diženumu. Tomēr, ja aplūko apkārtējo pasauli purpura gaismā, tā iegūst šausminošu nokrāsu, kā „pastarajā dienā”” (Ozola 2015: 204).

„Ja dzeltenā un zilā ir vienādā daudzumā, rodas zaļā. Acij tā ir patiesi patīkama, un dvēsele atpūšas. Negribas un nav vajadzības iet tālāk” (Ozola 2015: 13).

„Gēte izdala vairākus harmoniskus krāsu salikumus: dzeltenā – sarkani zilā, zilā – sarkani dzeltenā, purpura – zaļā. Pēc Gētes mācības secināms, ka, piemēram, dzeltenās gaismas psiholoģiskās iedarbības līdzsvarošanai ir nepieciešama sarkani zilās (violetās) gaismas

iedarbība. Starp harmoniskajiem krāsu pāriem pastāv savstarpējas papildināšanas attiecības. Minētās sešas krāsas veido Gētes krāsu apli, kurā harmoniskās krāsas atrodas viena otrai pretī pa diagonāli” (Ozola 2015: 204).

Vizuālajā mākslā krāsu apli izdala 12 krāsas, no kurām trīs ir pamatkrāsas. Secība tiek veidota atbilstoši krāsu viļņu teorijā noteiktiem krāsu metrikas aspektiem, ko pēta fizikā.

Vikija Volla „Aura-Soma”.

Aura – Soma ir viena no jaunākajām sistēmām, kurā tiek pētīta krāsu nozīme. Tā ir garīgā jeb krāsu terapija. Šīs terapijas nolūks ir cilvēkam pašam atklāt sevi.

Auras – Somas izveidotāja ir V. Volla, kura no augiem sintezēja krāsu, iepildīja pudelēs un nesa uz kosmētikas veikalu, domājot, ka tā ir kosmētika. Tomēr viņa pamanīja, ka ir sakarība starp cilvēka auru un krāsām, kuras cilvēks izvēlas no dotajām pudelēm. Tā Auras – Somas krāsu pudeles tiek uzskatītas par dziedniecību, kuras iedarbojas uz cilvēka auru (Ausekle 2016).

„Aura ir ovālas formas elektromagnētisks lauks, kas aptver katru atsevišķu cilvēku” (Stēfensena 1990: 11). Cilvēku veido trīs ķermeņi. Fiziskais, kurā mūsu uztveri nosaka visas piecas maņas. Saskaņā ar šo teoriju, pēta to, kā krāsu izjūt ar maņām. Ēteriskais ķermenis – emocijas. Šajā līmenī pēta, kā cilvēks pārdzīvo krāsas, kā krāsas iedarbojas uz mūsu emocijām. Mentālais ķermenis – gars. Iemiesojas cilvēkam piedzimstot. Garīgais skatījums uz krāsām (Pēc D. Ausekles lekcijas materiāliem 2016).

„Čakra nozīmē ritenis. Čakras enerģija riņķo un tās ir īpaši aktīvas auras vietās” (Stēfensena 1990: 49). Cilvēka enerģētiskajā struktūrā ir 7 galvenās čakras, kas ir enerģijas mezglu punkti mugurkaulā – pamatnes, sakrālā, Saules pinuma, sirds, kakla, trešās acs un vainaga čakra. Ja cilvēkam ir līdzsvarota enerģijas plūsma no 1. līdz 7. čakrai, tad cilvēks ir vesels un pilnvērtīgi var visu paveikt. Ja bloķējas, tad fiziskajā ķermenī rodas problēmas, kuras aurā redz jau iepriekš (Ausekle 2016).

Katrai čakrai ir sava raksturojošā krāsa, kuras kopā veido 7 varavīksnes krāsas. Auras – Somas teorijā nav baltās krāsas, jo tiek uzskatīts, ka baltā krāsa ir gaisma, bet melnā ir tumsa. (Ausekle 2016).

Katras čakras krāsa un tās raksturojums visos trīs ķermeņos apkopots tabulā (sk.1.2. tabula), izmantojot Birgitas Stēfensenas (1990) un doc. Dagmāras Ausekles informāciju no lekciju materiāliem (2016).

Krāsu raksturojumi pēc Auras - Somas

<i>Čakras nosaukums</i>	<i>Krāsa</i>	<i>Pamattēma</i>	<i>Fiziskais ķermenis</i>	<i>Ēteriskais ķermenis</i>	<i>Mentālais ķermenis</i>
Saknes čakra	Sarkana	Enerģija, iezemējums, dzīves materiālā puse.	Saistība ar kājām, pēdām, rumpja apakšējo daļu, nieres, mugurkauls.	Palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi.	Kristus mīlestība, Kristus asinis, ko izlēja par mums.
Hara čakra	Oranža	Gudrība, radošais sākums un seksualitāte.	Krusti, vēders un vēdera lejasdaļa, dzimumorgāni.	Ārstē cilvēka emocijas, ja pārdzīvojis garīgu un fizisku traumu	Gudrība, pacietība un neatkarība.
Saules pinuma čakra	Dzeltena	Zināšanu iegūšana un personīgā griba.	Saules pinums, rumpja augšējā daļa, centrālā nervu sistēma, āda un nieres.	Prieks par juteklisko. Skaidrība, līdzsvars un balanss.	Intelekts un griba.
Sirds čakra	Zaļa	Mīlestība, iekšējā telpa un patiesība.	Krūšu daļa, plaušas un aizkrūts dziedzeris.	Meklējumi, radošā darbība, saistība ar dabu, harmonija ar dabu.	Pieņemt pašam savu lēmumu. Izaugsme garīgā līmenī.
Kakla čakra	Zila (gaiši zila)	Pašizpaušme, radošais sākums, saziņa ar masām.	Krūškurvja augšējā daļa, elpošana un aizkrūts dziedzeris.	Dziļi jūt, bet nespēj to izteikt.	Tieksme idealizēt, redzēt visu skaistā gaismā.
Pieres čakra	Indigo jeb karaliskais zilais	Intuīcija, gaišredzība, saprāta funkcijas.	Seja un galva, redzes un dzirdes orgāni, galva un smadzenes.	Miers, distance, piedošana, vientulība, augstprātība un pašizolācija.	Intuīcija, diplomātija, autoritāte un griba.
Vainaga čakra	Violeta	Garīgums un saistība ar kosmosu.	Galvas augšējā daļa, galvas smadzenes un čiekurveida dziedzeris.	Ciešanas un nevēlēšanās atrasties šeit.	Dziedināšana.

(Stēfensenas 1990: 62– 90; Ausekle 2016)

Janīna Kursīte - Pakule „Krāsas latviešu folklorā”

Janīna Kursīte - Pakule ir bagātīgi pētījusi latviešu tautas kultūru. Darbā „Latviešu folklorā mītu spoguļi” (1996) literatūrzinātniece ir veltījusi nodaļu, kurā apkopotas latviešu folklorā minētās krāsas un to skaidrojumi, jo folklorā atainojas mūsu tautas lielākās kultūrvērtības.

„Krāsas līdz ar skaitļiem veido divus galvenos pasauli raksturojošos kodus. Katrai krāsai un skaitlim ir savas individuālās īpašības un funkcijas” (Kursīte 1996: 46), kuras literatūrzinātniece ir apkopojusi un izskaidrojusi.

„Latviešu folklorā var saskatīt vairākas savstarpēji saistītas krāsu grupas. Par pamatgrupu var uzskatīt balto, sarkano un melno, kas raksturo gan dievību, garu dažādās ietekmes sfēras, gan galvenās krāsas, kas lietotas buršanā un ticējumos. Otrā krāsu grupu veido zaļā, dzeltenā, pelēkā, kas lietotas retāk nekā pirmās grupas krāsas, bet mītiskajā sistēmā tomēr ir nozīmīgas. Trešā krāsu grupa apvieno metāliskās (zelta, sudraba) krāsas, kas īpaši bieži minētas mītiskajās dainās un brīnumpasākās. Ceturtā grupa aptver vai nu šaurākā aploce lietotas krāsas, vai tādas, kuru nosaukumi radušies jaunākos laikos, kā arī nokrāsas. Piekto grupu veido raibā krāsa, kas latviešu krāsu sistēmā ir ļoti nozīmīga, kā arī „raibā” nokrāsas (dagls, ābolains, lauks, lāsains, ribains u.c)” (Kursīte 1996: 47).

„Baltā folklorā ir divdabīga krāsa. Ticējumos atrodama gan to, ka redzēt sapnī sevi baltās drēbēs nozīmē nāvi vai slimību, gan arī gluži pretējo – būs prieki. Baltā krāsa simbolizē gaismu, augšējo dievību pasauli (Dievu, Sauli, Saules meitas, Dieva dēlus), bet arī uguni vai Uguns māti. Ļoti nozīmīga ir baltās krāsas loma latviešu priekšstatos par nomiršanu, veļiem, viņsaules dievībām un gariem. Baltā krāsa gadskārtās simbolizē gaismu” (Kursīte 1996: 49– 54).

„Melnā ir gana labvēlīga (auglību, ražību veicinoša), gan nelabvēlīga (haosa ārdošie spēki) krāsa. Melnā ir parastā upuru krāsa htoniskajām dievībām vai dievībām ar gariem, kas veicināja auglību, ražību. Melns kā izteikti negatīva krāsa. Kristietisko uzskatu iespaidā melns jaunākos folkloras slāņos saistīts ar velnišķo un raganisko kā negatīvo” (Kursīte 1996: 55– 58).

„Dzīvības enerģijas (asins) krāsa, Dievību līmenī tas ir sarkanais – Saules koks. Sarkanā krāsa simbolizē dzīvības spēkus arī attiecībā uz cilvēku. Sarkanā kā agresīvā, disharmonisko simbolizējošā krāsa parādās latviešu kara dziesmās un ticējumos par kāviem – tuvojošies kara vai citu briesmu vēstnešiem. Sarkanā kā agresīvā krāsa ar īpašu nokrāsu ietverta vārdos „rūsa” un „aprūsējošas” debesis” (Kursīte 1996: 58– 65).

„Zaļš simbolizē dzīvību dabā pavasarī un vasarā, šīs dzīvības reprezentanti latviešu folklorā ir zaļais Dieviņš vai Dievs ar zaļu roku, Jurgis/Ūsiņš, kas atnes kokiem zaļas lapas un zemei zaļu

zāli, Māra, kas apsedz bērzus ar zaļu rotu. Zaļa kāšā ir dzīvības pavediens, ko dzemdībās Laima velk sievai vai bērnam. Zaļš kā dzīvības krāsa figurē arī kara dziesmās, kur puisis karā ejot, iesprauž pie mājas zaļu rīksti, zaru. Kamēr rīkste zaļos, tikmēr viņš būs dzīvs” (Kursīte 1996: 65–69).

„Dzeltens attiecas uz Sauli un gaismas dievībām. Simbolizē arī dievišķo enerģiju. Dzeltens dabas cikliskajā apritē saistījās ar rudeni. Tas bija ražas savākšanas laiks un dabas pamiruma priekšlaiks. No dabas tas varēja tikt pārnesti uz cilvēka dzīvi. Dzeltens bērnu dziesmās simbolizē pāreju uz veļu valsti” (Kursīte 1996: 69–70).

„Pelēkā latviešu mītiskajā sistēmā ir nozīmīga krāsa. Visbiežāk pelēks folkloras tekstos minēts saistībā ar akmeni. Pelēka ir arī gaismas krāsa un krāsa, kas laikam ietver kā gaismu, tā tumsu, abu sintēzi. No vienas puses, pelēkais akmens ir pirmmatērijas enerģijas krātuve, un cilvēks, pieskaroties tam uzlādē sevi ar daļu no akmens spēka un aizsargā sevi no dzīvībai kaitējošiem spēkiem. No otras puses, apsēšanās uz akmens nav vēlama, jo var piesēdēt grūtu mūžu” (Kursīte 1996: 70–73).

„Zelts. Tā ir galvenā Sauli un Saules meitas raksturojošā krāsa. Saules dzīvības, visaptverošā spēka enerģiju – mirdzumu – izteic viņas zelta kronis/ vainags, zelta kurpes, zelta sagša, zelta pušķi, zelta josta. Zelta krāsas piederumi ir pārdabiskas varas zīme. Zeltītam latviešu priekšstatos piemita maģiska spēja aizsargāt pret ļaunumu” (Kursīte 1996: 73–76).

„Latviešu folklorā sudraba krāsas galvenās simboliskās nozīmes saistās ar ūdeni un gaismu/ debesīm kā dievišķām substancēm. Sudrabam, tāpat kā zeltam, senatnē piedēvēja maģisku spēju aizsargāt cilvēku no burvjiem, skaudējiem, vilkačiem. Sudrabs attēlo zibens dievišķo dabu. Zibens saspertam kokam tika piešķirta maģiska nozīme. Ar sudraba krāsu folklorā apzīmē sakrālos ūdeņus – upes, avotus, ezerus. Šīs sudraba upes, avoti, ezeri var vienlīdz būt gan dzīvības, gan arī pazemes, veļu valstības ūdeņi. Sudraba upē, avotā vai ezerā šķīstās tie, kas izgājuši iniciācijas vai bijuši karā. Sudrabs kā viņsaules krāsa” (Kursīte 1996: 76–82).

„Zils. Kad „zils” lietots atsevišķas krāsas, vairs ne nokrāsas nozīmē, parastie vārdsavienojumi ir „zili līni”, „zilās acis”, „zili ziedi” . Mītiskās tautasdziesmās „zils” parādās ārkārtīgi reti, un visos gadījumos redzams, ka šī krāsa jaunākos laikos stājusies kādas citas vietā” (Kursīte 1996: 82–83).

„Brūns. Brūnā samērā daudzos mītiskos tekstos izstūmusi latviešu vārdu (bērs). Attēlo 17. – 19. gs. zemnieku dzīves realitāti” (Kursīte 1996: 83–85).

„Rauds, ruds, rūsgans. Ar šiem viena vārda variantiem latviešu folklorā apzīmēta sarkanbrūna, iesarkana krāsa. Meitas (kā izriet no dainu liecībām) vairījušās no rudačiem – preciniekiem. „Ruda pele” – parasti starpniece starp šo un viņu sauli” (Kursīte 1996: 85– 86).

„Mēļš. Biežāk ar vārdu mēļš apzīmē violetu vai zili violetu krāsu. Tautasdziesmās kā mēļi apzīmēti ziedi, vaboles svārki, visbiežāk – villaines (tās sauca arī par mēlenēm)” (Kursīte 1996: 86– 87).

„Sirms. Ļoti bieži dainās lietota krāsa, pārsvarā gan zirgu apzīmēšanai. Retāk - saistībā ar alus mucām, matiem, bārdu, cūku. „Sirms” apzīmē pelēkbālu vai palēkbalu. Tā tautā par sirmo stundu agrāk sauca krēslas brīdi – pāreju no gaismas uz tumsu” (Kursīte 1996: 87– 88).

„Latviešu tautasdziesmās raibā ir viena no biežāk minētajām krāsām, tā arī nozīmīga mītiskajos priekšstatos. Raibās krāsas varianti parasti lietoti diezgan šauri, pārsvarā apzīmējot mājdzīvniekus (govis, zirgus, cūkas). Raiba krāsa latviešu folklorā visbiežāk simbolizē auglību un ražību. Attiecībā uz cilvēku, dzīvnieku pasauli un tās objektiem, raibā krāsa folklorā simbolizē auglību, ražību, seksuālo vēlmi vai dzimumgatavību” (Kursīte 1996: 90– 94).

Iepazīstoties ar darba autores izvēlētajām krāsu teorijām, secināms, ka visās trīs teorijās tiek akcentēta cilvēka saistība ar dabu, vēlme saistīt materiālo un garīgo sfēru, kā arī sakņojums mītiskajā pasaules redzējumā.

2. FRIČA BĀRDA PERSONĪBA UN DAIĻRADE

2.1. Romantisms

„Starp augstākajām vērtībām, ko latviešu literatūra radījusi deviņpadsmitā gadsimta beigās un divdesmitā gadsimta sākumā, izceļas dzejnieku romantiķu veikums” (Eihvalds 1992: 3).

„70. – 80. gados kā laikmeta progresīvo tendenču izteicējs uzplauka romantisms. Romantisms kā literārs virziens ienāca no Rietumeiropas, kur 19. gs. tas bija pārņēmis visas kultūras jomas, arī literatūru” (Gudriķe 1998: 167). V. Valeinis (2007: 203-204) definē romantismu, rakstot, ka „romantisms ir daiļrades tips, kurā dominē rakstnieka subjektīva vai vispārīga vēlamības pozīcija attieksmē pret attēlojamām dzīves parādībām. Romantiķim īstenības, tās likumsakarību izziņa un analīze nav tik svarīga kā savas vēlmes izpausme, šī vēlme bieži saistīta ne tikai ar viņa paša, bet arī ar viņa laikabiedru centieniem un ideāliem. Romantiķis, attēlojot dzīvi, akcentē tās pārveidi, tas ir, esošā noraidījumu ideāla vārdā. Tas nosaka romantiķu daiļrades lielāku piesātinātību ar asiem kontrastiem starp īstenību un ideāliem, ar nosacītajām formām (simboliem, fantastiku, grotesku u.c.), ar subjektīvi vērtējošiem elementiem autora valodā utt”. Romantisma būtība ir tieksme pēc ideāla. Ideālais rakstnieka redzējums un realitāte ir divas savstarpējas pasaules, kurā dzīvo rakstnieks, iespējams, tāpēc doc. Kārlis Kārklīšs (1935: 9) raksta, ka „.. romantisms – sarežģīta parādība literatūrā”, jo, kā uzsver Viktors Ivbulis (1966: 16): „Romantismam nav vienota iedvesmas avota, tāpēc tas ir tik dažāds.”

„Romantiķi ticēja, ka viņi tiecas pēc dziļākas patiesības par to, līdz kurai varēja nonākt racionāls prāts un zinātne, un iztēle viņu izpratnē piemīt ne tikai māksliniekam, bet gan katrai personībai – tik tālu, ciktāl tā ir radoša un brīva” (Ivbulis 1996: 23). „Romantismā cilvēka personība tika izvirzīta kā pašvērtība” (Valeinis 2007: 205).

Doc. K. Kārklīšs (1935: 10-19) uzsver romantisma galvenās iezīmes –gara dzīve, „nevis ār pasaules parādības saista romantiķi, bet gan iekšpasaules notikumi”; sapņu cienīšana, „.. sapnis ir gara izpaudums”; bezgalīgais, kur tiek ieslēgts gars un sapņi, jo „.. viņu darbos visas galīgās parādības slēpj sevī bezgalības atspulgu”; mūžīgais, jo „.. bezgalība ir mūžības auklējums”; jūtas un fantāzija, „.. atzīst jūtu pārākumu par prātu un gribu”; prāts, jo viņi „.. aplūko dziļas filozofiskas problēmas”; reliģija; mistika, jo „.. mistika ir efektīvs dvēseles stāvoklis, kurā individuālo nomāc kolektīvā apziņa, kam piešķir pārdabisku spēku”; dvēseles dzīve, „.. viņi paplašina tēlošanas lauku, radīdami ne vien apzinīgo, bet arī neapzinīgo pasauli”;

reālās dzīves nepieņemšana, jo „.. to uzskata par nepilnīgu, tāpēc tiecas sapņu pasaulē” ; ironija, kas „.. romantismā ir traģisms, kuru romantiķis cenšas izlīdzināt harmonijā”; mīlestība, kas „.. izpaužas kā neapklusināmas ilgas pēc mīlamas sievietes” ; „.. mīlestības saistība ar nāvi, jo mīla ved nāvē”; mīlestības mūžīgums, jo „.. romantiķiem mīla ir mūžīga, tā nekad nebeidzas”; nāves problēma, „.. romantiķi nepazīst nāves baiļu, nāves šausmu”; dzīvības problēma; skumjas un dziļas ciešanas, „.. viņi uzskata, ka sāpes un ciešanas ved cilvēku tuvāk pilnībai”; daba, „.. viņi dabas notēlojumos izteic savas jūtas un domas”.

Viens no latviešu literatūras dzejniekiem, kuru daiļradē spilgti saskatāmas romantisma iezīmes ir Fricis Bārda. F. Bārda raksta par pretstatiem, ka „.. visīstākā, visdziļākā atzišana ir iespējama tikai caur pretstatiem un šo pretstatu apvienošanā vienā augstākā, visaptverošā sintētiskā atzišanā. Tā mēs varētu jau sacīt: romantiķa mērķis ir visaptverība” (Bārda 1990: 258–259). Romantiķis „.. grib visu aptvert ar savu karsto, savu pārplūstošo dvēseli; viņš grib, lai visa esošā bezgalībā spoguļotos viņa iekšējā, viņa dvēseles bezgalībā. Un tā mēs beigās varbūt varētu ar vienu vārdu raksturot romantisma dziļāko būtību un tiekšanos: Tas ir universālisms” (Bārda 1990: 259). Zenta Mauriņa raksta, ka „.. romantiķis pēc ētiskām, estētiskām un reliģiozām patiesībām nonāk nevis prāta ceļā, bet sirids ceļā, ar intuīciju” (Mauriņa 1938: 128).

Lai kļūtu par spilgtu romantisma pārstāvi, F. Bārda „.. rūpīgi studējis Eiropas romantisma vēsturi un teoriju, iepazīties ar vācu pētnieka Oskara Evalda sacerējumiem par romantiku, Bārda izveidojis savu romantisma koncepciju, kas izklāstīta referātā „Romantisks kā mākslas un pasaules uzskata centrālproblēma”, 1909, kā arī apcerēs un kritikās” (Eihvalds 1992: 7).

„Bārdas daiļradē laimīgi apvienojas poētisks dabas un dvēseles „kults”. Mūsu „zemes dēls ar zvaigžņu dvēseli” varētu līdz ar viņam pazīstamo gleznotāju Dž. Segantīni sacīt: „Daba man bija tapusi par instrumentu, ar kuru es varēju spēlēt savas dvēseles dziesmas”” (Eihvalds 1992: 8).

2.2. Ieskats Friča Bārdas biogrāfijā

„Fricis Bārda dzimis 1880. gada 13. janvārī Pociemu Rumbiņu mājās” (Čaklā 1992: 585), „jau agrā jaunībā izšķīries ar izglītības palīdzību „izlauzties no lauku trūcības”” (Bārda 2005: 12). „Viņa tēvs Jānis Bārda 1865. gadā ienācis te par saimnieku” (Zeiferts 1925: 439).

F. Bārdas tēvam „J. Bārdam jau no bērnu dienām – pavārga veselība” (Bārda 2005: 8), tāpēc par drēbnieku izmācījies (Zeiferts 1925: 439). „Viņš spēja būt ne vien labs drēbnieks, bet arī galdnieks, kalējs, namu cēlējs, mūrnieks un seglinieks” (Bārda 2005: 8), kas spilgti izpaudās iepirkto māju iekārtošanā. Neprasīdams palīdzīgu roku, visus darbus pie Rumbiņu mājām veic

pat. Neskatoties uz darbīgajām rokām, F. Bārdas tēvs ir arī mākslas mīļotājs. „J. Bārda spēlē cīteri, sacer dzejas, kam humoristiska, vai arī morāliska un reliģiska nokrāsa” (Zeiferts 1925: 439). Reliģiski tiek audzināta visa ģimene, kurā „.. kopā ar sievu Ievu (dzimusi Lāce), kas pēc dabas klusa, maiga, pasaulē laisti astoņi bērni – seši dēli, divas meitas” (Turpat, 440.lpp.). Ģimene augusi ļoti lielā stingrībā un kristietiskā garā. „Jāņa Bārdas audzināšanas principi bijuši stingri, pat bargi un noteikti kristianiskā garā, nenoliedzami, ka tēvs ģimenē bijis vienīgais noteicējs” (Sūna 1925: 12).

Bērņību Fricis Bārda pavadīdams pie dabas un, „.. netraucēti uzņemdams apkārtējās dabas iespaidus” (Zeiferts 1925: 440), nododas grāmatu lasīšanai, kas ir viņa lielākā aizraušanās. Mīlestību uz grāmatām sekmējusi „.. akurātā un nopietnā tēva audzināšana” (Sūna 1925: 20). „Līdz 15 gadu vecumam gājis ganu gaitās Rumbiņos” (Bārda 2005: 12), kur piedzīvotas „.. gan baltās, gan nebaltās dienas, kad reizēm pazudusi kāda cūka, par kuru mazais gans ļoti satraucies vai kādreiz pazudis pats gans, kurš nodevies grāmatu lasīšanai” (Sūna 1925: 20).

Pirmās skolas gaitas uzsāktas ar 1890. gada rudeni, kad „Fricis sācis iet vietējā Pociema luterticīgo pagastskolā un mācījies tur divas ziemas” (Sūna 1925: 21). Pociema pagastskola atradās „.. Pīlāgu mājā” (Bārda 2005: 12), „.. kas ir aptuveni 3 km no Rumbiņu mājām” (Sūna 1925: 21).

„Pēc tam mācības uzsācis Umurgas draudzes skolā (1892. – 1895.) un beidzis to ar labām sekmēm” (Bārda 2005: 12). Lielākie iespaidi, kā raksta Edgars Sūna (1925: 22) savā apcerējumā par Frici Bārdi, no šīs skolas ir par apkārtējo dabu, kur, „.. īpaši agrais pavasaris un marta dienas vilina jauno dzejnieku, ar citu neko skola nav daudz viņu iespaidojusi”.

„Fricis pierunā tēvu neliegt viņam izglītības turpināšanu” (Kraujiņš 1935: 40). „No 1895.-1898. gadam Fricis mācās Limbažu apriņķa skolā” (Bārda 2005: 12), uz kuru „1895. gada rudeni aizveda tēvs” (Sūna 1925: 22), „.. jo ievēro dēla žirgto prātu un labās sekmes mācībās” (Kraujiņš 1935: 40). „Skolā jūtams krievu gars un latviešu valoda šeit nav mācīta” (Sūna 1925: 22). „Sarunā jālieto vienīgi krievu valoda” (Kraujiņš 1935: 40). „Fricis pabeidz skolu sekmīgi un par priekšzīmīgu uzvešanos un cītību saņem Ļermontova rakstus skaistā sējumā (Turpat, 50. lpp.).

„Pēc pilsētas skolas beigšanas, Bārda pavada vasaru tēva mājās pie lauku darbiem” (Sūna 1925: 24) un „1898. gada 5. jūlijā viņu iesvēta Katrīnas draudzes baznīcā, bet iesvētīšanas laiks gan nav atstājis uz viņu nekādu sevišķu iespaidu” (Mauriņa 1938: 100). Viņš vecāku tradīcijas uzskatīja par svētām un svarīgām, tāpēc uzskatos pret reliģiju bija atturīgs. Iespējamais iemesls

tam varētu būt tāds, ka reliģijā Fricis negūst atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem, kas viņu nomoka.

Vēlēdamies izglītoties un tikt ārā no nabadzības, Fricis Bārda „.. izlemj turpināt izglītoties ar saviem spēkiem, cerot uz stipendiju Valkas skolotāju seminārā. Lai tādu iegūtu, iestāju pārbaudījumā jāsaņem visaugstākās atzīmes” (Bārda 2005: 12). Problēmu sagādā tas, kas uz „.. Valkas skolotāju seminārā, kas toreiz atradās Rīgā, pieteicās 200 eksāminandu, vakances bija tikai 30, un 5 vai 6 vietas stipendiātiem” (Mauriņa 1938: 58), bet jauno dzejnieku tas nebaida, jo, kaut „.. cerību ir maz, drošsirdīgajiem pieder pasaule” (Kraujiņš 1935: 51). Visu vasaru mācījies un pavadījis pie grāmatām, mērķtiecīgais dzejnieks tiek pie stipendijas un „.. uzsāk savas gaitas seminārā. Semināru Fricis Bārda beidza 1901. gada vasarā” (Bārda 2005: 12). „Semināra laikā jaunekļi slimojuši ar modē nākušo ateismu, Bārdas interese par reliģiskām mācībām un filozofiskiem virzieniem tiem izlikusies dīvaina, kā rezultātā Bārda ne tikai ārēji ar savu atturīgo raksturu bijis noslēdzies, bet stāvējis visai savrup arī pēc saviem uzskatiem un garīgām tieksmēm” (Sūna 1925: 27), kuras viņš pārmantojis no savas ģimenes uzskatiem. „Viņš pārāk vēl dzīvojis tēva mājās mantotās tradīcijās un neizdzēšamās dabas izjūtās, kas licis viņam apjaust to, cik bīstami ir piesavināties svešas kultūras tendences ārēji, bez iekšēja kulturāla mantojuma, garīgi individuāla izveidojuma” (Turpat, 28. lpp.).

„1901. gada 31. maijā Fricis bārda kļūst par pilntiesīgu tautskolotāju” (Kraujiņš 1935: 51) un jaunais dzejnieks var sāk skolas gaitas, šoreiz jau kā skolotājs. „Tēvs vēlas, lai dēls strādātu par skolotāju Rumbiņu tuvumā, bet dēls grib vietu Rīgā, jo toreizējās lauku dzīves šaurums viņu atbaida” (Mauriņa 1938: 58). Bārdu vilina plašumi, tomēr viņa vēlmes nesaskan ar tēvu. „Tēvs un dēls neatkāpjas no sava plāna. Kad tēvs nedod zirgu, lai brauktu uz staciju, Fricis noiet kājām 40 km līdz Valmierai” (Turpat, 58. lpp.). Neatmaidīgs un enerģisks ir jaunais rakstnieks.

„Rīgā viņš dabūja palīgskolotāja vietu Katlakalna baznīcas skolā” (Zeiferts 1925: 441–442.), kuras laikā nodibināja un vadīja kori, skolēnu izrādēm sacerēja dramatiskas ainas un turpināja izglītoties, šoreiz iepazīstot vācu rakstnieku darbus, jo dzīvoja kopā ar „.. pārvācoto, bet izglītoto principāla ģimeni” (Turpat, 441. – 442.). Jāpiemin, ka „Bārda bijis muzikāls, pats spēlējis vijoli un ērģeles” (Sūna 1925: 29), bet kā raksta K. Kraujiņš (1935: 56): „Kaut kur iekšā viņam sēdēja muzikāls estēts bez muzikālas valodas, un tādēļ nesaprasts un neatminēts.”

„Pirmais Friča Bārdas dzejolis „Raibais pavediens” iespiests 1902. gada „Rīgas Avīzē” (Mauriņa 1938: 61), kurš „.. uzskatāms par dzejnieka pirmo drukāto darbu, ar ko sākušās dzejnieka gaitas” (Sūna 1925: 32).

„Četrus stipendiāta gadus nokalpojis, Bārda 1905. gada pavasarī atstāja skolotāja darbu” (Zeiferts 1925: 442). Atmiņās par Friča Bārdas skolotāja darbu Edvīns Bārda (2005: 13) raksta, ka „.. skolotāja darbs Bārdu neapmierina, viņš to apzīmē par tukšu un nepanesamu. Viņš savai dzīvei sprauž augstākus mērķus – grib nolikt ģimnāzijas gala eksāmenus un studēt filozofiju. Būdams mērķtiecīgs, Bārda ar „.. iekrātiem 100 rubļiem dodas” (Turpat, 14. lpp.) „.. līdzī savam brālēnam Teodoram Lācim, kurš rudenī dodas uz Tērbatu. Bārda vēlas iestāties filozofijas fakultātē” (Zeiferts 1925: 442). Tomēr 1905. gada revolūcijas dēļ augstskola ir slēgta un nākas atgriezties Latvijā, kur arī jūtama revolūcijas ietekme.

„Gribēdams sasniegt savus izglītības mērķus” (Zeiferts 1925: 442), kaut arī ir „.. labākais skolnieks seminārā, Bārda savus garīgos ceļus rādītājus meklē pats neatkarīgi no skolām” (Mauriņa 1938: 72), jo nekas nedod jaunus impulsus. „1906. gada pavasarī Bārda kopā ar T. Lāci aizbrauc uz Vīni, kur gatavojas eksāmeniem un iestājas par brīvklausītāju Vīnes augstskolas filozofijas fakultātē” (Zeiferts 1925: 442). „Tas ir īsts varonības akts, kas apbrīnošanas cienīgs, jo jaunekļiem, sevišķi Bārdam, nav nodrošinātas aizmugures, no kurienes varētu gaidīt palīdzību nebaltā dienā” (Kraujņiņš 1935: 82). „Piepūle un nepietiekams uzturs rada veselības traucējumus, kuru rezultātā rodas gremošanas un nieru problēmas” (Bārda 2005: 14). „Slimība – akūtais nieru iekaisums, ieturot visstingrāko diētu un mieru, pa daļai likvidējas” (Kraujņiņš 1935: 95), bet slimības dēļ Bārda spiests palikt par veģetārieti un atturībnieku (Turpat, 98. lpp.). Fricis Bārda nonāk slimnīcā, kur pavada „.. pusotra mēneša” (Bārda 2005: 14). Šis ir viens no „.. vissmagākajiem un vissāpīgākajiem periodiem viņa dzīvē, jo Bārda ir nopietni saslimis un ilgojas pēc dzimtenes, jūtas viņš garīgi salauzts” (Sūna 1925: 48).

„1907. gada pavasarī viņš atgriežas Rīgā” (Zeiferts 1925: 442), kur iztiku pelna, „.. pasniedzams privātstundas, līdz pamazām atgriežas skolotāja darbā. Ir beidzies Friča Bārdas mēģinājums ar izglītības palīdzību „izlauzties no lauku trūcības”” (Bārda 2005: 14).

Fricis Bārda nododas skolotāju profesijai un „1908. gada sākumā iestājas atvērtaajā Ķeniņa reālskolā par latviešu valodas pasniedzēju” (Kraujņiņš 1935: 100), drīz pēc tam „.. Šulces sieviešu progimnāzijā” (Zeiferts 1925: 442). Aktīvi darbojoties skolās, Bārda kādu laiku (1907 - 1908) bija žurnāla „Stari kritikas un zinātnes nodaļas vadītājs” (Turpat, 442. lpp.).

„Viņa pirmais dzejoļu krājums „Zemes dēls” iznāca 1911. gadā” (Mauriņa 1938: 61). Otrs krājums „Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam” tika izdots četrus gadus pēc autora nāves – 1923. gadā. Neapšaubāmi, ka savas zemes patriots bija Fricis Bārda, jo ikvienā dzejoļa rindā jūtama dzimtās zemes elpa.

„1914. gadā Fricis Bārda iegādājās Bībeli, no kuras vakaros allaž lasījis, bet Bībele viņu saistīja vairāk kā dzeja ar brīnišķīgiem tēliem, nekā ar savām reliģiskām domām” (Mauriņa 1938: 100).

„1915. gadā Fricim Bārdam nākas atgriezties dzimtas mājā, kur viņš uzcēlis arī savu māju” (Zeiferts 1925: 442). Tur viņš dzīvoja ar savu dzīves biedreni Paulīnu, dzimusi Puskalni, ar kuru iepazīšanās notika caur avīžu sludinājumu. „1908. gada 24. jūlijā Dzimtenes Vēstnesī viņš ievietoja sludinājumu: „Vēlos iepazīties ar nopietni izglītotu, bet klusu, kliezdošo emancipāciju nemīlošu jaunavu... /Fausts No 1740/””(Sūna 1925: 72). Pēc šī sludinājuma Fricim sākās sarakste ar Paulīnu Puskalni, kas dzimusi jelgavniece (Sūna 1925: 72). „1910. gadā personīgi iepazīs” (Zeiferts 1925: 443.) un „1915. gada 28. maijā Bārda ar Paulīnu Puskalni ierodas Rumbiņos, kur tai pašā dienā Umurgas mācītājs Hiršheits tos salaulā” (Kraujiņš 1935: 135).

Skaistā Rumbiņu daba iedvesmo dzejnieku un „.. kļūst par viņa dzimtenes simbolu. Bērzi, kas aug pie mājas, viņam kļūst laimes simbols, un dzimtene un laime saplūst vienā. Bērzi viņam ir svētuma iemiesojums” (Bārda 2005: 14).

Fricis Bārda aktīvi piedalās „.. Maskavas skolotāju konferencē un, nepiesliedamies nevienai partijai, aizstāv nacionālās domas” (Mauriņa 1938: 70).

„1916. gada 4. aprīlī piedzimst dēls Sigurds” (Kraujiņš 1935: 141), kā rezultātā Bārda spiests vairāk strādāt. „Agrāko 3 stundu vietā viņš tagad pasniedz 30 stundas” (Turpat, 141. lpp.). Pēc neilga laika, ģimeni papildina meitiņa Ulrika – Tamāra, kura dzimst 1917. gada 4. jūnijā (Turpat, 145. lpp.). Bārda strādā un darbojas, lai nodrošinātu ģimenei iztiku.

1917. gada jūnijā Fricis Bārda piedalās „.. Tērbatas skolotāju kongresā” (Zeiferts 1925: 443). Neskatoties uz vācu varu, kura jau kārtējo reizi uzbruka Rīgai, „.. Bārda pārgāja uz Valmieru, nodibināja Izglītības biedrības vidusskolu un darbojās arī kā Valmieras apriņķa skolu inspektors, uzrādīdams ievērojamas organizatora dāvanas” (Turpat, 443. lpp.). Pārdrošs solis no dzejnieka puses bija ierosinājums „.. dibināt latvisku vidusskolu” (Mauriņa 1938: 70), kas 1918. gadā arī realizējās. „Valmierā atvēra reālgimnāziju, kur Bārda bija latviskās vidusskolas priekšnieks” (Turpat, 70. lpp.). „Skolas amats viņam nebija vairs tikai maizes darbs kā agrāk, bet – sirdslieta” (Turpat, 71. lpp.). Skolai drīz bija jāpārtrauc darbība, tomēr Bārda nezaudēja ticību latviešu garīgai kultūrai (Mauriņa 1938: 71).

Lielā darba slodze un dzejnieka aktivitāte kaitēja viņa veselībai, kā rezultātā „no 1917. gada janvāra viņa bija jāpaliek uz gultas, februārī tika nogādāts pilsētas slimnīcā” (Zeiferts 1925: 443). Vienā no vēstulēm Kārlim, Fricis raksta par nāvi: „Nāvē – man liekas – vislaunākās ir šīs divas

lietas: tas, ja viņa saistīta ar pārāk grūtām ciešanām, un tas, ka viņā nevar iet labprātīgi kopā tiem, kas dzīvē kopā turējušies. Ja to nebūtu, tad liekas – miršana būtu vissvinīgākais un jaukākais brīdis mūsu dzīvē” (Bārda 1926: 58).

„1919. gada sākumā Fricim slimnīcā izdarīju nieru operāciju. No šīs operācijas Fricis neatspringa, 1919. gada 13. martā miris slimnīcā, 23. martā glabāts Umurgas kapos” (Bārda 2005: 15). „Pie kapa dzied paša dzejnieka sacerētas dziesmas. Māte ilgu laiku slimo un nevar piedalīties dēla apbedīšanā, kā arī nelaimīgā, dziļi apbēdinātā dzīves biedrene spiesta palikt pilsētā pie slimā Sigurda” (Kraujiņš 1935: 154-155.).

„1933. gada 2. jūlijā Umurgas kapos viņam atklāja Zaļkalna cirsto pieminekli. Pēc Zentas Mauriņas apraksta tas veidots: „Jauna sieviete klusi un lēni nometusies ceļos ar rozēm vienā un putniņu otrā rokā”” (Bārda 2005: 15).

2.3. Friča Bārdas daiļradi ietekmējošie faktori

Inta Čaklā (1990: 3) savā apcerējumā par Frici Bārdu raksta, ka viņa „.. dzeja pieder pie latviešu kultūras mantojuma daļas, kuras vērtība ir neapšaubāma; tā nav noliegta arī pēckara periodā”. Milda Kalme (1959: 435) raksta, ka dzejnieks daudz „.. interesējies par Bergsona, Kanta, Nīčses, Šopenhauera un citu ideālistisko filozofu sacerējumiem, tāpēc viņa daiļrade cieši saaugusi ar ideālistisko filozofiju. Dzejnieku sajūsmina vācu, angļu, krievu un citu tautu literatūra, īpaši romantiskā dzeja. Viņš labi iepazīstas ar Hugo fon Hofmanstāla, Novalisa, Šellija, Rilkes, Ļermontova un citu autoru darbiem un arī ar folkloru. Šīs Bārdas filozofiskās un literārās intereses atstājušas savas pēdas dzejnieka pasaules uzskatā un jaunradē”. Zenta Mauriņa savā disertācijā „Friča Bārdas pasaules uzskats” (1938) nosauc faktorus, kuri ietekmējuši dzejnieka daiļradi.

Kā viens no faktoriem, kas ietekmēja Bārdu, bija tauta un dzimtās zemes ainava. Jāapzinās, ka dzejnieku tiešām lielā mērā ietekmē laiks, kurā viņš dzīvo un tajā esošie notikumi. Tautība, kā raksta Zenta Mauriņa (1938: 42), ir „.. tautas garīgais kopīpašums, tā ir spēks, kas tiecas uzturēt kopu un neļauj tai sairt, tā ir īpatna prizma, caur kur izpaužas vispārcilvēcīgais”.

Zemes ainava Bārdam ir ļoti tuva, jo „.. dzeja zināmā mērā atspoguļo dabu, kurā dzejnieks uzaudzis. Tā Bārdas dzejā jūra visai reti pieminēta, bet mežs, skuju un sevišķi lapu koki atgriežas atkal un atkal. Bet vistuvāk Friča Bārda sirdij ir bērzs” (Mauriņa 1938: 50). Par bērziem viņš raksta arī savā apcerējumā Vita somnium. „Ja bērzu nebūtu manā dzimtenē, citāda būtu mana dvēsele, un arī mana Tauta būtu citāda: citādi runātu, citas dziesmas dziedātu, zeltenes citādi villaines rakstītu, arājs citādi kumeļu pušķotu, sirmgalvjī rītos- vakaros citādi nopūstos. Tai brīdī

pirmo reizi skaidri manīju, kas noticis ar mani: man nav vairs veselās dvēseles. Daļa no tās ir palikusi manas Dzimtenes bērzu zaros. Kā zaros paliek lāses, kad tie iz ūdens paceļas, tā mana dvēsele lāsēs palika manas Dzimtenes bērzu zaros. Un kad es vēju dzirdu bērzos šalcam, tad mana dvēsele šalc līdzī, dzied līdzī, raud līdzī...” (Bārda 1931: 52). „Bērzs viņam kļūst par laimes simbolu” (Bārda 2005: 14).

Otrs būtisks faktors, kas noteica Bārda pasaules uzskatus, bija ģimene, kur noteicošais bija tēvs. Rumbiņu mājas nav iedomājamas bez tēva, un Bārda ir sava tēva dēls (Mauriņa 1938: 57). „Trauslo miesas struktūru, sīkstos enerģiju un mākslas impulsu Bārda mantojis no tēva” (Bārda 2005: 14). Abiem bijušas veselības problēmas, bet tas nav liedzis aktīvi darboties un tiekties uz mērķi. Savās apcerēs Z. Mauriņa (1938: 58) raksta, ka „.. tēvs bija pārliecināts kristietis, bet to par dēlu gan nevar teikt”, jo Bārda dzejā Kristus netiek bieži pieminēts, tomēr „.. jau seminārā Bārda izteicis vēlēšanos studēt teoloģiju, kaut gan semināra jaunekļi pievērsās toreiz izplatītajam ateismam (Turpat, 98. lpp.). Iesvētīts un gājis pie dievgalda, bet to darījis, jo ļoti cienījis savu vecāku ieražas. „Katru vakaru viņš mēdza pārņemt krustu sev, sievai un bērniem, teikdams, ka tā jau vecā māte darījusi, un tā arī viņš vienmēr gribot darīt” (Turpat, 100. lpp.).

Nenoliedzami, ka laikmets, kurā dzīvo rakstnieks, ietekmē viņa pasaules uzskatus. Fricim Bārdam tāpat kā „.. tēvam nekas nebija tik pretīgs kā izlaidīga, nedisciplinēta dzīve, nekad viņš akli neļāvās dzīves plūsmā, bet vienmēr apzinīgi tiecās sevi un dzīvi pilnveidot” (Mauriņa 1938: 59).

Fricis Bārdu vilināja plašumi un viņa „.. domas bija cieši saistītas ar pārējo Eiropu nekā ar toreizējiem latviešu dzejniekiem, tomēr savā būtībā viņš bija ļoti latvisks, jo nacionālais ir prizma, caur kuru izlaužas vispārcilvēcīgais. Bārda ir latvisks nevis ka tautas dziesmu krājējs vai izmantotājs, ne arī kā brīvās Latvijas sludinātājs, bet latviešu dvēseles stīgas paudējs un latviska ir viņa apbrīnojamā valodas izjūta” (Mauriņa 1938: 68), kas novērojama dzejoļos.

Dzīvodams trūcīgos apstākļos, Fricis Bārda vienmēr visaugstāk novērtēja garīgās vērtības. Z. Mauriņa (1938: 80) raksta, ka „.. dzīvodams Vīnē, Fricis nedēļām ilgi pārtika no kartupeļiem un rīsiem, bet nekas nespēja viņu piespiest atteikties no gara barības”, kas viņam vienmēr likusies vērtīgāka par visu materiālo. Vienmēr centies sevi izglītot, „Vīnes laikā, būdams brīvklauštājs, viņš varēja izvēlēties tās lekcijas, kas viņam likās saistošas. Interesu lokā Bārdam bija ētiski un filozofiski jautājumi, aizrāvās ar vācu dzeju” (Turpat, 73. lpp.).

2.4. Tematiskie pavedieni Friča Bārdas dzejā

Iespējams, ka tēva reliģiskie uzskati, kuros Fricis tika audzināts, atstājuši vislielāko ietekmi, un tieši Dievs un dzīvība ir tie tematiskie pavedieni, kas vijas cauri rakstnieka daiļradei. Saikne ar Dievu un dzīvības kā vērtība nav jāuztver vispārinātā nozīmē, bet, kā raksta Z. Mauriņa (1938: 95): „...kā katrs īsts dzejnieks, viņš zemapziņā bija cieši saaudzis ar savu tautu, un viņa ticības koks sakņojas latviskā zemē”. Tādējādi šie abi motīvi ir saistāmi kā saikne ar savu zemi un tautu. Jāatzīmē, ka dzejnieka dzejoļos „.. kristīgās baznīcas priekšstatus atrod reti (Turpat, 100. lpp.), bet, būdama spilgtam romantiķa pārstāvim, „.. dzejnieka mākslas nav iedomājam bez reliģijas, jo reliģija ir cilvēka kopības izjūta ar kosmosu” (Turpat, 101.lpp.).

Z. Mauriņa (1938: 102) raksta, ka, kā „.. visi romantiķi, Bārda saista acumirkliģo ar mūžīgo. Visniecīgākās lietās viņš redz mūžības atspoguļojumu. Viņš dzied smilgai, savai sirdij un mūžībai un tās – viņam gandrīz identiskas lietas. Dziļi viņš pārdzīvo visas esamības vienību. No visurienes viņu sveicina zvaigznes. Gars un pasaule viņam ugunīgi sakausēti. Viņa pasaule viņam top par dzeju. Neapšaubāmi, ka „.. Dievs, Dieva atklāsme un daba ir dzejniekam vīstuvākais” (Turpat, 107. lpp.).

Veselības traucējumi un trūcīgums nekad nav liedzis Fricim būt aktīvam. Katru dienu Bārda savā dzīvē centās „.. ietvert augstāku garīgu saturu” (Mauriņa 1938: 111). Apmeklētie un rīkoties semināri, izglītošanās, norāda uz Bārdas sīksto enerģiju, kuru viņš pārņēmis no tēva. „Bārda zināja, ka cilvēku pārņem gurduma brīži, bet tikpat skaidri zināja, ka tādiem nedrīkst padoties” (Turpat, 111. lpp.).

Spītība, kas mantota no tēva, ļāva Fricim izveidoties par vienu no latviešu kultūras dzejniekiem, kuru dzejoļi, tēlainie apcerējumi un filozofiskās pārdomas, ir aktuālas arī mūsdienās. „Nekas viņam nebija svešāks kā vārgulīga nīkšana un apmierinātība ar sevi” (Mauriņa 1938: 113), tāpēc nebija nevienas dienas, kad Fricis laiski atpūstos.

„F. Bārdu nevar nosaukt par skumju dzejnieku, tikai latvietis, garā, smagā vēstures gaitā pārāk noguris, līdz šim vairāk uztvēris Bārdas skumjas. Frici Bārdu varētu nosaukt par īpatni latvisko laimes dzejnieku” (Mauriņa 1938: 119). Viņa „.. dzejā nav izmisuma, bet skumjas” (Turpat, 115. lpp.), kuras nedrīkst būt pārspīlēti lielas, jo „.. viņš dziļi ticēja, ka ir kāda gudrība, kas vada cilvēku likteņus, un tādēļ lielas skumjas viņam šķita neattaisnojamas” (Turpat, 117. lpp.). Iespējams, tāpēc viņa „.. skumjas darbos izskan caur prieku” (Turpat, 116. lpp.).

Prieks un humors Fricim ir savdabīgs. Reti kurš lasītājs pamanīs, ka Bārdas darbos ir pa kādam humoristiskam dzejolim, bet „.. dzejniekam humors ir tuvs” (Mauriņa 1938: 123).

Pretējs humoram ir nāve, kas nav izņēmums dzejnieka daiļradē un romantismā. Z. Mauriņa (1938: 127-128) par nāvi raksta, ka „nāve ir nenovēršams dabas likums, ar tādu pašu pazemību, ar kādu baudām dzīves skaistumu, ir jāpieņem nāve. Cilvēks nav izņēmums dabas radījumu virknē. Kā puķe un putns pieņem nāvi, tā arī cilvēkam tā jāpieņem. Viena otra stīga Bārdas nāves izpratnē saskan ar senlatviešu domām par nāvi. Senais latvietis raudzījās uz aizsauli ar uzticību un pašāvību. Viņam likās, ka aizkapa dzīve ir šīs dzīves turpinājums. Pa lielākai tiesai viņš raudzījās optimistiski uz šķiršanos no šīs saules un nepazina nāves baiļu”

Apvienojot Friča Bārdas daiļrades tematiskos pavedienus, iespējams, ielūkoties dzejnieka individuālajā pasaules redzējumā, kurā, kā spilgtam romantisma pārstāvim, ir izteikti pretstati – humors – skumjas, dzīvība – nāve, miesa – gars, materiālais – garīgais. Tātad Fricis Bārda arī dzīvoja divās pasaulēs. Viena - ideālā un neaizsniedzamā, otra – dzīves realitāte.

2.5. Krāsu lietojumi Friča Bārdas dzejā

Vispilgtāk Friča Bārdas daiļradē izpaužas vizuāli individuālais pasaules uzskats, jo Bārda ir viens no tiem dzejniekiem, kurš savā daiļradē izmanto ļoti daudz krāsu nianšu. Z. Mauriņa disertācijā (1938: 162) raksta: „Bārda ir tas mūsu rakstnieks, kura krāsu skala ir viena no visplašākajām. Neparasta krāsu bagātība vizuālo viņa grāmatās un katrai krāsai viņš zina daudz atēnu: zils, zilgans, pāls zilgans, gaiši zils, zili zaļš, zili zils, zilgani sārts, zilgani spožs, zili bāls. Līdzīgi vācu romantiķiem un krievu simbolistiem viņš labprāt pārnes krāsu priekšstatus uz dzirdes priekšstatiem un arī abstraktām lietām piešķir krāsu: brūns miegs, sarkanās ilgas, nemiera sarkanā dziesma, sarkani sapņi. Viņš vieno krāsas ar priekšstatiem, kas savā būtībā ir pretēji krāsai, ko lieto kā apzīmētāju: sarkana tumsa, zils zāles cekuls.” Izmantojot šo daudzpusīgo krāsu gamma, kas atrodama dzejnieka daiļradē, lasītājs var ielūkoties Friča Bārdas pasaules uztverē, izmantojot kādu no krāsu teorijām.

Z. Mauriņa apkopojusi datus par to, cik bieži Friča Bārdas dzejā pieminētas krāsa. Dati apkopoti tabulā „Krāsu nosaukumi Friča Bārdas dzejā” (sk. 2.1. tabulu) (1938: 173).

Krāsu nosaukumi Friča Bārdas dzejā

Krāsa	„Zemes dēls” (1911)	„Dziesmas un lūgšanas dzīvības kokam” (1923)	Kopā
Zils	120	111	231
Balts	64	115	179
Zaļš	74	97	171
Melns	35	41	76
Sārts	25	50	75
Dzeltens	38	24	62
Pelēks	33	18	51
Brūns	23	23	46
Sarkans	28	17	45
Rožains	3	6	9
Violets	2	1	3
Rozā	1	-	1

Darba autore kursa „Daiļdarba interpretācija un analīze skolā” ietveros, izmantojot Vikijas Vollas krāsu teoriju Aura – Soma, analizēja Friča Bārda dzejoļu krājumu “Zemes dēls”, jo ar šīs terapijas palīdzību ir iespējams atklāt pašam sevi (Ausekle 2016), šajā gadījumā rakstnieka dabu, raksturu (Zīle 2016).

Lai veiktu pētījumu, tika izlasīts F. Bārdas dzejoļu krājums “Zemes dēls”, saskaitot un grupējot krāsas. Jāpiebilst, ka dzejoļu krājums tika lasīts letonik. lv, kur nav iekļauti visi dzejoļi. Dzejoļu krājumā pieminētās krāsas - zila – 59 reizes, zaļa – 31 reizi, balta – 28 reizes, melna – 14 reizes, pelēka – 12 reizes, dzeltena – 9 reizes, brūna – 7 reizes, rozā vienu reizi. Izmantojot informāciju par Aura – Soma krāsu terapiju, tika analizētas tās krāsas, kuras ietilpst cilvēka aurā (Zīle 2016). Vērojama zināma paralēla ar Z. Mauriņas saskaitītajām krāsām, jo abos gadījumos zilā ir populārākā krāsa, tad seko zaļa, balta, melna un pārējās krāsas.

Turpinājumā darba autore analizēs Auras - Somas krāsu teorijas krāsas, kuras veido cilvēka auru.

„Zilās krāsa simbolizē mieru, distanci, piedošanu un vientulību, kas ir izteikta F. Bārda daiļradē. Rakstnieks savus dzejoļus rakstīja sev ierīkotā mājiņā (sk. 1. pielikumu), kur bija galds, krēsls un gulta” (Zīle 2016).

„Dzejniekam bija nepieciešams miers un vientulība, iespējams, tāpēc zilā krāsa ir visplašāk pieminētā. Zilā krāsa jeb trešā acs, kas nozīmē redzēšanu cauri lietām un priekšmetiem. Vairākos dzejoļos, kur pieminēta zilā krāsa, tiek runāt par ilgām, saredzēšanos, sava veida sarunāšanās ar debesīm, tāli, iespējams, ka sevi pašu. Iespējams, ka autors zilo krāsu izmantojis, lai ne tikai aprakstītu dabas skaistumu un burvību, bet, lai ielūkotos sevī, rakstu mieru un harmoniju” (Zīle 2016).

Zils, salapojis ilgu zizlis
man acis aiztīklo un seju,
kad maldu takas mīlas dārzā
es, pasaciņas pīdams, eju.

Tik retumis caur zilo tīklu
pa karstam skatam metu tālē,
kur dimantkalns un zvaigžņu tronis
kā agra rīta svīdums bālē.

(“Zemes dēls. Pirmā daļa. ”)

„Zaļā krāsa pamattēma ir mīlestība, iekšējā telpa un patiesība. Simbolizē meklējumus, kas arī atklājas lasot F. Bārdas dzejoļus, jo tieši zaļā krāsa tiek visvairāk pieminēta saistībā ar sapņiem, debesīm, asarām, ēnu, kas iespējams simbolizē autora lēmumu pieņemšanu, meklējumus, radošo darbību. Viennozīmīgi, ka tā ir mīlestība pret zemi un harmonija ar dabu, kas ir ļoti būtiska autora daiļrades sastāvdaļa. Krāsa simbolizē arī krustceles, kad cilvēkam ir jāpieņem savs lēmums” (Zīle 2016). Vairākos dzejoļos ir rakstīts *tumšzaļās*, piem.,

Pie manis paliek tik skumjas –
kluss tumši zaļš pīniju mežs
Tik sapņi un tumšzaļās skumjas
manu dvēseles nemieru dzēš.

(“Mani sapņi”)

„Iespējams, ka tas norāda uz autora iekšējo pasauli – krustcelēm, kad nepieciešams pieņemt lēmumus” (Zīle 2016).

„Dzeltena krāsa pamattēma, vadoties pēc krāsu terapijas, ir zināšanu iegūšana un personīgā griba. Tā ir skaidrība, līdzsvars un balanss, intelekta spēks, kas palīdz atšķirt vajadzīgo no nevajadzīgā. Negatīvā nokrāsa – depresija, bailes un nervozitāte, skaudība. Rakstnieks darbos nav lasāms vārds *dzeltens*, bet gan tiek lietots apzīmējumu *dzeltains*. Iespējams, ka tā ir autora tēlainā valoda, kas lasītājam pilnvērtīgāk ļauj sajust redzes gleznas, kuras ar vārdiem uzrakstījis rakstnieks. Dzeltena krāsa tiek pieminēta tikai 9 reizes, kas iespējams norāda uz to, ka autors līdz sirds dziļumiem nejūtas pārliecināts par sevi, savām izvēlēm” (Zīle 2016).

„Sarkana krāsa ir enerģija, iezemējums (stabilitāte), dzīves materiālā puse. Šī krāsa palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi, bet F. Bārdas daiļradē tā nav īpaši izteikta, bet tas nenorāda uz to, ka rakstniekam ir trūkusi enerģija, jo viņš savus darbus laboja un pilnveidoja, līdz tie bija tā nospodrināti, lai dotos pie lasītāja (sk. 1.pielikumu)” (Zīle 2016).

„Bieži sarkanā krāsa tiek salīdzināta ar asinīm, ilgām vai kādu dzīvu būtni” (Zīle 2016).

Caur manām rokām silts nemiers tek.

Es dzirdu marta urdziņas savos elkoņos.

Uz maniem pleciem sarkanas ilgas stāv

kā stārki sarkanos zābakos.

(“Manas rokas”)

„Rezumējot aplūkoto dzejoļu krājumu “Zemes dēls”, secināms, ka Fricis Bārda bijis harmonisks, līdzsvarots, distancēts cilvēks, kurš labi jutās vienatnē un kuram bija nepieciešams miers. Miers un harmonija atklājas arī viņa dzimtas mājās, kur dabas nostūrī ir dzirdamas putnu balsis un vēja liegie pieskārieni” (Zīle 2016).

„Harmonija sasaucas kopā ar zaļo krāsu, kurai ir īpaša nozīme saistībā ar dabu. Nenoliedzami, ka daba ir tuvākā tēma F. Bārdas daiļradē, kas arī atklājas dzejoļu krājumā” (Zīle 2016).

„Dzeltenā un sarkanā krāsa nav īpaši akcentētas, bet tas iespējams norāda uz to, ka rakstnieks nejūtas pārliecināts par saviem darbiem, tāpēc tos vienmēr pilnvērtīgi uzlaboja un pilnveidoja” (Zīle 2016).

„Lasot un analizējot tikai vienu krājumu, var iegūt vadlīnijas un priekšstatus par rakstnieka personību, kas dziļā mērā sasaucas ar viņa dzīves līkločiem” (Zīle 2016).

3. SKOLOTĀJA SAGATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ

3.1. Jauniešu vecumposma raksturojums

Skolēni, kuri mācās 11. klasē ir 17 – 18 gadu jauni. „Zinātniekiem nav vienota uzskata par šī vecumposma hronoloģiskajām robežām, un to mēdz dalīt divos posmos: pusaudžu vecums un jaunība (agrā un vēlā)” (Maslo 2003: 47). Svarīgi atcerēties, ka šajā vecumposmā jaunieši kļūst par pieaugušo, tātad „.. jauniešu vecums ir „pārejas periods”, jo pieaugušā statuss vēl pilnīgi nav sasniegts un bērna statuss vēl nav pilnībā atstāts” (Turpat, 47.lpp.), kas ir būtisks fakts, jo nereti cilvēki uzskata, ka jaunieši ir vai nu bērns vai pieaugušais, kas nav korekti. Jāizprot, ka „.. jauniešu vecums ir ļoti nozīmīgs cilvēka dzīves posms, kurā bērns kļūst par pieaugušo, kas savukārt izraisa vairākas izmaiņas. Tas ir laiks, kad veidojas personība. Varētu apgalvot, ka jauniešu vecumā prāta, jūtu, gribas un sociālo faktoru mijiedarbības nozīme ir viens no svarīgākajiem faktoriem personības attīstībā” (Turpat, 51. lpp.).

Būtiskākais šajā periodā ir „.. ES identitātes atrašana vai arī intensīva tās meklēšana, profesijas izvēles saskaņošana ar pašnovērtējumu un pretenziju līmeni, visu kognitīvo procesu intelektualizācija, seksuālo attiecību nozīmes pieaugums” (Svence 1999: 137). Tātad, pedagogam strādājot ar jauniešiem jāspēj organizēt tā mācību process, lai jaunieši varētu pilnvērtīgāk atklāt savu identitāti un pašnovērtējumu. Ļoti būtiski un svarīgi, organizējot un plānojot mācību darbu vidusskolas klasēs, ir „.. skolēna ticības saviem spēkiem izveidošanai un attīstībai, proti, attieksmēm, kā arī mācīšanās sociālajai dimensijai. Lai spētu aktīvi piedalīties sabiedrības mainīgajā dzīvē, skolēnam būs nepieciešams mācīties visu mūžu. Tāpēc ir svarīgi gūt pozitīvu pieredzi savās skolas gaitās” (Maslo 2003: 58).

Pārejas periodā līdzās organisma nobriešanas procesam, pārmaiņas notiek arī emocionālajā sfērā – palielinās intelektuālās iespējas. Kā raksta Elīna Maslo (2003: 50), tad „jaunība ir svarīgs posms garīgo spēju attīstībai. Šajā vecumposmā ir raksturīga vēlēšanās vispārināt, meklējot aiz faktiem esošus principus un likumus. Ļoti svarīga ir apkārtējās pasaules likumsakarību apzināšana. Vidusskolēniem rodas interese paskaidrot parādības, attīstās prasmes abstrahēt teicienus, pierādīt atsevišķu atzinumu patiesību vai nepatiesību, veidojas domāšanas kritiskums”, kas ir ļoti svarīgas un būtiskas nianšes strādājot ar jauniešiem, jo pedagogs ir tas cilvēks, kurš visas šīs intelektuālās spējas var pilnveidot vai tieši pretēji – neattīstīt, kas būtiski ietekmēs jaunieša attīstību.

Patvaļīgās uzmanības dēļ, vidusskolēni pārvērtē savas zināšanas, kā rezultātā klasē vērojama izklaidība un „.. vienaldzīgi skolēni, kuriem mācības liekas neinteresantas, salīdzinot ar izdomātu interesantu dzīvi” (Maslo 2003: 51), tādēļ skolotājam ir jāprot piedāvāt tādas mācību metodes, kas piesaistītu skolēnu interesi un attīstītu viņa intelekta spējas.

Būtiski ir atcerēties, ka „pusaudži – aiz ziņkāres vai dažkārt pat slimīgi – ir norūpējušies par to, kā viņus uztver apkārtējie ,tāpēc šajā attīstības posmā visvairāk būtu nepieciešams laiks pārdomām” (Eriksons 1998: 101), kas jārespektē skolotājam, jo jaunieši „.. meklē tādas cilvēkus un ideālus, kuriem varētu ticēt” (Turpat, 101. lpp.). Šīs uzticības persona var būt arī skolotājs, ja jaunieši apzināsies, ka skolotājs izrāda pret viņu cieņu un tolerantu attieksmi, veltot viņam laiku, jo „.. attiecībās ar skolotājiem jaunieši pieprasa ne tikai, lai „izturas kā līdzīgs ar līdzīgu”, bet vēlas, lai skolotājs „mani izprot” un „lai ir savā priekšmetā labs speciālists”. Jaunieši attiecībās kļūst pragmatiski, mērķtiecīgāki. Skola kļūst par nākotnes mērķu piepildīšanas līdzekli, nevis pienākumu. mācās ne vairs visu, tāpēc ka „tā vajag”, bet to, kas būs vajadzīgs nākotnē” (Svence 1999: 146). Bet, tanī pašā laikā, „.. pusaudzis baidās, ka varētu pārāk uzticēties kādai muļķīgai iedomai, tāpēc paradoksālā kārtā savu vajadzību ticēt nereti izpauž ar skaļu un cinisku neuzticēšanos” (Eriksons 1998: 101).

Neapšaubāmi, ka jaunieši „.. visdziļāk ietekmē sabiedrības ideoloģiskais potenciāls, jo viņam ir milzīga vēlēšanās būt vienaudžu un skolotāju pieņemtam un rast iedvesmu vērtīgu dzīves ceļu piemēros. Taču, ja pusaudzis jūt, ka apkārtējā vide mēģina atņemt pilnīgi visus izpausmes veidus, kas viņam ļautu attīstīties un integrēties nākamajā attīstības pakāpē, viņš tam pretojas ar mežonīgu spēku – kā zvērs, kam pēkšņi jāaizstāv sava dzīvība” (Eriksons 1998: 102), tāpēc pedagogam ir jācenšas pieņemt jauniešu idejas, uzskati un vēlmes, tās kompetenti izvērtējot un apspriežot ar skolēnu.

3.2. Pētījumā iesaistītās klases raksturojums

Lai darba autore pilnvērtīgāk un mērķtiecīgāk varētu izplānot literatūras mācību stundas, 11. klases skolēniem tika piedāvāta elektroniskas anketas. Viena anketa bija izstrādāta tā, lai iepazītos ar skolēnu uzskatiem par viņiem interesējošām lietām, klases kolektīvu un literatūru. Aptaujas anketas jautājumi bija autores izdomāti un sagrupēti. Otra anketa „Grāmatas manā dzīvē” tika sagatavota pēc Dzidras Albrehtas materiāliem.

Kopumā anketas izpildīja 18 respondenti, no kuriem 4 zēni un 14 meitenes. Viens respondents no klases attiecās pildīt šīs anketas.

Anketas rezultātu apkopojums.

Anketa (sk. 2. pielikumu), kuru respondenti aizpildīja, bija par viņu uzskatiem, klases kolektīvu un literatūru. Uz pirmajiem diviem teikumiem „Man padodas.../ Man nepadodas...” skolēni snieguši šādas atbildes: „Man padodas saskatīt pozitīvas lietas ikvienā dzīves situācijā. Man padodas būt pašpārliecinātai par savu viedokli”, „...būt labestīgai pret citiem, mīlēt un saskatīt skaisto tur, kur citi to nesaredz, piedot pāridarītājiem un viegli pārdzīvot neveiksmes”, „man nepadodas zīmēt tad, kad man nav iedvesmas. Manuprāt, ļoti reti ir tādas lietas, kas nepadodas, ir tikai jāgrib un viss izdodas.” Protams, ka tiek sniegtas arī tādas atbildes, ka skolēnam padodas atbildēt uz jautājumiem, lasīt, runāt. Pie pretējā apgalvojuma tiek rakstīts, ka nepadodas ķīmija, matemātika un bioloģija, radošie darbi un zīmēšana.

Uz jautājumiem par klases kolektīvu, lielākais respondentu skaits ir uzrakstījis, ka klases kolektīvā jūtas labi, pieņemti, var brīvi runāt un izteikt domas, nejūtot negatīvismu no apkārtējiem. Viens respondents norāda, ka dažreiz jūtas neērti. Raksturojot klasi, aptaujātie norāda, ka klases kolektīvs ir jautrs, atraktīvs, darbīgs, izpalīdzīgs. Tiek norādīts, ka klase ir sadalījusies grupiņās, bet tas neliedz viņiem būt draudzīgiem un izpalīdzīgiem vienam pret otru. Atbildes no respondentiem: „Man ir ļoti interesanta klase. Katram ir sava personība un tas ir tas, kas padara mūs tik īpašus, katram no mums ir savs viedoklis par notiekošo un savī pamatojumi, ļoti reti, kad ikdienā sakrīt viedokļi, savukārt uz pasākumiem spējām savākties un kļūt saliedēti.”

Tālāk anketā tika uzdoti vairāki jautājumi par literatūru un literatūras stundām. Respondentu atbildēs vērojams, ka iecienītākie literatūras veidi ir epika un dramaturģija, pāris respondenti akcentē arī dzeju, bet norāda, ka nepatīk to analizēt. Skolēniem tika arī jautāts, kādas grāmatas viņi labprātāk lasa. Atbildēs dominējošas ir piedzīvojumu, fantāzijas, vēstures notikumu grāmatas.

Respondentiem bija jānorāda, kas patīk literatūras stundās. Vairāki respondenti atzīmē, ka viņiem literatūras stundās patīk lasīt, strādāt pāros un grupās, radoša izpaušanās. Nākamais jautājums bija par to, kas interesē literatūras stundās skolēnus. Respondentu atbildes: „Mani literatūras stundās interesē autoru dzīves gājumi un patīk uzzināt par slavenākajiem literārajiem darbiem, jo tas manī veido tādu kā interesi un literatūras stundas šķiet interesantākas.” „Literatūras stundās es dodu priekšroku radošajiem darbiem - tie vairāk paliek atmiņā un stunda paiet raitāk.” „Man interesē dažādu atzītu ārvalstu rakstnieku darbi, interesē šo autoru biogrāfija, jo man liekas interesanti izprast kāda cita cilvēka domāšanas veidu un uzskatus, kā arī interesē, ko autors ir piedzīvojis savā dzīves laikā, lai tas viņam liktu rakstīt šādu darbu.” Secināms, ka

skolēniem īpaši aktuāls un nozīmīgs ir autora dzīves gājums, kurā atklājas viņa personības iezīmes. Kā otra svarīgākā nianse ir radošie darbi, kuri tiek uzdoti pildīt pāri vai grupā.

Respondentiem bija jānovērtē savas sekmes, salīdzinot ar zināšanām. Lielākais respondentu skaits norādīja, ka viņu sekmes ir augstākas par zināšanām. Tas norāda to, ka skolēni prot izvērtēt savas zināšanas un apzinās, ka tās nav tik augstas, cik attiecīgais vērtējums atspoguļo.

Anketā uzdoti jautājumi par kultūras pasākumiem. Respondentu atbildēs vērojamas dažādas atbildes. Citi norāda, ka viņus interesē teātris, citi – sporta pasākumi, citi – festivāli. Citi akcentē, ka interesē tādi pasākumi, kuros var aktīvi darboties un iegūt jaunas zināšanas. Redzams, ka klases kolektīvs ir dažāds un ar sev interesējošām kultūras jomām.

Anketas beigās tika uzdoti jautājumi par krāsām. Skolēniem bija jāuzraksta, kura krāsa viņu apģērbā ir visbiežāk. Vairākums respondentu atzīmē, ka viņu apģērbā visbiežāk sastopamā krāsa ir melna vai tumšie toņi. Otra populārākā krāsa ir pelēkā un zilā. Divas reizes tiek pieminēta baltā krāsa. Atzīmējams ir tas, ka 15 respondenti krāsām ikdienā pievērš uzmanību. Secināms, ka respondentiem tumšās krāsas ir aktuālākas, iespējams, ka tas saistīts ar to, ka tumšas krāsas drēbes ir praktiskākas, jo tās ir praktiskas, kā arī tumšas krāsas drēbes neizceļas uz pārējā klases fona, kas jauniešu vecumposmā ir ļoti būtiski.

Skolēniem bija jānosauc tās krāsas, kuras viņiem patīk. Melnā krāsa bija visvairāk pieminēta, tai seko sarkanā, zila un vēl baltā. Īpatnēji ir tas, ka visu respondentu atbildēs ir vismaz viena no četrām populārākajām krāsām. Šīs pašas krāsas, kuras papildina rozā un pelēkā, tiek norādītas arī jautājumā, kuras krāsas Tev liek justies labi. Iespējams, ka skolēnu mīļākās krāsas lielā mērā ietekmējas no tām krāsām, kuras ikdienā viņi lieto.

Pēdējā jautājumā bija jānorāda, kuras krāsas liek justies slikti. Īpaši uzsvērtā ir oranžā, brūnā un dzeltenā krāsa. Citi respondenti uzrakstījuši, ka visas košās un neona krāsas.

Anketa „Grāmatas manā dzīvē” (sk. 3. pielikumu).

Apkopojot datus uz jautājumu „Kāda veida literatūrai Jūs dodat priekšroku?” , secināms, ka 8 jeb 44,4 % respondenti dod priekšroku izklaidējošai literatūrai, savukārt 6 jeb 33,3 % labprāt lasa visu. Pārējiem respondentiem interesē nopietnā literatūra. Tātad, klasei kopumā interesē daudzveidīga literatūra.

Nākošajā jautājumā tika noskaidrots, kam lasīšanas laikā tiek pievērsta lielāka uzmanība. 11 jeb 61,1% respondentu atbildēja, ka lasīšanas laikā pievērš uzmanību gan žanram, gan sižetam, 6 jeb 33,3% svarīgākais ir sižets. Secināms, ka skolēniem svarīgs ir sižets. Atzīmējams ir

arī tas, ka 12 jeb 66,7% lasa arī tās vietas grāmatā, kas nav interesantas, tātad jaunieši apzinās, ka visa literatūras materiāla apgūšana sniedz pilnvērtīgu tā atklāsmi.

Uz jautājumu „Vai dodat priekšroku nepazīstamiem autoriem?” lielākais vairākums jeb 14 respondenti atbildēja, ka lasa dažādu autoru darbus.

Būtiski ir tas, kas 16 jeb 88,9% skolēnu atzīmē, ka labprātāk lasa mājās, kur esot mierīga atmosfēra. Tas norāda to, ka skolēniem, lai lasītu, ir nepieciešama mierīga vide, kurā var pilnvērtīgi koncentrēties darbam.

Vienā no jautājumiem tika pajautāts, cik grāmatas izlasa 3 mēnešos. Lielākā daļa jeb 15 cilvēki izlasa 1vai 2 grāmatas, kas ir ļoti maz. 2 jeb 11,1% lasa no 5 – 15 grāmatām, bet viens respondents atzīmēja, ka izlasa vairāk par 15 grāmatām. Secināms, ka skolēni šajā klasē nav aktīvi lasītāji, tomēr pozitīvs rādītājs ir tas, ka 9 jeb 50% no aptaujātajiem labprātāk grāmatas nopērk vai aizņemas no draugiem, kas liecina par to, ka grāmatas jauniešiem interesē. Iespējams, ka tieši vienaudžu izstāstītais par konkrēto darbu ir tas, kas liek iegādāties vai aizņemties grāmatu, lai to izlasītu.

Visi respondenti atzīst, ka viņiem patīk lasīt gan klasiķus, gan mūsdienu autoru darbus, kas liecina par to, ka jauniešos ir vēlme iepazīt gan vēstures klasiķu mantojumu literatūrā, gan mūsdienu autoru darbus.

13 jeb 72,2% respondentu atzīst, ka pēc izlasīšanas pārdomā lasīto un par to labprātāk diskutē ar draugiem un paziņām. 15 jeb 83,3% skolēnu uzskata, ka lasot grāmatas tiek iegūtas zināšanas un paplašināts redzesloks. Tomēr uz jautājumu „Vai no grāmatām kaut ko izrakstāt?”, pārlicinoši tiek sniegta atbilde nē, kas liek secināt, ka skolēni pārrunā tikai to, kas viņiem palicis atmiņā no izlasītā. Būtiski ar arī tas, ka lasot skolēni neizdara atzīmes.

17 jeb 94,4% no aptaujātajiem uzskata, ka grāmatas ir viens no veidiem kā var iepazīties ar kultūras vērtībām, kuras konkrētā laika posmā ir aktuālas, jo zināms, ka rakstnieks darbā iedvesmojas no apkārtējās vides, kurā dzīvo.

Pedagoģiskais novērojums un saruna ar klases audzinātāju.

Darba temata ietveros tika veikts pedagoģiskais novērojums 11. klasē. Darba autore vēroja skolēnus latviešu valodas, literatūras, vēstures, fizikas un matemātikas stundās, kā arī tikās ar klases audzinātāju un palīdzēja gatavoties Žetonvakaram.

Vērojot skolēnu darbu mācību stundās, secināms, ka klase kolektīvs ir kluss. Tomēr novērojams, ka klasē ir gan mērķtiecīgi skolēni, gan tādi, kuros interesi neizraisa nekas. Skolēni, kuri mērķtiecīgi seko līdzī mācību stundas norisei, mācību procesa laikā uzdod jautājumus un

veido diskusiju ar priekšmeta skolotāju, bet skolēni, kuriem nav iniciatīvas mācīties, mācību procesā neiesaistās, bet netraucē to darīt citiem.

Literatūras stundās skolēni labprāt diskutē ar skolotāju un cenšas aizstāvēt savu viedokli un uzskatus par konkrēto daiļdarbu, tomēr, ja skolotājas izraudzītais daiļdarbs skolēnu neieinteresē, tad klases kolektīvs noskaņojas negatīvi un neiesaistās mācību procesā, izrādot protestu. Skolotājam, strādājot ar šo klasi, jāspēj atrast „zelta vidusceļš”, lai ieinteresētu skolēnus un iesaistītu viņus mācību procesā.

Fizikas un matemātikas stundas klasei izraisa vairāk emociju. Novērojams, ka stundas laikā skolēni labprātāk palīdz viens otram un risina daudzveidīgu pakāpju uzdevumus. Skolēni neiesaistās diskusijās ar priekšmeta skolotāju, ja kaut ko neizprot, drīzāk klases kolektīvs klusē un neko nejautā.

Vērojot klasi, darba autore secina, ka klasei pret katru mācību priekšmeta skolotāju ir atšķirīga attieksme. Pie latviešu valodas un literatūras skolotājas skolēni nekautrējas atklāt savas domas, pat, ja tās aizskar mācību priekšmeta skolotāju, bet pie eksakto zinātņu skolotājiem, skolēni ir klusi un kautrīgi.

Sarunā ar klases audzinātāju, kolektīvs tika raksturots šādiem vārdiem: *„Klase ir raiba! Katrs ir individuāla personība ar savu raksturu un mērķiem. Kopumā par klasi varu teikt, ka ir skolēni, kuri ļoti cenšas, darbus nodod laicīgi, jo zina savu mērķi un uz to tiecas, bet līdzās viņiem ir skolēni, kuri vēl neizprot, ko vēlas dzīvēt, tāpēc viņiem nav motivācijas, darbus neiesniedz un visu dara pēdējā brīdī. Akcentēšu, ka klasei patīk pastāvēt par savu viedokli un, ja kaut kas viņus neapmierina, tad skolotājam jābūt gatavam atbildēt ar paskaidrojumiem un argumentiem.”*

3.3. Mācību stundu materiālu izstrāde un tematiskais plānojums

„Mūsdienu globalizācijas, IT attīstības un vērtību plurālisma apstākļos skolēniem nepieciešamas kompetences, lai orientētos mūsdienu pasaulē, ko raksturo nemītīgas pārmaiņa” (Virse 2014: 15). Zane Oliņa raksturo, kas ir kompetence, sakot, ka „atšķirībā no prasmes kompetence ir kompleksa – tā ietver gan zināšanas, gan prasmes, gan attieksmes” (Āboltiņa 2016), kas mūsdienu jauniešiem ir ļoti nepieciešamas. Jāiebilst, ka tas pagaidām ir projekts, kura „.. ietveros tiks izstrādās mācību saturs zināšanu un prasmju apguvei sešas pamatprasmju jomās – valodas, sociālā un politiskā, kultūras izpratne un māksla, matemātika un datorzinātne,

dabaszinātnes un inženierzinātnes, veselība un fiziskā aktivitāte; piecās caurviju grupās – domāšana un radošums, digitālā prasme, pašvadība, sadarbība un līdzdalība; tiek plānota vērtībizglītība, konkrētu rakstura īpašību attīstīšanai – atbildība, centība, drosmība, godīgums, gudrība, laipnība, līdzietība, mērenība, savaldība, solidaritāte, taisnīgums un tolerance” (Skola 2030).

Mākslas jomā, kurā viens no mācību priekšmetiem ir literatūra, par pamatkompetenci uzskata kultūras izpratnes un izpausmes kompetenci, kur caurviju kompetence ir jaunrade un iniciatīva (Upeniece 2015). Tomēr 2016. gada materiālā par kompetencēs balstīta mācību satura ietveru pie pamatkompetences tiek iekļauta kultūras izpratnes un mākslas kompetence, kuras caurviju kompetences ir digitālā un mediju, vērtības – gudrība un laipnība (Kompetences 2016). Uzsverot, ka tas ir projekts, iespējams vēl tiek veikti uzlabojumi, tāpēc informācija atšķiras, bet tas nemaina faktu par to, ka viena no pamatkompetencēm, kuru skolēni apgūs mācību procesa laikā ir kultūras izpratnes un mākslas kompetence, kuras sevī ietver kultūras apzināšanos un skolēnu radošo darbību, kuru arī diplomdarba autore vēlējas akcentēt pētāmā temata aspektā.

Lai attīstītu skolēnos kultūras izpratnes un mākslas kompetenci, diplomdarba autore x vidusskolas 11. klases skolēniem mācību procesā izmantoja pašas veidotus materiālus par krāsu teorijām un Friča Bārdas personību un daiļradi. Izstrādājot materiālus literatūras stundām, autore iepazīnās ar dažādiem mācību līdzekļiem, literatūras avotiem, vispārējās vidējās izglītības literatūras mācību priekšmetu standartu, kā arī mācību procesa ietveros tika izveidotas darba lapas ar uzdevumiem, PowerPoint prezentācija, izstrādāti kritēriji, lai skolēni pilnvērtīgi un mērķtiecīgi varētu izpildīt paredzētos uzdevumus.

Temata apgūvē izstrādāti un sagatavoti šādi materiāli:

- Lai ieinteresētus skolēnus par krāsu daudzveidīgo izmantošanu, autore izveidoja četru atšķirīgu jomu informatīvās lapas, kurās skolēni varēja iepazīties ar informāciju un izpildīt uzdevumu. Viena no piedāvātajām jomām bija fizika (sk. 4. pielikumu) kur skolēni varēja izlasīt par optikas zinātnes attīstību un uz savas darba lapas izveidot optikas teorijas laika līkni. Otrs bija bioloģijas uzdevums (sk. 5. pielikums), kur skolēni iepazīnās ar informāciju par acs uzbūvi un saviem vārdiem īsi centās aprakstīt gaismas stara ceļu acī un krāsu redzes veidošanos. Turpinājumā sekoja vizuālās mākslas uzdevums (sk. 6. pielikumu), kur skolēniem vajadzēja pierakstīt krāsu nosaukumus un atbildēt uz jautājumiem par veikto uzdevumu. Pēdējā zinātne, ar kuru tika iepazīstināti skolēni, bija psiholoģija (sk. 7. pielikumu), kur

skolēniem vajadzēja atrast katrai krāsai atbilstošo skaidrojumu un ar pieciem vārdiem raksturot katru krāsu.

- Lai skolēnus uztverami iepazīstinātu ar krāsu teorijām, tika izveidota prezentācija „Ieskats krāsu teorijās” (sk. 10. pielikumu) kur pārskatāmi un ērti uzveramā veidā skolēni varēja iepazīties ar trīs krāsu teorijām. Informāciju no prezentācijas skolēni varēja ierakstīt izveidotās darba lapās „Ieskats krāsu teorijās” (sk. 11. pielikumu) Darba lapas tika vērtētas, lai veicinātu skolēnu uzmanīgu klausīšanos un motivētu skolēnus mācību stundas laikā iedziļināties apgūstamajā tematā.

- Lai grupu darba uzdevumu izpildes laikā skolēniem nebūtu daudz jāraksta un darbs veiktos raitāk, darba autore katrai grupai sagatavoja atbilstošās teorijas krāsu raksturojumu (sk. 15. pielikumu), Friča Bārdas personības un daiļrades raksturojumu (sk. 16. pielikumu), pienākumu sadali grupu darbā (sk. 17. pielikumu), grupu darba uzdevumus (sk. 18. pielikumu), grupu darba izvērtējumu (sk. 19. pielikumu).

- Darba autore izstrādāja kolāžas vērtēšanas kritērijus (sk. 22. pielikumu) un video filmas vērtēšanas kritērijus (sk. 24. pielikumu), ar kuriem skolēni tika iepazīstināti pirms konkrētā darba veikšanas.

- Lai skolēnu uzstāšanās noritētu veiksmīgi, darba autore izveidoja uzstāšanās secības lapu (sk. 26. pielikumu), kurā skolēni pēc izlozētās krāsas varēja sevi pierakstīt un uzzināt, kurš pēc kārtas uzstāsies.

- Lai darba autore adekvāti un godīgi varētu novērtēt skolēnu filmaņas, tika izveidota skolotājas vērtēšanas lapa (sk. 27. pielikumu).

Lai rosinātu 11. klases skolēnus apzināties krāsu nozīmes ietekmi ikdienā un cilvēku personības iepazīšanā, kā arī Friča Bārdas personības un daiļrades apgūvē, darba autore literatūras mācību stundu ietveros paredzējusi sekojošas aktivitātes:

1. Darbs pāri, lai iepazītos ar citām zinātnes jomām, kur izmanto krāsas.
2. Darba lapas aizpildīšana.
3. Grupu darbs.
4. Kolāžas izveidošana.
5. Video filmas prezentēšana.

Skolēniem, mācību stundu ietveros, ar atzīmi 10 ballu skalā tika vērtēts:

- Darba lapas „Ieskats krāsu teorijā” aizpildīšana;

- Kolāžas izveide;
- Filmas izveide un prezentācija.

Izstrādājamiem materiāliem un plānotajām aktivitātēm, kuras rezultātā skolēni iepazīs Friča Bārdas personību un daiļradi caur krāsu prizmu, darba autore 11. klasē paredzējusi 6 mācību stundas, no kurām divas stundas skolēni prezentēs savas izveidotās video filmas. Lai plānveidīgi plānotu savu darbu, izstrādāts tematiskais plānojums (sk. 3.1. tabulu), kurā ierakstīts katras stundas temats, mērķi un uzdevumi, kā arī darba organizācijas formas, mācību metodes un metodiskie paņēmieni.

Tematiskais plānojums pētāmā temata ietveros

Stundas temats	Stundas mērķis un uzdevumi	Darba organizācijas formas, mācību metodes un metodiskie paņēmieni
<p>1. Krāsainā pasaule jeb kāsu lietošana dažādās zinātnēs (1 stunda)</p>	<p><u>Mērķis:</u> Aktualizēt skolēnu zināšanas par krāsu izmantošanu fizikā, bioloģijā, vizuālajā mākslā un psiholoģijā.</p> <p><u>Uzdevumi:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ieinteresēt skolēnus par krāsu daudzveidīgo pielietojumu. 2. Rosināt skolēnus apzināties krāsu daudzveidīgo izmantošanu katrā no zinātnēm. 3. Sekmēt skolēnu izpratni par krāsu nozīmi cilvēka dzīvē. 	<p><u>DOF:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • individuālais; • frontālais; • darbs pāri; • grupu darbs. <p><u>Mācību metodes un paņēmieni:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • prāta vētra „Krāsas”; • uzdevumu pildīšana „Krāsas fizikā, bioloģijā, vizuālajā mākslā un psiholoģijā”; • grupu darbs „Krāsas attiecīgajā zinātnē”.
<p>2. Ieskats krāsu teorijās (1 stunda)</p>	<p><u>Mērķis:</u> Radīt priekšstatu par krāsu teorijas izmantošanu apkārtējās pasaules un sevis izzināšanā.</p> <p><u>Uzdevumi:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pildīt skolēnu zināšanas par krāsu teorijām. 2. Ieinteresēt skolēnus izprast krāsu teoriju izmantošanu cilvēka personības 	<p><u>DOF:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • individuālais; • frontālais. <p><u>Mācību metodes un paņēmieni:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • skolotājas stāstījums „Ieskats krāsu teorijās”;

	<p>izzināšanā.</p> <p>3. Sekmēt skolēnu klausīšanās prasmes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • darba lapas pildīšana „Ieskats krāsu teorijās”.
<p>3. Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmē (2 stundas)</p>	<p><u>Mērķis:</u> Aktualizēt skolēnu izpratni par krāsu nosaukumu izmantošanu Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmē.</p> <p><u>Uzdevumi:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rosināt skolēnus saskatīt sakarību starp krāsu nosaukumiem dzejoļa krājumā „Zemes dēls” un Friča Bārdas personību un daiļradi. 2. Pilnveidot skolēnu prasmi strādāt ar tekstu, saskatot tekstā līdzības ar krāsu raksturojumiem no dzejoļa krājuma „Zemes dēls”. 3. Sekmēt skolēnu runāšanas un klausīšanās prasmes. 	<p><u>DOF:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • individuālais; • frontālais; • grupu darbs. <p><u>Mācību metodes un paņēmieni:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • grupu darbs „Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas personības atklāsmē”; • kolāžas izveide „Friča Bārdas personība”.
<p>4. Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli (2 stundas)</p>	<p><u>Mērķis:</u> Apzināties dzejas tēla veidošanas un uztveres iespējas, izmantojot krāsu teorijas.</p> <p><u>Uzdevumi:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aicināt skolēnus aktualizēt nozīmīgākās krāsas Friča Bārda dzejoļos saistībā ar viņa personību un daiļradi. 2. Attīstīt skolēnu prasmi klausīties klasesbiedru uzstāšanos un izteikt viedokli par redzēto. 3. Rosināt skolēnus izvērtēt krāsu nozīmes saistību ar cilvēka personību un daiļradi. 	<p><u>DOF:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • individuālais; • frontālais. <p><u>Mācību metodes un paņēmieni:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • filmas „Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli”; • 3P – pajautā, paslavē, papildini.

4. SKOLOTĀJAS UN SKOLĒNU SADARBĪBA LITERATŪRAS

STUNDĀS

1. stunda.

Stundas temats:

Krāsainā pasaule jeb krāsu lietošana dažādās zinātnēs.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēniem ir interese par krāsu daudzveidīgo pielietojumu.
2. Skolēni saskata krāsu izmantošanas iespējas fizikā, bioloģijā, vizuālajā mākslā un psiholoģijā.
3. Tiek sekmēta izpratne par krāsu nozīmi cilvēka dzīvē.

Mācību sasniegumu vērtēšana:

Pēc vietas – kārtējā vērtēšana (notiek mācību laikā, lai iegūtu atgriezenisko saiti un sekmētu skolēnu mācīšanos un mācību motivāciju).

Pēc mērķa – formatīvā vērtēšana (skolēnu sasniegumu konstatēšana).

Pēc formas – mutvārdu (skolotāja uzslavas, kas ir būtiskas mācību procesa laikā).

Skolotājas mutiskas uzslavas skolēniem, par labi veiktu darbu mācību stundas laikā:

Ļoti labi!

Esi pacenties/-usies!

Glīti veikts darbs!

Esi cītīgi klausījies!

Arvien labāk Tev izdodas!

Esi ļoti čakls/-la!

Malacis!

Tu esi ļoti centies!

Tev šodien veicas!

Ļoti jauks darbs!

Glīts, skaists darbs!

Stundas norise:

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem.

Skolotāja stundas sākumā uz tāfeles ir uzrakstījusi „KRĀSAS” un tāfeli sadalījusi divās daļās. Kreisajā tāfeles pusē uzrakstīts „Ko es zinu stundas sākumā?”, labajā – „Ko es uzzināju stundas laikā?”, tāfeles vidū ierakstīts „Ko es vēl gribētu zināt?”. Izmantojot prāta vētras metodi, skolotāja aicina skolēnus nosaukt visu, kas saistās un ko viņi zina par krāsām. Skolēni sauc tādas asociācijas un vārdus kā, piemēram, krāsas ir dažādas, piesātinātas, krāsas ir varavīksne, spilgtas, katrai krāsai ir sava nozīme, krāsas izraisa emocijas, noskaņojums, toņi, ir košas krāsas, krāsas var būt mākslīgas un dabiskas, krāsas ir mūsu apkārtnē, tās var būt siltas un aukstas – siltas krāsas ir patīkamas, aukstas – nepatīkamas, daudzveidība. Skolotāja skolēnu sauktos jēdzienus pieraksta tāfeles kreisajā pusē, skolēni visu pieraksta uz lapas.

Kad skolēni beidz saukt asociācijas vārdam „krāsas”, skolotāja iepazīstina skolēnus ar stundas tematu, paralēli katram skolēnu pārim uz galda uzliekot četras aploksnēs. Katra aploksnē ir sanumurēta.

Kad uz visiem galdiem ir uzliktas aploksnēs, skolotāja iepazīstina skolēnus ar gaidāmo uzdevumu: „Katram pārim uz galda ir 4 aploksnēs, kuras sanumurētas. Verot vaļā pa vienai aploksnēi pēc kārtas, izpildiet tur norādīto uzdevumu. Uzdevumi uz pierakstu lapas tiek pildīti individuāli. Katras aploksnēs uzdevumu veikšanai un pierakstiem tiek atvēlētas 5 min.” Skolotāja sagatavo taimeru, kas uzstādīts uz 20 min. un aicina skolēnus būt gataviem darbam.

Skolēni sāk pildīt aploksnēs ievietotos uzdevumus. Pirmajā aploksnē ir ievietots fizikas uzdevums par krāsām (sk. 4. pielikumu), kur skolēni lasa informatīvo tekstu par optikas attīstības vēsturi. Uz pierakstu lapām skolēni veido laika līkni, kurā attēlo optikas attīstības vēsturi. Otrajā aploksnē ir bioloģijas uzdevums (sk. 5. pielikumu), kur skolēni iepazīstas ar tekstu par acs uzbūvi. Trešajā aploksnē ir vizuālās mākslas uzdevums (sk. 6. pielikumu), kur skolēniem jānorāda dotās krāsas. Pēdējā aploksnē ir psiholoģijas uzdevums (sk. 7. pielikumu). Skolotāja vēro skolēnus, jautājumu gadījumā sniedz atbildes.

Kad visi uzdevumi tika izpildīti, skolotāja aicināja skolēnus visus uzdevumus ielikt atpakaļ aploksnēs.

Skolotāja sadala skolēnus 4 grupās. Katrā grupā pa pieciem skolēniem. Skolotāja katrai grupai izdala vienu A3 balto lapu, uz kuras norādīta viena no attiecīgajām jomām, kurā skolēni pildīja uzdevumus. Vienai grupai fizika, otrai – bioloģija, trešajai - vizuālā māksla, ceturtajai – psiholoģija. Tiek izdalīti krāsainie zīmuļi, flomāsteri. Skolotāja izstāsta, ka grupām 3 min laikā ir jāuzraksta svarīgākais viņu jomā, ko atceras no pildītā uzdevuma. Skolotāja uzstāda taimeru, lai skolēni var sekot līdz uzdevumu izpildīšanai atvēlētajam laikam. Skolēni pilda uzdevumu,

izmantojot pierakstus un savas zināšanas. Skolotāja vēro skolēnu darbu. Vajadzības gadījumā atbild uz jautājumiem. Klasē valda rosība. Skolēni aktīvi iesaistās uzdevuma izpildē.

Kad laiks beidzies, skolotāja aicina katru grupu pastāstīt svarīgāko, kas tika uzrakstīts. Pārējie klasesbiedri klausās un vajadzības gadījumā papildina.

Fizikas grupas skolēni prezentācijā stāsta: „Fizikā krāsa ir gaismas vilnis. Optika ir nozare, kas pēta gaismu. Pirmie pētījumi par gaismu jau bijuši 5. gs. p.m.ē. 10. gs. p.m.ē. sākās optikas pētījumi. 1668. gadā tika izgudrots jauns teleskopa veids. Tikai ap 19. gs. gaisma tika uzskatīta kā elektromagnētisks vilnis.”

„Bioloģijā svarīgākā krāsas uztvērēja ir acs. Radzene uztver attēlu, caur zīlīti plūst gaisma, ko fokusē acs lēca, projicējot attēlu uz tīklenes. Attēls ar radzenes nervu impulsu tiek pārvadīts uz galvas smadzeņu redzes centru, kur smadzenes to apstrādā.” Tā par krāsām bioloģijā stāsta bioloģijas grupa.

Vizuālās mākslas grupa: „Vizuālajā mākslā krāsa ir visa pamats. Krāsu kombinācijas un kompozīcijas veido visu kopdarbu. Ir trīs pamatkrāsas – zils, dzeltens, sarkans. Krāsu aplis veidojas no pamatkrāsām – pārējās krāsas veidojas, sajaucoties pamatkrāsām. Krāsas var iedalīt siltajās un aukstajās.”

„Psiholoģijā krāsas izmanto cilvēka personības, rakstura, uzvedības un citu nianšu raksturošanai. Katra krāsa raksturo citādāku noskaņojumu, raksturojumu un emocijas. Krāsu psiholoģijā tiek ietvertas arī krāsu ilūzijas. Krāsas spēj parādīt cilvēka garastāvokli. Ir gan dzīvespriecīgās, gan depresīvās krāsas,” tā sevi prezentēja psiholoģijas grupa.

Skolotāja uzslavē skolēnus par labi veiktajiem uzdevumiem (sk. 9. pielikumu) un aicina skolēnus papildināt stundas sākumā iesāktos pierakstus (sk. 8. pielikumu), tā nostiprinot zināšanas par veiktajiem uzdevumiem un apkopojot informāciju.

Skolēni raksta, ka stundas beigās uzzināja, ka bioloģijā krāsas uztver caur aci, katrai krāsai psiholoģijā ir savs skaidrojums, fizikā optikas pētījumi aizsākušies jau pirms mūsu ēras.

Skolēniem liela interese ir par krāsu nozīmēm, vairāki skolēni sadaļā „Ko es vēl gribētu zināt?” raksta, ka vēlētos uzzināt vairāk par krāsu ietekmi uz cilvēku, par krāsu skaidrojumiem un par to, kas cilvēkam ir krāsa no psiholoģijas viedokļa.

Stundas beigās skolotāja izsauc 4 skolēnus un liek pateikt, ko jaunu ieguva šajā mācību stundā, kas patika, nepatika, ko vēl vēlētos uzzināt.

Skolēni atbild, ka patika teorijas par krāsām un krāsu nozīmes, patika uzzināt daudz interesantu faktu, tika iegūtas jaunas zināšanas par krāsām, tika piedāvātas vairākas nozares, kas bija kaut kas netradicionāls literatūras stundā.

Skolēniem nepatika, ka bija jālasa garie teksti, laika ierobežojums, kura dēļ nevarēja visu rūpīgi un kārtīgi uzrakstīt.

Skolēni vēlētos uzzināt vairāk par krāsu skaidrojumiem psiholoģijā un to, kā krāsa ietekmē cilvēku.

Stundas beigās skolotāja pasakās skolēniem par stundu.

Secinājumi par stundas norisi:

Stundas sākumā skolēni bija pārsteigti par to, ka viņiem tika piedāvātas citas zinātnes jomas, kuru saistība ir ar krāsām. Pārsteigums bija arī fakts, ka skolotāja spēja atbildēt uz jautājumiem fizikas, vizuālās mākslas, psiholoģijas un bioloģijas uzdevumā.

Skolēniem uzdevumu veikšanai bija nepieciešams papildus laiks, jo skolēni strādāja lēni, bet rūpīgi. Vēl tika novērots, ka skolēni cenšas izdarīt vairāk, nekā uzdevumā prasīts.

Pildot fizikas uzdevumu, grūtības sagādāja līknes zīmēšana. Skolēni uzdeva jautājumus, vai daudz jāraksta, cik gari. Secināms, ka skolēni reti veic šāda tipa uzdevumus.

Bioloģijas uzdevums izraisīja no skolēniem replikas par to, ka tagad neesot bioloģijas stunda. Skolotāja atbildēja, ka visi mācību priekšmeti ir savā starpā saistīti. Skolēni daudz jautāja par to, kur kuru terminu atzīmēt. Kad laiks bija pagājis, skolotāja nosauca un parādīja, kur konkrētais termins bija jāatzīmē.

Vizuālās mākslas uzdevums tika izpildīts bez grūtībām.

Psiholoģijas uzdevumu pildot, skolēni sarunājās savā starpā un centās pa pāriem vienoties, kurai krāsai atbilstu piemērotākais skaidrojums. Pēc uzdevumu izpildes skolotāja nosauca katrai krāsai atbilstošo skaidrojumu.

Bija nepieciešama atbildes sniegšana pēc katra uzdevuma, jo skolēni nejūtas pārliecināti par to, vai uzdevumu izpildījuši pareizi. Noderēja pieeja, ka pēc katra uzdevuma, skolotāja pateica pareizās atbildes, lai skolēni varētu salīdzināt, kas, diemžēl, prasīja papildus laiku.

Kopumā skolēniem pēc stundas bija pozitīvas atsauksmes, kas liecina, ka skolēniem piedāvātais stundas materiāls likās saistošs un noderīgs.

Mācību stundas ietveros darba autore integrēja mācību saturu, piedāvājot skolēniem tādas zinātnes jomas, kuras literatūrā neizmanto. Darba autores mērķis bija ieinteresēt skolēnus un atklāt, ka dzīvē visas lietas ir savstarpēji saistītas.

2. stunda.

Stundas temats:

Ieskats krāsu teorijās.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēniem ir interese par krāsu teoriju izmantošanu, lai iepazītu cilvēka personību.
2. Skolēniem rodas izpratne par krāsu teorijām.
3. Tiek pilnīgota skolēnu prasme klausīties.

Mācību sasniegumu vērtēšana:

Pēc vietas – loģisku daļu nobeigumā (notiek temata loģisku daļu beigās).

Pēc mērķa – summatīvā vērtēšana (skolēnu zināšanu un prasmju kvantitātes un kvalitātes noteikšanai).

Pēc formas – rakstveida (skolotāja vērtējums ballēs, kas redzams e- klases žurnālā).

Mājas darbs:

Lasīt Friča Bārda dzejoļu krājumu „Zemes dēls” un saskaitīt, cik bieži atkārtojas katra krāsa.

Stundas norise:

Pirms stundas skolotāja ir ieslēgusi projektoru, kura redzamas trīs atziņas no prezentācijas „Ieskats krāsu teorijās” (sk. 10. pielikumu): „Krāsas ir gaismas darbi un ciešanas” (Johans Volfgangs fon Gēte); „Folkloras laikmeta cilvēkam, krāsas un skaitļi kalpo, lai izteiktu pasaules sakralitātes ideju.” (Janīna Kursīte); „Mēs esam krāsas, kuras izvēlamies. Un šīs krāsas nosaka mūsu iekšējās būtības patiesās vajadzības..”. (Vikija Volla).

Atskatot zvanam, skolotāja sasveicinās ar skolēniem.

Skolotāja lūdz skolēnus izlasīt trīs citātus, kuri redzami projektorā. Skolēni klusumā izlasa citātus. Kad skolēni atziņas izlasījuši, skolotāja jautā: „Kāda, jūsuprāt, ir šo cilvēku saistība ar krāsām?” Skolēni atbild, ka tie varētu būt krāsu teorijas iedibinātāji. Skolotāja uzslavē skolēnus un izstāsta: „Šie cilvēki ir pētnieki, kuri pētījuši krāsu nozīmes un to ietekmi uz cilvēku, pasauli. Ar šo cilvēku ieguldījumu krāsu teorijā Jūs šodien iepazīsities.”

Skolotāja izstāsta šīs stundas tematu (pārslēdz uz 2. slaidu). Skolotāja dala skolēniem darba lapas (sk. 11. pielikumu) un stāsta stundas norisi. „Šīs stundas laikā es Jums stāstīšu par krāsu teorijām. Jūsu uzdevums būs klausīties un veikt pierakstus Jums izsniegtajās darba lapās. Nesatraucieties, ja kaut ko nespēsiet izpildīt. Pēc prezentācijas Jums tiks izdalīti izdales

materiāli, kas būs izdrukāta prezentācija, kurus varēsiet izmantot, lai papildinātu neizpildītās vietas. Par šīs darba lapas izpildi Jūs iegūsiet vērtējumu 10 ballu skalā. Vai ir kādi jautājumi?” Skolēni jautājumus neuzdod. Skolotāja aicina skolēnus izskatīt darba lapu un neskaidrības gadījumā uzdot jautājumus. Skolēni jautā: „Vai jāpilda tikai tās vietas, kur ievilkta līnija?” Skolotāja apstiprinoši atbild. Viens skolēns jautā: „Kā jāpilda pēdējais uzdevums?” Skolotāja izstāsta: „Pēdējā uzdevumā Jums jāuzraksta trīs krāsas, kas jums patīk. Tad jāizvēlas viena no krāsu teorijām un jāpaskaidro šīs krāsas nozīme. Visām trīs krāsām izvēloties vienu teoriju. Kad tas izdarīts, tad secināt, kā Jūs izjūtat šo krāsu saistību ar Jūsu personību?”

Kad uzdevumi pārrunāti, skolotāja aicina skolēnus cītīgi klausīties prezentāciju (sk. 10. pielikumu), kurā apkopota informācija par trīs krāsu teorijām: Johana Volfganga fon Gētes „Krāsu teorija”, Vikijas Vollas „Aura - Soma” un Janīnas Kursītes - Pakules „Krāsas latviešu folklorā”.

Kad skolotāja pabeigusi savu prezentāciju, skolēni tiek aicināti pabeigt izpildīt darba lapas uzdevumus. Kamēr skolēni pilda, skolotāja izdala izdrukātu prezentāciju (informatīvās lapas), lai vajadzības gadījumā skolēni var papildināt informāciju.

Kad klase uzdevumus izpildījusi, skolotāja lūdz skolēnus nodot darba lapas. Skolēni to arī izdara. Skolotāja aicina informatīvās lapas arī padot uz priekšu no aizmugurējās rindas. Skolēni paklausa skolotājas uzdevumam.

Kad lapas ir nodotas, skolotāja izdala mājas darba lapu (sk. 13. pielikumu) un izstāsta, kas skolēniem būs mājās jādara. „Mājas darbu var veikt pāri vai nelielā grupā, bet visiem jābūt aizpildītai tabulai ar rezultātiem (sk. 14. pielikumu). Jūsu uzdevums būs izlasīt F. Bārdas dzejas krājumu „Zemes dēls” un saskaitīt, cik reizes konkrētā krāsa atkārtojas. Pierakstīt klāt citātus. Nemeklējiet to, ko nevar atrast. Vai ir jautājumi?” Skolēni jautā, vai visas krāsas obligāti jāatrod. Skolotāja atbild, ka nē. Tabulā ir dotas vairāk krāsas, nekā būs dzejoļos.

Atskatot zvanam, skolotāja pasakās par stundu.

Secinājumi par stundas norisi:

Viena no stundām, kad bija vērojama skolēnu ieinteresētība. Skolēni ļoti cītīgi klausījās skolotājas stāstījumā. Skolotāja stāstījumā bija sagatavojusi plašu informācijas apjomu, diemžēl visu pilnībā neizdevās izstāstīt, bet tas noderēja, kad skolēni pēc stundām palika, lai uzdotu jautājumus. Skolēni apgalvoja, ka varēja tikai klausīties prezentāciju, nevis pierakstīt, bet jāatgādina, ka vidusskolas skolēniem ir jāprot gan klausīties, gan pierakstīt svarīgāko

informāciju. Kaut arī informācija nebija viegla, klasē varēja redzēt, ka katrs skolēns atrada savu krāsu teoriju no piedāvātā materiāla.

Secinājumos par stundu skolēni raksta:

„Šajā stundā vairāk aizdomājos par krāsas nozīmi savā dzīvē. Kādas krāsas izvēlos, kādas patīk un kādas liek justies vislabāk. Stundā uzzināju vairāk par krāsu nozīmi un trim krāsu teorijām, par kurām iepriekš nezināju.”

„Ļoti patika darbs.”

„Ieguvu daudz jaunu zināšanu par dažādām krāsu teorijām. Sapratu, cik patiesībā daudz krāsas var noraksturot cilvēka būtību. Noteikti ieguvu labāku izpratni par savu būtību un krāsu nozīmīgumu.”

„Manuprāt, stunda bija ļoti labi izdomāta un saorganizēta, kā arī novadīta. Man ļoti patika visas 3 krāsu teorijas. Prezētācijā krāsu teorijas bija ļoti precīzi izskaidrotas un uzskatāmi parādītas. Stundā stāstītais mani ieinteresēja uzzināt vēl vairāk informācijas par Vikijas Vollas „Aura - Soma” krāsu terapiju.”

Lai motivētu skolēnus klausīties prezentāciju un veikt pierakstus, skolēnu darba lapas tika vērtētas. Šī bija viena no iespējām, lai skolēni iegūtos ļoti labus un pat augstus vērtējumus, jo tika vērtēta skolēnu prasme korekti un precīzi atspoguļot informāciju un jauniegūto informāciju pielietot sevis analīzē. Apkopojot skolēnu vērtējumus pēc darba lapas izpildes, secināms, ka 100% darbu izpildīja 6 skolēni, 7 skolēni ir robežās no 80% līdz 85%. Pārējie skolēni ir no 90% līdz 99% robežās. Lielākās kļūdas bija pēdējā uzdevumā, jo skolēni katrai krāsai izmantoja citu krāsu teoriju nevis vienu, kā norādīts uzdevuma nosacījumos. Vērojams, ka skolēni neprot precīzi norakstīt informāciju no izdales materiāla.

3. un 4. stunda.

Stundas temats:

Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmē.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni saskata sakarības starp krāsu nosaukumiem un Friča Bārdas personību.
2. Tiek pilnīgota skolēnu prasme strādāt ar tekstu, tekstā saskatot līdzības ar krāsu raksturojumiem.
3. Tiek sekmētas skolēnu klausīšanās un runāšanas prasmes.

Mācību sasniegumu vērtēšana:

Pēc vietas – loģisku daļu nobeigumā (notiek temata loģisku daļu beigās).

Pēc mērķa – summatīvā vērtēšana (skolēnu zināšanu un prasmju kvantitātes un kvalitātes noteikšanai).

Pēc formas – rakstveida (skolotāja vērtējums ballēs, kas redzams e- klases žurnālā).

Mājas darbs:

Izveidot video filmu „Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli”.

Stundas norise:

Pirms stundas skolotāja ir sakārtojusi klasi tā, lai varētu veikt grupu darbu trīs lielās grupās. Uz katra galda atrodas

- viena A3 lapa,
- līme,
- viena aploksne, uz kuras norādīta viena no trim krāsu teorijām,
- aploksne, kurā ir sagriezti krāsu nosaukumi un raksturojumi (sk. 15. pielikumu), atbilstoši izvēlētajai krāsu teorijai,
- aploksne, kurā Friča Bārdas personības un daiļrades raksturojums (sk. 16. pielikumu),
- grupu darba uzdevumi (sk. 18. pielikumu),
- pienākumu sadale grupu darbā (sk. 17. pielikumu),
- izdrukāta prezentācija „Ieskats krāsu teorijās” (sk. 10. pielikumu).

Atskatot zvanam, skolotāja aicina visus nostāties klases priekša. Skolotāja sasveicinās ar klasi.

Skolotāja stāsta: „Šīs stundas temats ir „Krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmē”. Lūdzu, parādiet izpildītos mājas darbus.” Skolēni no somām izņem izpildītus mājas darbus.

Skolotāja paziņo: „Paldies visiem, kuri izpildīja mājas darbu, jūs drīkstiet izvēlēties to krāsu teoriju, kura Jums patika vislabāk.”

Skolēni staigā pa klasi un izvēlas sev tuvāko krāsu teoriju. Ir skolēni, kuriem tas sagādā grūtības, jo patika divas teorijas. Beigās spēj izvēlēties vienu. Skolēni ieņem vietu pie attiecīgā galda.

Izveidojas trīs darba grupas.

Skolotāja saka: „Šodien Jūs iepazīsiet Friča Bārdas personību, izmantojot to teoriju, kuru izvēlējāties. Strādājot grupā secināsiet, vai dzejoļu krājumā „Zemes dēls” izmantotās krāsas

atbilst Friča Bārdas personībai un daiļradei. Uz katra galda ir aploksne ar krāsu nosaukumiem un skaidrojumiem, kuri raksturīgi Jūsu izvēlētajai teorijai, grupu darba uzdevumi, pienākumu sadale, Friča Bārdas personības un daiļrades fakti, kā arī prezentācijas materiāls no iepriekšējās mācību stundas. Lūdzu, iepazīstieties ar grupu darba uzdevumiem, sadaliet pienākumus un sāciet pildīt uzdevumus. Piebildīšu, ka Jūs vara neizmantot visus biogrāfijas datus, bet tikai tos, kas Jūsu grupai liekas atbilstošākie. Veiksmi darbā!”

Skolēni sāk pildīt uzdevumus.

Skolēni sadala pienākumus un iepazīstas ar veicamajiem uzdevumiem. Pēc pienākumu sadales, skolēni salīdzina mājas darbu uzdevumus. Skolēniem sakrīt iegūtā informācija. Kad mājas darba dati apkopoti, skolēni ver vaļā aploksni ar krāsu nosaukumiem un raksturojumiem. Viens no grupas zīmē tabulu uz A3 formāta lapas.

Skolēni sāk līmēt krāsu nosaukumus. Visbiežāk pieminētā ir zilā krāsa, kurai seko zaļā, baltā, melnā, pelēkā, dzeltenā, brūnā un rozā. Kad krāsu nosaukumi salīmēti, skolēni meklē atbilstošos skaidrojumus pēc izvēlētas teorijas, izmantojot izdales materiālu.

Kad krāsu raksturojumi salīmēti, skolēni atver aploksni ar sagrieztiem Friča Bārdas personības un daiļrades faktiem. Skolēni ar lielu aizrautību līmē faktus un grupā diskutē par to, kur varētu katrs fakts atbilst.

Pēdējās 5 min. tiek rakstīti secinājumi. Secinājumos skolēni uzraksta:

„Rezumējot aplūkoto dzejoļu krājumu “Zemes dēls”, secināms, ka Fricis Bārda bijis harmonisks, līdzsvarots, distancēts cilvēks, kurš labi jutās vienatnē un kuram bija nepieciešams miers.

Harmonija sasaucas kopā ar zaļo krāsu, kurai ir īpaša nozīme saistībā ar dabu. Nenoliedzami, ka daba ir tuvākā tēma F. Bārdas daiļradē, kas arī atklājas dzejoļu krājumā.

Dzeltenā un sarkanā krāsa nav īpaši akcentētas, bet tas iespējams norāda uz to, ka rakstnieks nejutās pārliecināts par saviem darbiem, tāpēc tos vienmēr uzlaboja un pilnveidoja.

Lasot un analizējot tikai vienu krājumu, var iegūt vadlīnijas un priekšstatus par rakstnieka personību, kas dziļā mērā sasaucas ar viņa dzīves līkločiem.”

Pēc 20 min. skolēni tiek pārtraukti. Skolotāja aicina katrai grupai izstāstīt savus secinājumus, kurus papildināt ar dzejoļu citātiem.

Auras – Somas grupas secinājumi: „Krāsu teorija saistās ar Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmi. Teorijā izmantojām gaiši zilo krāsu, kura attēlo viņa spītību, ilgas, sabiedriskumu, dziļu pārdzīvojumu, kuru nespēj izteikt. Piemēram, dzejolis „Mana dziesma”

Kam savu dziesmu es dziedu?

Es dziedu to smilgām un zālei,
un paceplīšam uz zara.

Un vējam. Un zilajai tālei.

Dzejolī „zilās tāles” ir ilgas pēc ideālā, neaizsniedzamā. Dzejnieks iekšēji kaut ko pārdzīvo, bet nezina, kam to izteikt.

Fr. Bārda dzejā bieži atspoguļojas zaļā krāsa, kas parāda viņa mīlestību pret dabu, ģimeni.

Jau klusas sen kokles un dziesmas

un nakts rasa pumpuros mirdz.

Bet zaļajā Dieva namā

ar zvaigznēm dzied mana sirds („Dieva nams”)

„Zaļais Dieva” ir dzimtās zemes skaistums. Kokle un dziesmas atspoguļo Friča Bārdas saikni ar savu dzimteni.

Dzejoļos, kur pieminēta sarkanā krāsa, dzejnieks atklāj savu enerģiju, interesi par reliģiju.

Mūžam mēs nemiera bērni.

Mūžam mums asinīs dūc

nemiera sarkanā dziesma.

Mūžam alkst nemiera krūts. („Skaidu spilvens”)

Dzejolī „nemiera sarkanā dziesma” attēlo autora enerģiju rīkoties.

Nevienā skolā nav guvis būtiskus impulsus savai izaugsmei un savus ceļa rādītājus ir atradis pats, kas tiek atspoguļots ar dzelteno krāsu. Karaliski zilā krāsa attēlo Fr. Bārdas vientulību.”

Gētes krāsu teorijas grupas secinājumi: „Apskatot Gētes krāsu teoriju un to salīdzinot ar Friča Bārdas dzeju, var secināt, ka dzejnieks savā dzejā ļoti daudz izmanto arī baltu, zelta, melnu, pelēku, brūnu un sudraba krāsu, ko Gēte savā krāsu teorijā neapskata. Friča Bārdas dzejā visspilgtāk izpaužas zila krāsa, jo tā atspoguļo viņa personību un daiļradi, piemēram, viņu guldīja zilā zārkā un viņš bija vienpatis. Zaļā krāsa atspoguļojas tajā, ka viņš savu brīvo laiku izvēlas pavadīt vienatnē un pie dabas. Dzeltenā krāsa atspoguļo vienu no vissvarīgākajiem notikumiem viņa dzīvē – meitas piedzimšanu, kas bija vissvarīgākais notikums.”

Folkloras grupa nespēja uzrakstīt secinājumus, bet piebilda, ka salīdzinot krāsu raksturojumus ar personību un daiļradi, redzama zināma saistība.

Grupas uzklausa viena otru. Kad visas grupas prezentējušas savu darbu (sk. 21. pielikumu), skolotāja jautā: „Vai krāsas, kuras tika izmantotas dzejoļa krājumā „Zemes dēls” atbilst Fr. Bārdas personībai un daiļradei?” Skolēni atbild: „Stundā, kad klausījāties par krāsu teorijām, tad likās, ka tās ir pasakas. Tomēr šīs stundas laikā sapratu, ka krāsas ļoti precīzi raksturo cilvēka personību un daiļradi.” Skolotāja pasakās par komentāru un izdala grupu darba izvērtējuma lapas (sk. 19. pielikumu). Skolēni aizpilda grupu darba izvērtējumu lapas (sk. 20. pielikumu).

Izvērtējumā skolēni raksta:

„Šajā grupu darbā jutos gandarīts un lepns par savu veikto darbu.”

„Šis grupu darbs palīdzēja izprast vairāk Friča Bārdas iekšējo būtību un viņa dzīves atspoguļotās krāsas.”

„Šis grupu darbs bija ļoti interesants. Ieguvu jaunas zināšanas par krāsu raksturojumu un Fr. Bārdas dzīves notikumiem.”

„Grupu darbs bija noderīgs, jo personīgi es uzzināju daudz faktus un iemācījos kā sasaitīt krāsas kopā ar cilvēka dzīves faktiem.”

„Stundas turpinājumā Jūs veidosiet Friča Bārdas personības kolāžu, izmantojot to teoriju, kuru grupās analizējāt. Katram no Jums izdalīšu kritērijus. Darbam atvēlētas 35 min. Darbs veicam individuāli.” Skolotāja stāsta un izdala kritērijus kolāžai (sk. 22. pielikumu). Skolēniem tiek iedots krāsainais papīrs, līme, šķēres.

Skolēni sāk veidot kolāžu (sk. 23. pielikumu), izmantojot savas mājas darba izpildītās lapas un veidotos plakātus, kā arī dzejoļu krājumu „Zemes dēls”.

Stundas beigās skolotāja iepazīstina ar veicamo mājas darbu, dalot mājas darba kritērijus (sk. 24. pielikumu).

„Līdz nākamajai stundai Jums ir jāizveido filma „Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli”. Darbu var veikt individuāli vai nelielā grupā līdz 3 cilvēkiem. Jūsu uzdevums ir izveidot Friča Bārdas vizītkarti, kur caur krāsām, dzejoļiem un personības faktiem, tiek atklāta viņa personība un daiļrade.”

Atskatot zvanam, skolotāja pasakās par stundu.

Secinājumi par stundas norisi:

Skolēni tika pārsteigti jau stundas sākumā, jo ienākot klasē, viņiem lika palikt stāvus, kamēr skolotāja pārskatīs mājas darbus. Tikai pēc mājas darbu pārskatīšanas, skolēni varēja izvēlēties vietu, kur sēsties.

Skolēni varēja brīvi izvēlēties to krāsu teoriju, kas viņiem likās saistoša, tādējādi neierobežojot skolēnu intereses, bet akceptējot viņu viedokli un intereses.

Skolēnos bija vērojama interese un azarts grupu darba uzdevumu pildīšanā. Skolēni paši sadalīja pienākumus, lai darbs izdotos raitāk. Bija skolēnu pāri, kuri meklēja skaidrojumus krāsām, cits pāris, tajā pašā grupā, meklēja atbilstošus biogrāfijas datus. Grupu laikā skolēni diskutēja un saviem spēkiem centās tikt galā ar uzdevumu. Lielākais ierobežotājs bija laiks, jo skolēni strādāja lēni, tomēr uzdevums tika izpildīts un skolēni bija gandarīti par paveikto.

Apkopojot grupu darbu izvērtējumu, secināms, ka skolēniem darbs patika, jo tas bija kaut kas jauns un interesants, kas noder arī sevis iepazīšanā. Vairāki skolēni raksta, ka šajā grupu darbā iesaistījās visi skolēni, kas esot retums, iespējams, ka šoreiz piedāvātais materiāls bija skolēniem saistošs un noderīgs, tādējādi iesaistot visu klasi. Skolēni akcentē arī to, ka šīs stundas laikā uzzināja daudz interesantu faktu par Friča Bārdas personību, kas noteikti paliks atmiņā, jo fakti bija jāsasaista ar krāsām.

Skolēniem pietrūka laika, lai izveidotu kolāžu, tāpēc skolotāja atļāva kolāžu pabeigt mājās un atnest uz nākamo stundu. Bija skolēni, kuri palika pēc stundas un pabeidza savas kolāžas.

Kolāžas materiālus skolotāja iegādājās pati, lai skolēniem būtu vienādas krāsas, tomēr bija novērojams, ka skolēni netaupa piedāvāto papīru. Viņi sagriež un izmet, ja nesanāk, tādējādi prasot papildus materiālu, lai gan tika norādīts, ka katrai grupai pienākas vienāds daudzums papīra.

5. un 6. stunda.

Stundas temats:

Filma „Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli”.

Prognozējamais rezultāts:

1. Aktualizē nozīmīgākās krāsas Friča Bārdas dzejoļos saistībā ar viņa personību.
2. Pilnveido prasmi klausīties klases biedros un izteikt vērtējumu.
3. Izvērtē krāsu nozīmes saistību ar cilvēka personību.

Mācību sasniegumu vērtēšana:

Pēc vietas – temata nobeigumā.

Pēc mērķa – summatīvā vērtēšana (skolēnu zināšanu un prasmju kvantitātes un kvalitātes noteikšanai).

Pēc formas – rakstveida (skolotāja vērtējums ballēs, kas redzams e- klases žurnālā).

Stundas norise:

Atskanot zvanam, skolotāja sasveicinās ar klasi un skolotāja palūdz skolēnus nodot izveidotās kolāžas. Kad kolāžas nodotas, skolotāja turpina:

„Citējot Vikiju Vollu „Mēs esam krāsas, kuras izvēlamies”. Šodien, vērojot Jūsu sagatavotās filmiņas, apzināsimies un izvērtēsim, vai krāsas tiešām spēj atklāt mūsu patieso būtību.

Aicinu katru grupiņu izvilkt vienu krāsas papīru, lai noskaidrotu uzstāšanās secību. Lūdzu, pierakstieties lapā, kas atrodas uz mana galda (sk. 26. pielikumu). Kamēr citi pierakstās, pārējie dodas ievietot video datorā.”

Skolēni velk lapiņas un pierakstās. Citi dodas ievietot video datorā.

Skolotāja turpina: „Katras filmiņa tiks vērtēta pēc jums jau zināmiem kritērijiem, kurus es atzīmēšu savā vērtēšanas lapā (sk. 27. pielikumu). Pēc katras filmiņas pielietosim 3 P metodi – pajautā, papildini, paslavē. Jūs paši varēsiet izvēlēties, kurš pēc katras filmas izteiksies. Veiksmi Jums!”

Skolēni piekrīt uzdevumiem.

Skolēni pieraksta secībā prezentē savs izveidotās filmas, kuras papildina ar dzejoļiem no krājuma „Zemes dēls”.

Ar savu filmu un stāstījumu uzstājas Marta un Andris.

„Cilvēka pasaule nav iedomājama bez krāsām. Katrai lietai ir sava krāsa, kuru ikdienas steigā mēs pat nemanām un nenovērtējam. Krāsas raksturo mūs un mēs raksturojam krāsas.

Tieši tāpat var teikt par 1880. gadā dzimušo dzejnieku Frici Bārdu, kurš savā daiļradē izmanto krāsu nosaukumus.

Ielūkosimies viņa personībā caur krāsām, kuras atklājas 1911. gadā publicētajā dzejoļu krājumā „Zemes dēls”.

Filmā krāsas ir analizētas pēc „Auras - Somas” krāsu teorijas. Skatītājs ne tikai gūs zināšanas par Friča Bārdas dzīves gājumu un skatījumu uz dzīvi, bet arī iepazīs viņa dzejoļu un personību saistību ar dzejoļu krājumā izmantotajiem krāsu nosaukumiem.

Kam savu dziesmu es dziedu?

Es dziedu to smilgām un zālei

Un paceplīšam uz zara.

Un vējam. Un zilajai tālei.

Un kūpoša lagzdu krūma

dzeltainam puteklītim.
Un sūnu lācīšam zaļam.
Un dziestošam auseklītim.

Un baltajai brīnumu pilij,
kas zvaigznēs un ugunīs visa.
Un neprātam, spārnu kas sauca.
Un sirdij, kam gaisma dzisa - -
(„Mana dziesma”)

Dzejoļī autors akcentē vairākas krāsas, kas rada pretstatus, kas ir romantisma autora daiļrades iezīme. Zaļas ir smilgas, dabas un sūnas, kas pēc Auras – Somas teorijas simbolizē dabu, kura Fr. Bārdam bija saistoša un nozīmīga. Zila ir tāle, zvaigznes, kas simbolizē dzejnieka radošumu, pašizpaušmi un ilgas. Atceroties romantisma iezīmes zaļš un zils ir pretstats debesīm un zemei. Balta krāsa Auras – Somas teorijā netiek aplūkota, jo tā ir gaisma, bet, iespējams, ka baltā brīnumi pils ir gaisma, uz kuru tiecās Fricis Bārda visu savu dzīvi.

Patīkamu skatīšanos!”

Pēc komentāru uzklaušīšanas, par savu filmu stāsta Linda un Laura.

„Sveicināta klase! Šodien mēs Jums piedāvāsim ielūkoties dzejnieka Friča Bārdas personībā caur krāsu pasauli.

Zils, salapojis ilgu zizlis
man acis aiztīklo un seju,
kad maldu takas mīlas dārzā
es, pasaciņas pīdams, eju.

Tik retumis caur zilo tīklu
pa karstam skatam metu tālē,
kur dimantkalns un zvaigžņu tornis
kā agra rīta svīdums bālē.
Tur mana sapņu karaliene ...
tā, kuras mūžam neskatīšu,
tā, kuras mūžam neaizsniegšu, -
tik pasaciņas viņai pīšu ...

Kā žubītes no ceļa gurdas
tās laižas viņai katru rītu
uz krūtīm. Un tad viņa domā
par maldu dēlu nepazītu.

Kad ilgu zizlis zilā lokā
līks pāri maldu dēla kapam,
pēc nesasnigtā dimantkalna
viena gurda žubīte skums –
starp zilām lapām
(„Zemes dēls. 1. daļa”)

Viens no Friča Bārdas dzejoļiem, kur, mūsaprāt, visspilgtāk atklājas viņa personība saistībā ar Auras – Somas krāsu teoriju un romantisma iezīmēm, jo dzejolis savieno divas pasaules – reālo, materiālo ar garīgo, jūtu pasauli, ko simbolizē zilais ilgu zizlis un dimantkalns. Dzejnieks tiecas pēc garīgām vērtībām, pēc sava Dieva, lai tas viņu apgaismo un atbild uz viņa dzīves jautājumiem, bet viņš apzinās, ka tie ir tikai viņa sapņi, kas atklājas pēdējās dzejoļa rindās.

Friča Bārdas personības vizīrkarte caur krāsu pasauli ir video filma, kurā ir parādītas Friča Bārdas dzejas krājumā „Zemes dēls” ietvertās krāsas. F. Bārda, atspoguļojot savu dzīvi, ir minējis tādas krāsas kā dzeltains, zils, zilzaļš, zaļširms, violeti balts, zaļganpelēks, brūns un vēl citas, kuras analizēja, izmantojot „Auras - Somas” krāsu teoriju.

Video filmā ir iekļautas piecas krāsas - sarkana, dzeltēna, gaiši zila, zaļa un indigo (tumši zila). Katrai krāsai ir savs raksturojums, kā arī saistība ar F. Bārda personību un dzīvi. Video tiek parādīti arī citāti, kuros ir minēta katra krāsa.

Patīkamu skatīšanos!”

Klase skatās izveidoto īsfilmu.

Skolnieču secinājumi pēc filmas:

„Pēc izveidotā video materiāla var secināt, ka krāsas atklāj F. Bārda personību un daiļradi, kas sasaistās kopā ar Auras – Somas krāsu teoriju un romantisma iezīmēm. Katra krāsa parāda F. Bārda personību no cita skatupunkta un viņa dzīves gājumu. Paldies par uzmanību!

Turpinājumā ar savu filmu iepazīstinās Arta.

„Krāsas tiek pēfītas no visdažādākajiem skatu punktiem, taču šajā filmiņā tiks attēlota viena no krāsu teorijām - Johana Volfganga fon Gētes “Krāsu teorija”. Un lai labāk izprastu šo teoriju, tā tiek sasaistīta ar Friča Bārdas dzīvi. Gētes krāsu teorija ietver 6 krāsas – sarkanu, dzeltenu, zaļu, zilu, purpura un ceriņu krāsu, un visas šīs krāsas ļoti labi atspoguļojas Friča Bārdas dzejā.

Lasot Friča dzeju un to sasaistot ar Gētes krāsu teoriju, ļoti labi var spriest par to, kāda ir bijusi rakstnieka personība, kā arī kādas ir bijušas viņa sajūtas rakstot dzeju. Filmīņas skatītāji varēs iepazīties tuvāk ar dzejnieka personību, to sasaistot ar Johana Volfganga fon Gētes „Krāsu teoriju”.

Patīkamu skatīšanos!”

Pēc filmas noskatīšanās, skolniece nolasa dzejoli:

Uz jumta zils mākonītis dus

no vijolītēm pīts.

Sapņi zied visos logos

sarkani kā pats rīts.

Kā dūmi pār palagiem baltiem

kaislas no jaunām miesām kāpj.

Aizmirstie, nedzertie skūpsti

deg, sarec lūpās un sāp.

Uz jumta zils mākonītis dus

no vijolītēm pīts.

Kaislas deg visos logos

sarkanas kā rīts.

(„Nakts”)

Zila krāsa pēc Gētes teorijas simbolizē satraucošo neko, jo tā ir pirmā krāsa pēc melnā krāsas. Fricis Bārda visu savu dzīvi vēlējās tiekties pēc garīguma, kaut kā cēlāka, nevis mantiskām vērtībām. Turpretī sarkana krāsa izstaro siltumu, sirds līksmo. Dzejniek nekad neskuma, viņš priecājās par dzīvi, lai cik grūti viņam būtu, Zilā un sarkanā ir pretpoli, kuri raksturīgi romantisma pārstāvjiem. No vienas puses vēlme pazust un tiekties pēc garīgā, no otras – materiālā pasaule, kur cilvēkam jāstrādā, lai var uzturēt ģimeni. Baltā krāsa netiek analizēt Gētes krāsu teorijā, bet tā ir gaisma. Uzskatu, ka ar balto krāsu Bārda simbolizē savu saikni ar

relīģiju, jo tika audzināts katoliciskā ģimenē. Iepazīstoties ar krāsu teorijām, Bārdas personību un daiļradi, secinu, ka krāsu nianšu izmantošana dzejā atklāj autora personības šķautnes.”

Secinājumi ar stundas norisi.

Skolēni paši organizēja savu uzstāšanos. Neviens no skolēniem nebija jāmudina uzstāties, jo skolēni zina, ka laiks ir tikai tik, cik pieejams un vairāk nebūs, tāpēc katra minūte ir no svara.

Ne visi skolēni bija pārdomāti sagatavojuši savu stāstījumu par filmu un secinājumus, tomēr skolēni centās. Bija skolēni, kuri darbus nenodeva. Iespējams, ka darba apjoms bija pārāk liels, bet skolēni pirmajā stundā izrādīja iniciatīvu, ka labprātāk veidotu filmu, tā kā tas nebija uzspiest, klase pati vēlējās to darīt un skolotāja akceptēja skolēnu intereses.

Skolēniem patīk vērot klasesbiedru veiktos darbus un tos adekvāti novērtēt, jo skolēni saskata kļūdas un dod labus padomus, kā kļūdas novērtēt. Skolēni prot viens otru paslavēt, kas ir būtiski viņu vecumā. Uzskatu, ka stunda bija emocionāla, jo pēc katras filmas atskanēja aplausi un, atskatot zvanam no stundas, skolēni palika klasē un pārrunāja izveidotās filmas.

Pasaule ir daudzveidīga un bagāta, uz katru parādību var lūkoties no dažādiem viedokļiem, bet viss ir savstarpēji saistīts cits ar citu. Māksla ir tā, kas atspoguļo dažādos pasaules redzējumus. Sarunā ar skolēniem par krāsu teorijām, skolēni nonāk pie tā, ka uz krāsu var skatīties no praktiskā, racionālā, pragmatiskā viedokļa, bet var raudzīties arī dziļāk, no filozofiskā viedokļa. Analizējot krāsu no filozofiskā viedokļa, iespējams izprast autora pasaules redzējumu un uzskatu dažādību, kas skolēniem arī izdevās. Protams, ka jāakcentē fakts, ka vienu un to pašu mākslas darbu dažādi cilvēki var uztvert dažādi. Tas ir atkarīgs no uztveres īpatnībām, bet var būt atkarīgs no garastāvokļa, kādā atrodas cilvēks.

Skolēnu veidotajās filmās un stāstījumā, atklājas dziļāks un emocionālās baudījums, jo veidojot filmu skolēni ne tikai iepazīnās ar teorētisko materiālu, Friča Bārdas personību un daiļradi, bet pielietoja savas asociācijas ar konkrētām krāsām un dzejoļiem, kas ir dziļāk ceļš uz mākslas darba lasījumu un mēģinājums caur mākslu iepazīt arī sevi.

Skolēni apzinās, ka krāsu teorijas dod iespēju atkalāt kādu patiesību par autoru, bet tā ir tikai viena šķautne.

5. SKOLOTĀJAS UN SKOLĒNU SADARBĪBAS REZULTĀTU

ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

Darba autore vēlējās jauniešus iepazīstināt ar krāsu teorijām un to izmantošanas iespējām dzejas interpretācijā, lai rosinātu skolēnus atklāt dzejnieka Friča Bārdas personības un daiļrades iezīmes, izmantojot dzejas krājumā „Zemes dēls” nosauktās krāsas. Mācību stundu ietvaros, skolēni meklēja sakarības starp Friča Bārdas personību un daiļradi, izmantojot piedāvātās krāsu teorijas. Gala produkts, ko skolēni radoši izveidoja, bija video īsfilma, kurā, akcentējot Friča Bārdas daiļradē biežāk izmantotās krāsas, skolēni apkopoja dzejnieka personības faktus un atklāja to saistību ar dzejoļu krājumā minētajām krāsām, izmantojot vienu no mācību stundā aktualizētajām krāsu teorijām.

21. gs. tendences izglītībā aktualizē integrētas pieejas izmantošanu mācību stundās, lai sekmētu skolēnu spēju apzināties lietu un procesu savstarpējo saistību, kā rezultātā tika aprobēta mācību stunda, kuras laikā skolēniem bija iespēja aktualizēt un apgūt jaunas zināšanas. Darba ietveros tika izveidots mācību materiāls, kurā ietverts 1.,2. klases vizuālās mākslas temats „Krāsas”, 8. klases fizikas 3. temats „Gaisma un krāsas”, 9. klases bioloģijas 7. temats „Organisma regulācija un maņas” un psiholoģijas vispārīgs raksturojums par krāsām. Skolēniem interesi radīja piedāvātais materiāls, kā arī skolotājas spēja atbildēt uz skolēnu jautājumiem un veidot diskusiju par krāsām fizikā, bioloģijā, vizuālajā mākslā un psiholoģijā.

Nepieciešamās teorētiskās zināšanas, lai interpretētu Friča Bārdas dzeju, darba autore skolēniem piedāvāja pārskatāmas prezentācijas veidā. Klausoties prezentāciju, skolēniem paralēli bija jāpapildina darba autoras sagatavota darba lapa. Mācību procesā skolēniem bija jāklausās un jāraksta, lai nodrošinātu uzmanības noturību, kā arī veicinātu spēju sadalīt uzmanību starp dažādiem darbības veidiem. Skolēniem grūtības sagādāja uzmanības sadalīšana, jo prezentācijā iekļauts plašs teorētisko zināšanu apjoms, kā arī skolēniem trūkst prakses uzmanības sadalīšanā, kas bija novērojams arī veicot pedagoģisko novērojumu.

Pēc teorētisko zināšanu apguves, mācību dubultstundā skolēniem bija jāmeklē sakarības starp Friča Bārdas dzejoļu krājumā „Zemes dēls” minētajām krāsām, viņa personību un dzeju, lai vērtētu krāsu teoriju izmantošanas iespējas dzejas interpretācijā. Vērojot skolēnu aktivitāti un ieinteresētību, kā arī nelielās diskusijas, kuras izvērtās mācību stundas laikā, darba autore secina, ka skolēni izprot krāsu saistību ar dzejnieka personību un daiļradi. Būtiski akcentējams fakts, ka

skolēni izvērtē krāsu teorijas izmantošanas robežas, jo diskusijas rezultātā skolēni secina, ka krāsu izmantošana dzejā atklāj dzejnieka personības un daiļrades nianšes, nevis konkrētus faktus.

Skolēniem tika piedāvāti divi radošie darbi, kuru izveide sekmēja teorētisko zināšanu un prasmju pilnveidi. Radošu uzdevumu izmantošana mācību stundu laikā sekmē skolēnu pilnvērtīgu un aktīvu iesaisti mācību procesā, ko pamato jauniešu vecumposma īpatnība, ka jauniešiem ir jāpiedāvā izvēles brīvība, ko sekmē radošie uzdevumi, jo tiem ir izstrādāti kritēriji, kurus skolēns var interpretēt. Aplūkojot, vērojot skolēnu radošos darbus, kurus papildināja skolēnu sagatavots stāstījums, secināms, ka skolēni izveidotie radošie darbi atspoguļo viņu spējas dzejas interpretēšanā, jo ne visi pētījumā iesaistīties skolēni spēj apvienot un saistīt mācību procesā aplūkotās dzejas interpretācijas aspektus. Augstākus sniegumu demonstrēja skolēni, kuri pirms dzejas analīzes krāsas teorijas piedāvātās atziņas pielietoja savas individuālās pieredzes analīzē.

Sadarbība ar skolēniem, pēc autores domām, noritēja veiksmīgi, jo, neskatoties un klases audzinātājas piebildi, ka skolēni darbus nenodod laicīgi, uzdoto mājas darbu skolēni izpildīja laicīgi un visi, kas bija ieradušies, varēja pilnvērtīgi piedalīties mācību stundā. Kolāžas nodošana nesagādāja grūtības, jo uz nākamo mācību stundu visi skolēni, kuri paņēma darbu uz mājām, to nodeva. Video īsfilmas izveide, kas bija skolēnu pašu iniciatīva, sagādāja grūtības, bet neskatoties uz darba apjomu, tikai četri skolēni nenodeva darbu, pārējie darbus prezentēja.

Mācību stundās skolēni pret skolotāju izrādīja cieņu un atzinīgi izteicās par to, ka skolotājas piedāvātie materiāli bija krāsaini, jo tad esot lielāka interese par rakstīto, un par skolotājas sagatavošanos katrai stundai, jo visas stundas esot bijušas interesantas un pārdomātas. Skolotāja novēroja, ka skolēni saudzēja materiālus un tos glabāja pierakstos. Secināms, ka skolotājam ir jārāda cieņa pret savu darbu un materiālu, tad arī skolēni to novērtēs.

Pēc sadarbības ar 11. klasi, darba autore secina, ka krāsu teoriju izmantošana Friča Bārdas dzejas interpretācijā bija noderīga, jo vairāki skolēni atzina: „Tas bija kaut kas nedzirdēts un interesants. Šīs zināšanas varēšu izmantot gan lasot grāmatu, gan iepazīstot sevi.”

Darba autore uzsver, ka negatīvais aspekts skolēnu un skolotāju sadarbības procesā bija laika ierobežojums. Mācību tematiskajā plānojumā, vienojoties ar skolas mentoru tika noteiktas 6 mācību stundas, kuru laikā skolēniem vajadzēja apgūt krāsu teorijas un tās pielietoto dzejas interpretācijā. Skolēniem tika piedāvātas trīs teorijas, lai, pirmkārt, viņi varētu izvēlēties to teoriju, kura skolēniem liekas saistošāka, otrkārt, skolēniem ir iespēja salīdzināt teorijas savā starpā, kā rezultātā skolēni mācās analizēt un izvērtēt visas trīs teorijas.

SECINĀJUMI

1. Literatūras skolotājam ir atbildīgs un svarīgs uzdevums, jo tieši caur literatūras apguvi skolēns pilnveido savu garīgo izaugsmi, apzinās kultūras nepieciešamību un ietekmi uz cilvēku.
2. Viens no literatūras veidiem, kurā iespējams atklāt autora pārdzīvojumus pret dažādām dzīves parādībām, kuras tiek akcentētas izmantojot nianšes un detaļas, ir lirika jeb dzeja.
3. Lirikas jeb dzejas uztveršanu iedala divos veidos – automatizācija, lasītājs uztver to, ko pazīst, un aktualizācija, kur notiek atsevišķu elementu papildināšana. Viens no aktualizācijas paņēmieniem ir krāsas.
4. Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā ir viena no metodēm, kuru var piedāvāt skolēniem daiļdarba apguves procesā, lai meklētu sakarības starp daiļdarbā izmantotajām krāsām, to raksturojumiem pēc konkrētas krāsu teorijas un dzejnieka personību un daiļradi.
5. Skolēnu mācību procesā svarīgs ir novērtējums, kurš gan motivē skolēnu pilnīgot savas zināšanas, gan izvērtēt skolēnu zināšanu un prasmju kvantitāti un kvalitāti.
6. Viens no romantisma pārstāvjiem latviešu literatūrā ir Fricis Bārda, kurš visi savu dzīvi centās izglītoties un tiekties pēc garīgām vērtībām, jo uzskatīja, ka garīgums ir cilvēces pamats.
7. Friča Bārdas daiļradi ietekmēja tauta un dzimtenes ainava, ģimene un tās uzskati, laikmets, kurā dzīvoja dzejnieks, latviešu un ārzemju gara dzīve.
8. Fricis Bārda ir viens no latviešu dzejniekiem, kurš savā dzejā visplašāk izmanto krāsu nosaukumus, ar kuru palīdzību atklāj savus pārdzīvojumus, rada pretstatus, attēlo dzīves ideālus un filozofiskas pārdomas par reālo un garīgo pasauli.
9. Jauniešu vecumposmā būtiski ir apzināties, ka veidojas personība un garīgo spēju attīstība. Šajā vecumposmā skolēniem ir būtiski akcentēt brīvu izteikšanos, kas tiek pamatota un argumentēta, izvēles brīvību, lai jauniešiem dotu iespēju pieņemt lēmumu neatkarīgi no trešās personas, kā arī skolotājam ir jāapzinās, ka šajā vecumposmā tiek meklēta uzticības persona un sarunu biedrs, kas nereti mēdz būt skolotājs.
10. Pētījuma iesaistītā klase atbilst jauniešu vecumposma raksturojumam.
11. Diplomdarba temata ietveros tika izstrādāts tematiskais plānojums 6 mācību stundām un stundu materiāli, kuri sagatavoti apzinoties jauniešu vecumposmu īpatnības un

valsts izglītības standartu literatūrā. Izveidotajās mācību stundās integrēts fizikas, bioloģijas, vizuālās mākslas un psiholoģijas mācību saturs. Šajās stundās attīstīta kultūras un mākslas kompetence, kas sevī ietver kultūras apzināšanos un radošo pašizpaušmi. Darbā īpaši akcentēta skolēnu radošā darbība, kur skolēni jāieinteresē lasīt. Izdevās attīstīt skolēnos radošo darbību, jo sanāca kolāžas un filmas.

12. Pēc materiāla aprobācijas skolā, secināms, ka skolēniem šī bija jauna pieeja dzejas izpratnē un sevis iepazīšanā. Jāuzsver, ka krāsu teorijas var izmantot ne tikai rakstnieka personības atklāsmē un pasaules uztverē, bet arī sevis iepazīšanā, tādējādi nodrošinot skolēniem tādu apguves materiālu, kas noderīgs gan mācību procesā, gan ikdienā, kas ir būtiski jauniešu vecumposmā, jo jauniešiem ir jāzina, kur konkrētais apguves materiāls noderēs dzīvē.
13. Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā var tikt pielietota kā papildlīdzeklis, lai aktualizētu dzejas pilnvērtīgāku izpratni un padziļinātu iedziļināšanos tās uztverē un analīze.
14. Grūtības sagādāja ierobežotais laiks, jo skolēniem tika piedāvāts ieskats jaunās teorētiskās zināšanās, kuras agrāk nebija apgūtas.
15. Diplomdarbā izvirzītā hipotēze „Krāsu teoriju izmantošana daiļdarba interpretācijā mācību procesā nodrošina detaļu un nianšu atklāšanu” tika apstiprināta, jo skolēni spēja saistīt krāsu raksturojumus ar Friča Bārdas dzeju un personību.
16. Diplomdarba mērķis „Izstrādāt metodiskās sistēmas variantu, kas rosinātu skolēnus saskatīt Friča Bārdas dzejā pausto krāsu nozīmi viņa personības un pasaules redzējuma atklāsmē” tika sasniegts, jo tika veikti visi darba uzdevumi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Grāmatas

- Albrehta 1998 Albrehta, Dzidra. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata.
- Ausekle 2003 Ausekle, Dagmāra. (2003) *Daiļdarba interpretācija skolā*. Rīga: apgāds Garā pupa.
- Ausekle 2016 Ausekle, Dagmāra. (2016) *Krāsu arhetipi. Aura- Soma – krāsu teorija*. Lekciju materiāli.
- Ausekle 1991 Ausekle, Dagmāra. (1991) *Literatūras mācīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne.
- Bārda 1990 Bārda, Fricis. (1990) *Romantisms kā mākslas un pasaules uzskata centrālproblēmas*. Rīga: Liesma.
- Bārda 1926 Bārda, Fricis. (1926) *Vēstules*. Rīga: Orion izdevums.
- Bārda 1931 Bārda, Fricis. (1934) *Vita somnium. Tēlojumi un fantāzijas*. Rīga: Izdevis A. Gulbis.
- Bārda 2005 Bārda, Edvīns. (2005) *Atmiņas par „Rumbiņu” Bārdām*. Limbažos: Bruno Plūme.
- Bērziņš 1940 Bērziņš, Ludis (prof.) (1940) *Ievads latviešu tautas dzejā. I daļa. Metrika un stilistika*. Rīga, Latvijas Universitāte.
- Čaklā 1990 Čaklā, Inta. (sast.) (1990) *Fricis Bārda. Raksti divos sējumos. Pirmais sējums*. Rīga: Liesma.
- Čaklā 1992 Čaklā, Inta. (sast.) (1992) *Fricis Bārda. Raksti divos sējumos. Otrais sējums*. Rīga: Liesma.
- Eihvalds 1992 Eihvalds, Vilnis. (1992) *Raksturīgākie romantisma reprezentanti latviešu dzejā*. Disertācijas kopsavilkums Filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga.
- Eriksons 1998 Eriksons, Eriks, Homburgers. (1998) *Identitāte: Jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
- Fišers 2005 Fišers, Roberts. (2005) *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: Raka.
- Gudriķe 1998 Gudriķe, Biruta. (1998) *Nacionālās atmodas laika literatūra*. 19. gs. 50. gadu vidus – 19. gs. 80. gadi. Romantisms. *Latviešu literatūras vēsture. 1. sējums*. Rīga: Zvaigzne ABC.

- Ivbulis 1996 Ivbulis, Viktors. (1996) *Romantisma revolūcija*. Rīga: LU Svešvalodu fakultāte.
- Kalve 1959 Kalve, Milda. (1959) *Fricis Bārda un viņa dzeja*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Kārklīņš 1935 Kārklīņš, Kārlis. (doc.). (1935) *Romantisms. Fricis Bārda dzīvē un darbā. Monogrāfija*. Rīga: A. Raņķa grāmatu tirgotavas apgādībā.
- Kraujiņš 1935 Kraujiņš, Kārlis. (1935) *Dzīve. Fricis Bārda dzīvē un darbā. Monogrāfija*. Rīga: A. Raņķa grāmatu tirgotavas apgādībā.
- Kursīte 1996 Kursīte, Janīna. (1996) *Latviešu folklorā mītu spoguļi*. Rīga: Zinātne.
- Maslo 2003 Maslo, Elīna. (2003) *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: Raka.
- Mauriņa 1938 Mauriņa, Zenta. (1938) *Friča Bārdas pasaules uzskats. Disertācija*. Rīga: Valtera un Rapas akciju sabiedrības apgāds.
- Ozola 2015 Ozola, Elizabete. (2015) *Cilvēks krāsu pasaulē. Ievads koloristikā*. Rīga: Jumava.
- Rudzītis 2000 Rudzītis, Jānis. (2000) *Literatūras mācības skolā*. Rīga: Raka.
- Sent-Ekziperī 1974 Sent-Ekziperī, de Antuāns. (1974) *Rietumeiropas rakstnieki un kritiķi par literatūru*. Rīga: Izdevniecība Liesma.
- Skalberga 2011 Skalberga, Anita. (2011) *Rokasgrāmata latviešu valodas un literatūras skolotājam par formatīvo un summatīvo vērtēšanu*. Jelgava: Jelgavas tipogrāfija.
- Stēfensena 1990 Stēfensena, Birgita. (1990) *Aura un krāsas – teorijā un praksē*. Rīga: SIA Diskete un Latvijas Fotomākslinieku savienības fotofonda izdevniecība „Fokuss”.
- Sūna 1925 Sūna, E. (apcerējums). (1925) *Fricis bārda. Dzīve un daiļrade*. Rīga un Cēsis: O. Jēpes izdevniecība.
- Svence 1999 Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Šellijs 1974 Šellijs, P. (1974) *Rietumeiropas rakstnieki un kritiķi par literatūru*. Rīga: Izdevniecība Liesma.
- Valeinis 2007 Valeinis, Vitolds. (2007) *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Veidemane 1977 Veidemane, Ruta. (1977) *Izteikt neizsakāmo*. Rīga: Izdevniecība Liesma.
- Zimule 1991 Zimule, Ērika. (1991) *Literatūras mācīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne.

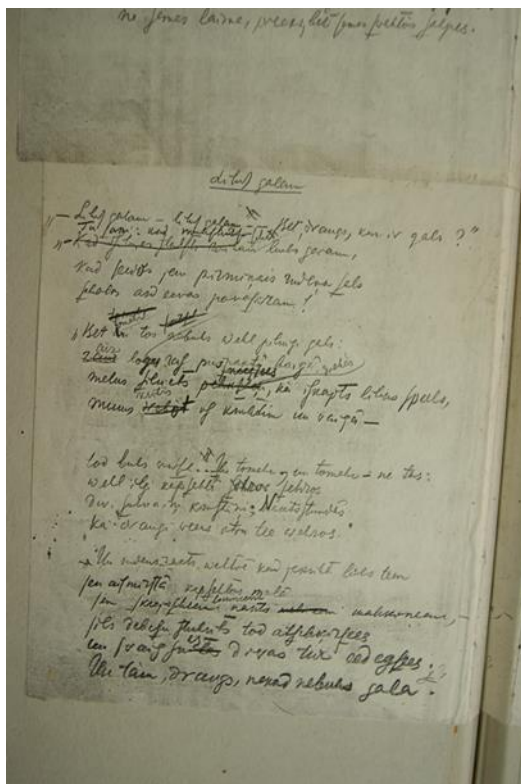
Raksti

- Likums 1998 *Bērnu tiesību aizsardzības likums.* (1998) [skatīts 02.02.2017.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=49096>
- Goethe's 1840 Goethe's. (1840) *Theory of Colour.* London: John Murray, Albemarle street. [skatīts 20.11.2016.]. Piekluve: http://www.painting-course.com/wp-content/pdf/Goethe_theory_of_colours.pdf
- Kompetences 2016 Kompetenču pieeja mācību saturā. (2016) [skatīts 20.01.2017.]. Piekluve: http://www.visc.gov.lv/aktualitates/dokumenti/2016_relizes/20161020_kompetencu_projekts_prezent.pdf
- Literatūra 2013 *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem.* (2013) [skatīts 15.12.2016.]. Piekluve: <https://likumi.lv/doc.php?id=257229#piel23&pd=1>
- Skola 2030 Skola 2030. Atbalsts mācību pieejas maiņai. [skatīts 19.01.2017.]. Piekluve: <https://www.skola2030.lv/par-projektu>
- Upeniece 2015 Upeniece, Ineta. (2015) Par plānotajām izmaiņām mācību saturā. [skatīts 18.01.2017.]. Piekluve: http://www.izm.gov.lv/images/VISC_101215.pdf
- Virse 2014 Virse, Karina. (2014) Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība”. Rīga: Latvijas Republikas Finanšu ministrija. [skatīts 18.01.2017.]. Piekluve: http://www.esfondi.lv/upload/Planosana/FMProg_270115_DP_2.pdf
- Zeltkalne 2016 Zeltkalne, Ilze. (red.) (2016) *Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana vidusskolā. Metodiskais materiāls.* [skatīts 20.11. 2016.]. Piekluve: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/mac_sasn_vert_vds_k.pdf

PIELIKUMI

Friča Bārda darba māja

Rakstnieka labojumi

Anketa 11. klases skolēniem

Labdien, vidusskolēn!

Palūgšu Tevi godīgi aizpildīt anketu, lai varētu pilnvērtīgāk un mērķtiecīgāk organizēt mācību darbu literatūras stundās. Anketa ir anonīma, anketas datus izmantos paredzētajam pētījumam.

Lūgums atbildēt pilnos teikumos un ar pamatojumu!

Paldies par atsaucību!

Man padodas.....

Man nepadodas.....

Kā Tu jūties klases kolektīvā?

.....
.....

Raksturo savs klases kolektīvu!

.....
.....

Kādas ir tavas attiecības ar klasesbiedriem? Raksturo tās!

.....
.....

Kas Tev patīk literatūras stundās?

.....
.....

Kas Tevi interesē literatūras stundās? Pamato savu atbildi!

.....
.....

Kādi literatūras veidi Tev patīk?

.....
.....

Kādas grāmatas Tu vislabprātāk lasi?

.....
.....

Ko Tu vēlētos mainīt literatūras stundās?

.....
.....

Kā Tu vērtē savas sekmes, salīdzinot ar zināšanām?

.....
.....

Kāda tipa pasākumi Tevi interesē?

.....
.....

Uz kādu kultūras pasākumu esi bijis?

.....
.....

Labprātāk skatos teātra izrādes .

.....

Kādus kultūras pasākumus apmeklē ar ģimeni?

.....
.....

Kādus svētkus svinat ģimenē?

.....
.....

Kāda krāsa visbiežāk ir tavā apģērbā?

.....
.....

Vai ikdienā krāsām pievērš uzmanību?

.....
.....

Nosauc trīs savas mīļākās krāsas!

.....
.....

Nosauc trīs krāsas, kuras Tev liek justies labi!

.....
.....

Nosauc trīs krāsas, kuras Tev liek justies slikti!

.....
.....

Paldies, kas izpildīji anketu!

Anketa „Grāmatas manā dzīvē”

Labdien, 11. klases skolēn!

Lūgums aizpildīt anketu par grāmatu nozīmi Jūsu dzīvē. Anketas dati netiks izpausti un tie tiks izmantoti tikai apkopotā veidā.

Anketā pie katra jautājuma ir jāizvēlas viens no piedāvātajiem atbilžu variantiem.

Paldies par atsaucību!

Kam Jūs lasīšanas laikā pievēršat lielāko uzmanību?

- Pirmām kārtām žanram
- Gan žanram, gan sižetam
- Pirmām kārtām sižetam

Vai lasāt arī neinteresantākās vietas?

- Jā, lasu uzmanīgi visu
- Nē, šādas vietas izlaižu

Kur un kā Jūs lasāt?

- Vienīgi mājās, mierīgā atmosfērā
- Tikai ceļā (vilcienā, autobusā, automašīnā)

Cik grāmatu Jūs caurmērā izlasāt 3 mēnešos?

- 1-2
- 5-15
- vairāk nekā 15

Kā Jūs iegūstat grāmatas, kuras vēlaties izlasīt?

- Aizņemos no draugiem vai bibliotēkā
- Nopērku
- Gan aizņemos, gan nopērku

Kādu autoru darbi Jums patīk vislabāk?

- Klasiku
- Gan klasiku, gan mūsdienu autoru
- Mūsdienu autori

Vai pārdomājat lasīto, vai par to diskutējat ar draugiem un paziņām?

- Jā
- Nē
- Ja grāmata ir bijusi interesanta

Ko Jūs gūstat, lasot grāmatas?

- Zināšanas un redzesloka paplašināšanos
- Izklaidēšanos

Vai dodat priekšroku nepazīstamiem autoriem?

- Jā
- Nē
- Lasu dažādu autoru darbus

Vai no grāmatām kaut ko izrakstāt?

- Jā
- Nē

Vai grāmatā izdarāt kādas atzīmes?

- Jā
- Nē

Vai grāmata Jums ir pirmajā vietā

- Dodu tai priekšroku, salīdzinājumā ar TV un kino
- Cienu visus veidus, kā iepazīties ar kultūras vērtībām

Paldies, ka izpildīji testu!

FIZIKA

Uzdevums:

Izlasi tekstu un uz lapas izveido optikas teoriju laika līkni.

Optika ir fizikas nozare, kas pēta gaismu. Optikā, līdzīgi kā mehānikā, ir viena no senākajām fizikas nozarēm un tās pamati likti jau senās Grieķijas laikā.

No 5. līdz 3. gadsimtam pirms mūsu ēras uzskatīja, ka gaismas pamats ir baltā gaisma un krāsas ir tikai gaismas un tumsas sajaukums. Senās Grieķijas filozofi Sokrāts (469. – 399. g.p.m.ē), Platons (427. – 347. g.p.m.ē.) un Aristotelis (384. – 322. g.p.m.ē.) lika pamatus tādām zinātnēm kā astronomija, bioloģija, politika, filozofija u.c. Tad Eiklīds (330. – 275. g.p.m.ē.) apkopoja izveidotos priekšstatus un zināšanas optikā, piemēram, par gaismas atstarošanos, izkliedēšanos un cilvēka redzi, savā grāmatā “Optika”. Šie priekšstati palika nemainīgi līdz Ņūtona pētījumiem 17. gadsimtā.

10. un 11. gadsimtā optikas pētījumiem pievērsās Islāma valstu pētnieks, matemātiķis, astronoms, fiziķis, ārsts un filozofs Ibn al-Haisims (pazīstams arī kā Alhazens) (965. – 1040. g.). Viņš kā savu mantojumu atstāja “Optikas grāmatu”, kurā ar matemātiskām metodēm aprakstīja pētījumus un novērojumus par gaismas atstarošanos un laušanu, kā arī dažādu lēcu un spoguļu ietekmi uz gaismu. Viņš izveidoja teorijas par gaismas vizuālo uztveri, zvaigžņu un Mēness radīto gaismu, kā arī Visuma struktūru. Viņa pielietotās pētījumu metodes kalpoja mūsdienu zinātnes attīstībai.

Sers Īzaks Ņūtons (1643. – 1727. g.) 1668. gadā konstruēja jaunu teleskopa veidu un 1672. gadā postulēja, ka “gaisma ir dažādi krāsotu daļiņu sajaukums”, ko demonstrēja ar slaveno prizmas eksperimentu, kurā baltā gaisma tiek sadalīta krāsu spektrā, izmantojot stikla prizmu.

Kristiāns Heigenss (1629. – 1695. g.) 1690. gadā postulēja, ka gaismai piemīt viļņu daba un definēja fizikā lietoto Heigensa principu, ko izmanto, lai skaidrotu gaismas atstarošanos un laušanu. Pēc asām debatēm par Ņūtona gaismas teoriju, Heigensa teorija tika pieņemta par tā laika zinātnes pamatkonceptu.

1807. gadā Angļu fiziķis Tomas Jangs (1773. – 1829.g.) pierādīja gaismas viļņu dabu un formulēja gaismas viļņu teoriju, izveidojot Janga dubultspraugas eksperimentu, kurā novēroja gaismu, kas iet caur diviem smalkiem caurumiem un veido attēlu, tā saukto, interferences ainu.

Skotu teorētiskais fiziķis Džeimss Klerks Maksvels (1831. – 1879. g.) paredzēja elektromagnētisko viļņu eksistenci un piedāvāja to matemātisko aprakstu, formulējot gaismu kā elektromagnētisku vilni.

Vācu teorētiskais fiziķis Alberts Einšteins (1879. – 1955. g.) mainīja zinātnes priekšstatus par gaismu un definēja gaismu kā daļiņu – fotonu – plūsmu.¹

¹ History of research on light. [tiešsaside]. (Skatīts 2017. gada 12. apr.)Piekļuve:
<http://photonterrace.net/en/photon/history/>

BIOLOĢIJA

1. uzdevums:

Izlasi tekstu! Izceltos vārdus pieraksti acs uzbūves shēmā!

Cīpslene ir veidota no saistaudiem un piešķir acs ābolam formu un aizsargā acs iekšējās kārtas.

Acs ābola priekšējā daļa ir mazliet izliekta un caurspīdīga. To sauc par **radzeni**.

Dzislene jeb asinsvadu apvalks apgādā aci ar skābekli un barības vielām.

Varavīksnene nosaka acs krāsu. Tās centrālajā daļā ir atvere **zīlīte**. Varavīksnenes **muskuļi** var sarauties un atslābt, regulējot zīlītes platumu un līdz ar to - acī ieplūstošās gaismas daudzumu.

Tīkleni veido daudzslāņains apvalks, kurā ir gaismas jutīgas šūnas - nūjiņas un vāļītes. Nūjiņas atšķir gaismu un tumsu, bet vāļītes uztver krāsas. Krēslā vāļītes zaudē spēju darboties, tāpēc attēls kļūst melnbalts, bet pilnīgā tumsā cilvēks neko neredz.

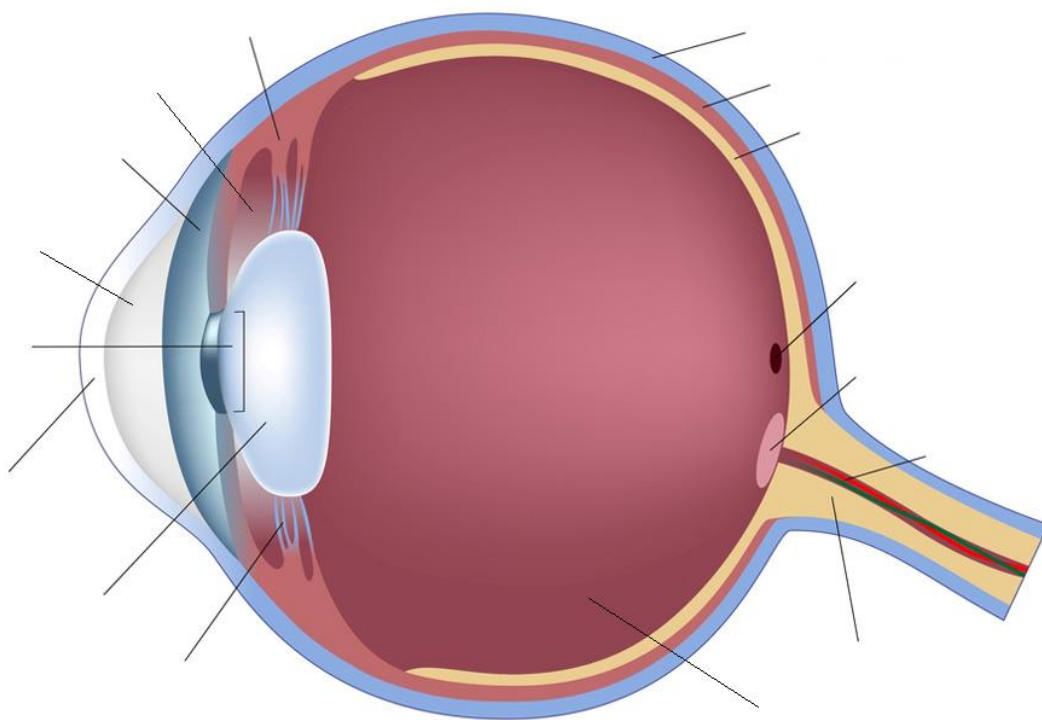
Attēla veidošanā galvenā nozīme ir radzenei, lēcai un stiklveida ķermenim. **Lēca** ir caurspīdīga, abpusēji izliekta, bez nerviem un asinsvadiem. Aiz lēcas atrodas **stiklveida ķermenis** - recekļaina masa. Radzene, lēca un stiklveida ķermenis veido optisko sistēmu, kura uztver priekšmetu atstarotos gaismas starus un veido uz tīklenes samazinātu, apgrieztu attēlu.

Attēls pa **redzes nervu** impulsu veidā tiek pārvadīts uz galvas smadzeņu redzes centru. Redzes centrā informācija tiek analizēta un mēs visus priekšmetus redzam normāli, nevis kājām gaisā.²

2. uzdevums:

Uz baltās lapas īsi apraksti gaismas stara ceļu acī un krāsu redzes veidošanos, izmantojot tekstā izceltos vārdus.

² Kusiņa, M. Cilvēka anatomija, fizioloģija, higiēna 9. klasei. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. 200 lpp.

1. attēls. Acs uzbūve (tiešsaistē pieejams: <http://i.imgur.com/hVsKmBU.png>)

VIZUĀLĀ MĀKSLA

1. uzdevums:

Izlasi tekstu un izpildi prasīto!

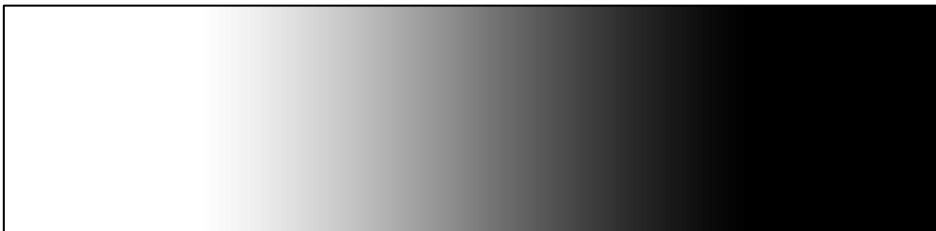
Krāsas iedala divās pamatgrupās:

- *Ahromatiskās krāsas (balta, melna, pelēka)*
- *Hromatiskās krāsas (spektra jeb varavīksnes krāsas)*

Sadali katru krāsu grupu pa krāsām, pieraksti krāsas uz darba lapas!

2. attēls – hromatiskās krāsas (Tiešsaistē: <http://www.film-photography-blog.com/wp-content/uploads/2016/09/visible-light-spectrum.jpg>)

3. attēls – ahromatiskās krāsas (Tiešsaistē: <http://ocstylelist.com/wp-content/uploads/2015/01/Fade-Black-Layer-2-e1436292499560.png>)

Atbildi uz jautājumiem!

- *Kas sagādāja grūtības?*
- *Pēc kāda principa vadījies sadalot krāsu grupas?*
- *Kā noteici, cik daļās sadalīsi krāsu grupas?*
- *Kā izvēlējies krāsu nosaukumus?*

PSIHOLOĢIJA

Uzdevums:

Katrai krāsai izvēlies atbilstošo vai precīzāko skaidrojumu!

Violeta

Tumši zila

Gaiši zila

Zaļa

Dzeltena

Oranža

Sarkana

1. Dinamiska, aktīva krāsa ar vīrišķīgu enerģiju. Simbolizē dzīvības enerģiju, dzīves prieku.
2. Dzīvespriecīga krāsa. Simbolizē pašpārliecinātību, radošumu, piedzīvojumus un sabiedriskumu.
3. Staro no iekšienes un nepazīst robežas. Apzīmē sauli, tā ir sildoša, gaiša, priecīga krāsa, kas nodrošina dzīvības enerģiju.
4. Mātes Dabas krāsa, kas simbolizē izaugsmi. Tai ir nomierinošs un atslābinošs efekts, tā nodrošina līdzsvaru.
5. Debess un ūdens krāsa, kas simbolizē atklāsmi, mieru un rāmumu. Šai krāsai ir auksts, tīrs un nomierinošs raksturs.
6. Mistisks, meditatīvs raksturs un tā simbolizē Augstāko saprātu.
7. Karaliskā krāsa, kas simbolizē padevību un transformāciju. Tās iezīmes ir individuālisms, jūtība, vajadzība pēc sevis izzināšanas.

Uz lapas apraksti katru krāsu, izmantojot 5 vārdus (lietvārdus un īpašības vārdus).

Dioloģija

Caur radzeni ^{tiem uzverts attēls} ieplūst gaismas stari, tos uzver zīlīte. Līca uz tīklenes projekcē attēlu.

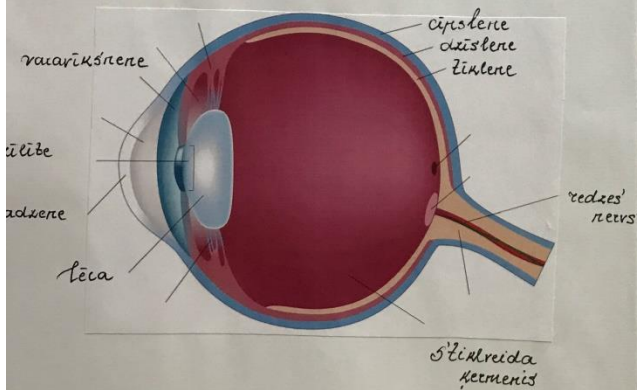
Vizuālā māksla

1. Grūtības sagādāja dažādo krāsu tonu nosaukšana.
2. Vadījās pēc varavīksnes krāsām un uzrakstīju 7 pamatkrāsas.
3. Vadījās pēc varavīksnes 7 krāsām.
4. Rakstīju nosaukumus, kurus zināju.

Psiholoģija

Violeta - reta, karaliska, domcis, noslipumaina, iespaidlojosa
tumši zila - drūma, noslipumainība, nemiers, pērkons, negaiss.
gaiši zila - skaista, nomierinoša, neitrāla, ūdens, debesis.
Zaļa - nomierinoša, daba, neitrāla, meditācija, harmonija.
dzeltena - spilgta, uzmunduinoša, aratiska, saule, sajiisma.
Oranža - saulriets, uzkrītoša, nepatikama, reta, apelsīns.
Sarkana - valdonīga, spilgta, koša, uzkrītoša, draudīga.

Klāsisks bioloģijā

Kā acs uztver attēlu?

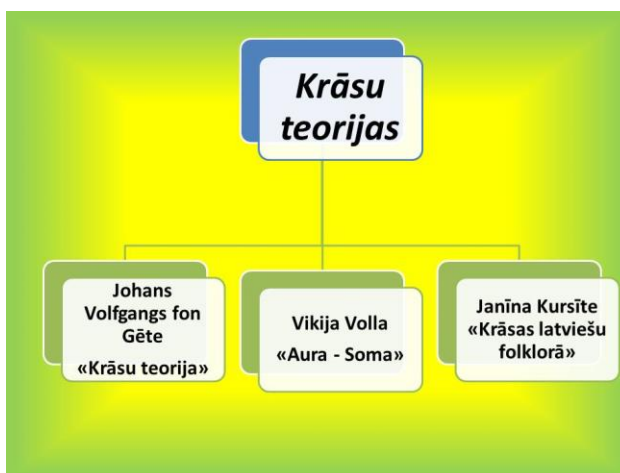
Radzene → zīlīte → lēca

Radzene uztver attēlu, zīlīte nosūta attēlu lēcai un lēca projicē attēlu uz tīklenes, attēls pa redzes' nervu impulsu veidā tiek pārvadīts uz galvas' smadzeņu redzes' centru.

- *«Krāsas ir gaismas darbi un ciešanas.»*
(Johans Volfgangs fon Gēte)
- *«Folkloras laikmeta cilvēkam, krāsas un skaitļi kalpo, lai izteiktu pasaules sakralitātes ideju.»*
(Janīna Kursīte)
- *«Mēs esam krāsas, kuras izvēlamies. Un šīs krāsas nosaka mūsu iekšējās būtības patiesās vajadzības...»*
(Vikija Volla)

Sakrāls - saistīts ar reliģisko kultu, tam raksturīgs.

Ieskats krāsu teorijās

Johans Volfgangs fon Gēte

- Dzimis 1749. gada 28. augustā Frankfurtē.
- Miris 1832. gada 22. martā Veimārā.
- Viens no izcilākajiem vācu dzejniekiem un dramaturgiem.
- Dzejnieks, rakstnieks, dabaszinātnieks, mākslas teorētiķis, valsts darbinieks.

Gēte «Krāsu teorija»

- Katra krāsa izraisa īpašu garīgo stāvokli.
- Iedalījums:
 - pozitīvās (dzeltens, sarkani dzeltens, dzeltenī sarkans);
 - negatīvās (zils, sarkani zils, zili sarkans);
 - neitrālās (zaļš).

Krāsu raksturojums

Pozitīvās:

- **Dzeltens** – «acs priecājas», sirds paplašinās, dvēsele paliek jautrāka, krāsa izstaro siltumu;
- **Oranžs (sarkani dzeltens)** – enerģētiskāka par tīri dzelteno;
- **Dzelteni sarkans** – izraisa satriecošu sajūtu, patīkamā un jautrā sajūta sasniedz augstāko virsotni.

Negatīvās:

- **Zils** – «...simbolizē satraucošo neko», aukstums, skumju sajūta;
- **Sarkani zils, ceriņu krāsa** – rada nemieru, nav dzīvespriecīga;
- **Zili sarkans** – pieaug nemiera sajūta;
- **Sarkans** – «ideāls apmierinājums», nopietnības, cieņas un bijības iespaids;
- **Purpurs** – nopietnība un diženums.

Neitrālās:

- **Zaļš** – patiesi patīkama acij, dvēsele atpūšas.

Krāsu aplis

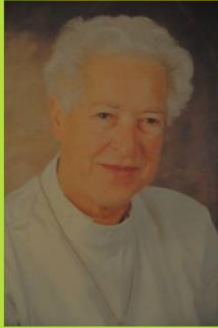
Gētes

Vizuālā māksla

Vikija Volla

- Dzimusi Londonā, pagājušajā gadsimtā.
- Farmaceite.
- Redzēja cilvēka auru.
- Negaidīta redzes zaudējumā iespaidā radās Aura – Soma balansa eļļas.

Auras – Somas orākuls

Aura - Soma

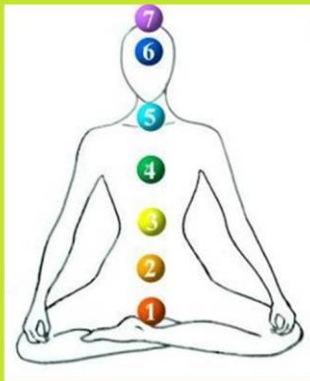
- Viena no jaunākajām krāsu teorijām.
- Garīgā terapija.
- **Auras definīcija** – elektromagnētiskais starojums, kas apņem ķermeni.
- Cilvēks ir varavīksne, viņa aurā ir septiņas krāsas, kuras izpaužas trīs cilvēka ķermeņos.

Auras uzbūve

- **Fiziskais jeb materiālais ķermenis** – sajūtas (garša, redze, tauste, oža, dzirde);
- **Ēteriskais ķermenis** – emocijas;
- **Mentālais ķermenis** – gars.

Čakras

Čakra – ritenis.
Čakra ir enerģija.

Pamata čakra – sarkana krāsa

- Fiziskās ķermeņa līmenī – saistīta ar kājām, pēdām, rumpja apakšējo daļu, nieres, mugurkauls.
- Pamattēma – enerģija, iezemējums (stabilitāte), dzīves materiālā puse (nauda, ēdiens, drošība).
- Palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi.
- Garīgais – Kristus mīlestība, Kristus asinis, ko izlēja par mums.

Sakrālā čakra – oranža krāsa

- Fiziskais ķermenis – krusti, vēders un vēdera lejasdaļa, dzimumorgāni.
- Pamattēma – gudrība, radošais sākums un seksualitāte, visas dzīves baudas.
- Ārstē ēterisko ķermeni jeb cilvēka emocijas, ja cilvēks pārdzīvojis garīgu un fizisku traumu.
- Mentālā līmenī – gudrība, pacietība un neatkarība.

Saules pinuma čakra – dzeltena krāsa

- Fiziskais ķermenis – saules pinums un rumpja augšējā daļa, centrālā nervu sistēma, āda un nieres.
- Pamattēma – zināšanu iegūšana un personīgā griba.
- Skaidrība, līdzsvars un balanss. Intelekta spēks.
- Depresija, bailes, nervozitāte, skaudība.
- Emocijas – prieks par juteklisko.
- Garīgais – intelekts un griba.

Sirds čakra – zaļa krāsa

- Fiziskais ķermenis – krūšu daļa, plaušas un aizkrūts dziedzeris.
- Pamattēma – mīlestība, iekšējā telpa un patiesība.
- Meklējumi, radošā darbība, saistība ar dabu, izaugsme garīgā līmenī.
- Mīlestība pret zemi, harmonija ar darbu.
- Pieņemt pašam savu lēmumu.

Kakla čakra – gaiši zila krāsa

- Fiziskais ķermenis – krūškurvja augšējā daļa, elpošana un aizkrūts dziedzeris.
- Pamattēma – pašizpaušme, radošais sākums, saziņa ar masām.
- Simpātijas, empātijas un optimisma krāsa.
- Emociju līmenis – dziļi jūt, bet nemāk to izteikt.
- Intuīcijas krāsa, kad bez vārdiem zina, kas notiks.
- Tieksme idealizēt, redzēt visu skaistā gaismā.

Trešās acs čakra – karaliskais zilais jeb indigo

- Fiziskais ķermenis – seja un galva, redzes un dzirdes orgāni, galva un smadzenes.
- Pamattēma – intuīcija, gaišredzība un saprāta funkcijas.
- Intraverti cilvēki. Bēgšana sevī.
- Emocijas – miers, distance, piedošana, vientulība, augstprātība un pašizolācija.
- Mentālā līmenī – intuīcija, diplomātija, autoritāte un griba.

Vainaga čakra – violeto krāsa

- Fiziskais ķermenis – galvas augšējā daļa, galvas smadzenes un čiekurveida dziedzeris.
- Garīgums un saistība ar kosmosu.
- Misticisma un maģijas krāsa.
- Tilts, kas savieno tagadni ar pagātni.
- Dziedinoša krāsa.
- Emociju līmenī – ciešanas, nevēlēšanās atrasties šeit.

Janīna Kursīte - Pakule

- Dzimusi 1952. gada 2. martā Vārkavas novadā.
- Literatūrzinātniece, LU profesore un politiķe.

Krāsas latviešu folklorā

- Pasaules raksturošana.
 - Iedalījums:
 - Pamatgrupa (balts, sarkans, melns);
 - Otrā grupa (zaļš, dzeltens, pelēks);
 - Metāliskās krāsas (zelts, sudrabs);
 - Ceturtā grupa (bērs, sirms, mēļš, zils, brūns, sārts);
 - Piektā grupa (raibs, lāsains).
- Senkrievu valodas: *krasa* 'skaistums, daiļums', kam pamatā indoeiropiešu sakne **ker-* 'degt, kvēlot'.

Krāsu raksturojums

Pamatgrupa:

- **Balts** – skaidrs, labs, simbolizē gaismu, augšējo dievību pasauli, uguni, nomiršana, veļi, viņsaules dievības, gari, tikumības, šķīstības, mīļuma zīme;
- **Melns** – auglība, raža, haosa ārdošie spēki.
- **Sarkans** – dzīvības enerģija, Saules koks, dzīvības spēks, agresīva krāsa.

Otrā grupa:

- **Zaļš** – dzīvības, atjaunotnes un atdzimšanas krāsa, sezonas dievības un auglības gari, dabas cikliska atdzimšana, auglība, cilvēks kā dabas daļa;
- **Dzeltens** – Saule, gaismas dievību krāsa, dievišķā enerģija, ražas savākšanas laiks, dabas pamirums, pāreja uz veļu valsti;
- **Pelēks** – visbiežāk saistībā ar akmeni, pamirums, neaktivitātes periods, pirmmatērija, nemirstība, auglība, ražība, gaismas un tumsas sintēze.

Metāliskās krāsas (trešā grupa):

- **Zelts** – Saules raksturojošā krāsa, pārdabiskas varas zīme, aizsardzība no ļaunuma;
- **Sudrabs** – ūdens, gaisma un debesis kā dievišķā substance, simbolizē noteiktu Pērkondieva darbības aspektu, cikliskā dzimšana un miršana, atdzimšana, aizsardzība pret ļauno, atjaunošanās, viņsaules krāsa.

Ceturtā grupa (šaurākā aplocē lietotas vai jaunākās krāsas):

- **Zils** – lietota vārdsavienojumos, stājusies kādas citas krāsas vietā;
- **Brūns** – zemnieku dzīves realitātes attēlojums;
- **Rauds, ruds, rūsgans** – ne glaimojošs (attiecinot uz cilvēku), viņsaule;
- **Mēļš** – apzīmēja ziedus, vaboles svārkus un villaines, augu;
- **Sirms** – zirgu apzīmēšanai, krēslas brīdis, pārcelšana no viena statusa citā, laika simbols.

Piektā grupa:

- **Raibs (spangains, dagls, ribains, blese)** – apzīmē dzīvniekus, simbolizē auglību un ražību, seksuālā vēlmes vai dzimumgatavība.

***«Mēs esam krāsas,
kuras izvēlamies.»***
(Vikija Volla)

Aizpildi darba lapu, klausoties skolotājas stāstījumā!

Veiksmi darbā!

Tu esi krāsas, kuras izvēlies!

(Vikija Volla)

Ieskats krāsu teorijās

Aizpildot šo darba lapu, Tev būs iespēja ielūkoties maģiskajā krāsu pasaulē un iepazīt tās daudznozīmību. Lai šis krāsu aplis sagādā Tev prieku!

Stundas beigās darba lapa jānodod!

Vārds: _____

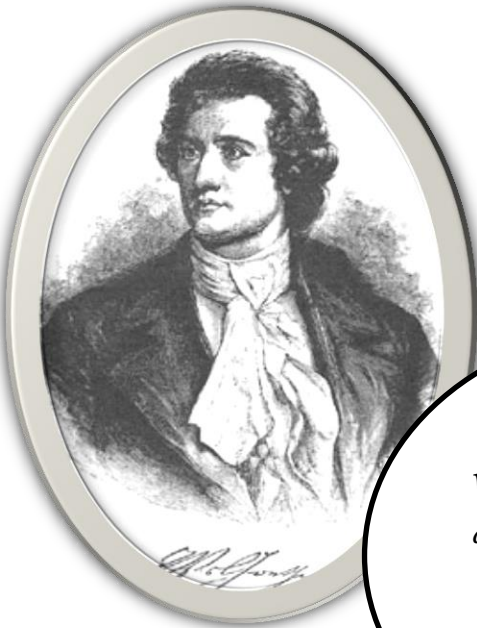
Uzvārds _____

1. uzd. (2 p.) Noraksti vienu citātu un paskaidro, kā Tu to saproti!

2. uzd (3 p.) Ierakti, kādas krāsu teorijas Tu šodien iepazīsi!

Krāsu teorijas:

- _____
- _____
- _____

Johans Volfgangs fon Gēte

(1749 - 1832)

„Krāsu teorija” (1840)

Viens no izcilākajiem
vācu dzejniekiem un
dramaturgiem.

Dzejnieks, rakstnieks,
dabaszinātnieks, mākslas
teorētisks. valsts darbinieks.

J. V. fon Gētes krāsu nozīmes

3. uzd. (7 p.) Papildini informāciju!

Katra krāsa izraisa īpašu garīgu stāvokli. Pamatojoties uz šiem viedokļiem, Gēte krāsas iedala:

- pozitīvajās (_____);
- _____ (zils, sarkani zils, zili sarkans);
- neitrālajā (zaļš).

Pozitīvās krāsas:

- **Dzeltens** – «acs priecājas», sirds paplašinās, _____;
- _____ – enerģētiskāka par tīri dzeltenu;
- **Dzelteni sarkans** – izraisa satriecošu sajūtu, patīkamā un jautrā sajūta sasniedz augstāko virsotni.

Negatīvās krāsas:

- **Zils** – «..simbolizē satraucošo neko», aukstums, skumju sajūta;
- **Sarkani zils, ceriņu krāsa** – _____;
- **Zili sarkans** – pieaug nemiera sajūta;
- **Sarkanā** – «ideāls apmierinājums», nopietnības, cieņas un bijības iespaids;
- **Purpurs** – _____.

Neitrālā krāsa ir _____, kas ir patīkama acij, dvēsele atpūšas.

Vikija Volla

Aura – Soma

Dzimusi Londonā, pagājušajā gadsimtā.

Farmaceite.

Redzēja cilvēka auru. Negaidīta redzes zaudējumā iespaidā radās Aura – Soma balansa eļļas.

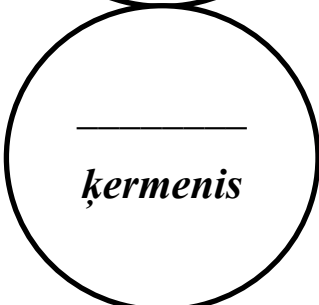
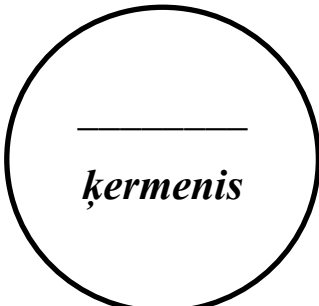
Auras – Somas krāsu nozīme

4. uzd. (10 p.) Papildini informāciju!

Aura ir elektromagnētiskais starojums, kas apņem mūsu ķermeni. Soma – fiziskais ķermenis.

Aura – Soma skata cilvēka ķermeni trīs līmeņos.

Auras uzbūve

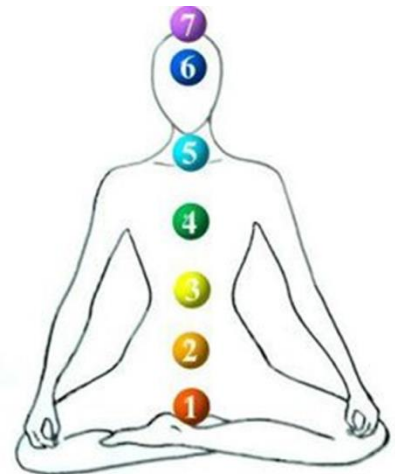

Mentālais ķermenis – gars.

Ēteriskais ķermenis – emocijas;

Fiziskais jeb materiālais ķermenis –

_____ (garša, redze, tauste, oža, dzirde);

1. attēls. Septiņi čakras punkti un to krāsas. Čakra – ritenis. Čakra ir enerģija.

Krāsu raksturojums

<i>Čakras nosaukums</i>	<i>Krāsa</i>	<i>Pamattēma</i>	<i>Fiziskais ķermenis</i>	<i>Ēteriskais ķermenis</i>	<i>Mentālais ķermenis</i>
Saknes čakra	Sarkana		Saistība ar kājām, pēdām, rumpja apakšējo daļu, nieres, mugurkauls.	Palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi.	Kristus mīlestība, Kristus asinis, ko izlēja par mums.
Hara čakra	Oranža	Gudrība, radošais sākums un seksualitāte.	Krusti, vēders un vēdera lejasdaļa, dzimumorgāni.	Ārstē cilvēka emocijas, ja pārdzīvojis garīgu un fizisku traumu	
Saules pinuma čakra	Dzeltena		Saules pinums, rumpja augšējā daļa, centrālā nervu sistēma, āda un nieres.	Prieks par juteklisko. Skaidrība, līdzsvars un balanss.	Intelekts un griba.
Sirds čakra	Zaļa	Mīlestība, iekšējā telpa un patiesība.	Krūšu daļa, plaušas un aizkrūts dziedzeris.	Meklējumi, radošā darbība, saistība ar dabu, harmonija ar dabu.	Pieņemt pašam savu lēmumu. Izaugsme garīgā līmenī.
Kakla čakra	Zila (gaiši zila)	Pašizpaušme, radošais sākums, saziņa ar masām.	Krūškurvja augšējā daļa, elpošana un aizkrūts dziedzeris.		Tieksme idealizēt, redzēt visu skaistā gaismā.
Pieres čakra	Indigo jeb karaliskais zilais	Intuīcija, gaišredzība, saprāta funkcijas.		Miers, distance, piedošana, vientulība, augstprātība un pašizolācija.	Intuīcija, diplomātija, autoritāte un griba.
Vainaga čakra	Violeta		Galvas augšējā daļa, galvas smadzenes un čiekurveida dziedzeris.		Dziedināšana.

Literatūrzinātniece,
LU profesore un
politiķe.

„Folklorā es redzu
mūsu tautas lielāko
vērtību un bagātību.”

Janīna Kursīte – Pakule
„Latviešu folklorā
mītu spoguļi” (1996)

Krāsas latviešu folklorā

5. uzd. (7 p.) Papildini informāciju!

Krāsas līdz ar skaitļiem folklorā veido galvenos pasauli raksturojošos kodus. Latviešu folklorā krāsas iedala:

- _____ (balts, sarkans, melns);
- Otrā grupa (zaļš, _____, pelēks);
- Metāliskās krāsas (zelts, sudrabs);
- Ceturtā grupa (bērs, sirms, mēļš, zils, brūns, sārts);
- Piektā grupa (_____).

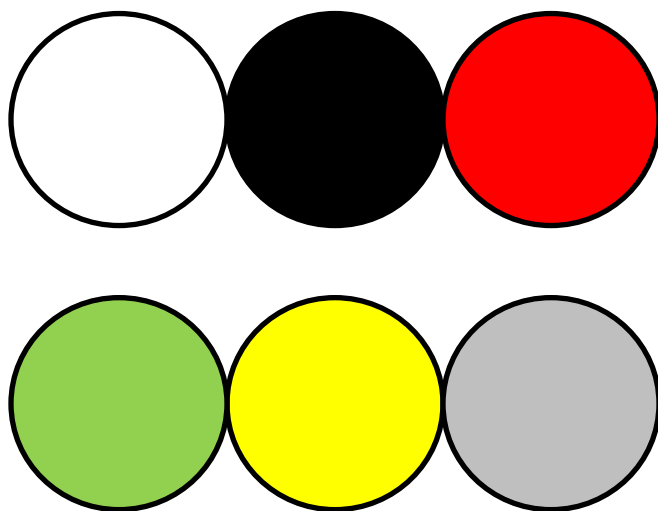
Senkrievu valodas: *krasa* ‘skaistums, daiļums’, kam pamatā indoeiropiešu sakne **ker-* ‘degt, kvēlot’.

Krāsu raksturojums

Balts - _____

Melns – auglība, raža, haosa ārdošie spēki.

Sarkans – dzīvības enerģija, Saules koks, dzīvības spēks, agresīva krāsa.

Zaļš – dzīvības, atjaunotnes un atdzimšanas krāsa.

Dzeltens – _____

Pelēks – visbiežāk saistībā ar akmeni, pamirums, neaktivitātes periods, pirmmatērija, nemirstība, auglība, ražība, gaismas un tumsas sintēze.

Zelts – Saules raksturojošā krāsa, pārdabiskas varas zīme, aizsardzība no ļaunuma.

Sudrabs – ūdens, gaisma un debesis kā dievišķā substance, simbolizē noteiktu Pērkondieva darbības aspektu, cikliskā dzimšana un miršana, atdzimšana, aizsardzība pret ļauno, atjaunošanās, viņsaules krāsa.

Zils – lietota vārdsavienojumos, stājusies kādas citas krāsas vietā.

Brūns – _____

Rauds, ruds, rūsgans – ne glaimojošs (attiecinot uz cilvēku), viņsaule.

Mēļš – apzīmēja ziedus, vaboles svārkus un villaines, augu.

Sirms – zirgu apzīmēšanai, krēslas brīdis, pārcelšana no viena statusa citā, laika

Raibs (_____

_____)

– apzīmē dzīvniekus, simbolizē auglību un ražību, seksuālā vēlmes vai dzimumgatavība.

6. *uzd. (9 p.) Mūsu krāsu aplis ir noslēdzies. Esam ielūkojušies nelielā daļā, bet uzzinājuši daudz! Tavs pēdējais uzdevums ir iepazīt sevi!*

Uzraksti, kurās trīs krāsās jūties vislabāk !	Izvēlies vienu teoriju un raksturo to nozīmi!	Salīdzini ar savām sajūtām, vai krāsu nozīme atbilst tam, kā Tu jūties!

Secinājumi par šo stundu. Tava refleksija!

*Kopā par
uzdevumiem varēja
iegūt 38 punktus.
Tu ieguvi*

Aizpildi darba lapu, klausoties skolotājas stāstījumā!

Veiksmi darbā!

Tu esi krāsas, kuras izvēlies!

(Vikija Volla)

Ieskats krāsu teorijās

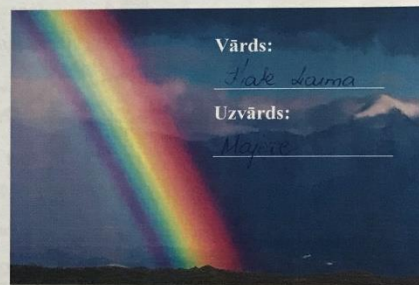
Aizpildot šo darba lapu, Tev būs iespēja ielūkoties maģiskajā krāsu pasaulē un iepazīt tās daudznozīmību.

Lai šis krāsu aplis sagādā Tev prieku!

Stundas beigās darba lapa jānodod!

1. uzd. (2 p.) Noraksti vienu citātu un paskaidro, kā Tu to saproti!

- ↳ „Mēs esam krāsas, kuras izvēlamies. Un šīs krāsas nosaka mūsu iekšējās būtības patiesās vajadzības...”
- ↳ Manuprāt, katrs cilvēks savu iekšējo būtību parāda ar savu apģērbu, aksesuāru krāsām. Mums katram ir savas krāsas, kuras neapzinoties var daudzi ko pastāstīt par mums.

Vārds:

Frīde Lauņa

Uzvārds:

Maņiņe

2. uzd (3 p.) Ieraksti, kādas krāsu teorijas Tu šodien iepazīsi!

Krāsu teorijas:

- Johans Volfgangs fon Gēte
„Krāsu teorija”
- Vikija Volla „duza-Soma”
- Jarīna Kvesīte „Krāsas
Latviešu folklorā”

Johans Volgangs fon Gēte
(1749 - 1832)
„Krāsu teorija” (1840)

Viens no izcilākajiem
vācu dzejniekiem un
dramaturgiem.

Dzejnieks, rakstnieks,
dabaszinātnieks, mākslas
teorētiķis, valsts darbinieks.

J. V. fon Gētes krāsu nozīmes

3. uzd. (7 p.) Papildini informāciju!

Katra krāsa izraisa īpašu garīgu stāvokli. Pamatojoties uz šiem viedokļiem, Gēte krāsas iedala:

- pozitīvajās (dzeltns, sarkani dzeltns, dzeltņi sarkans);
- negatīvās (zils, sarkani zils, zili sarkans);
- neitrālajā (zaļš).

Pozitīvās krāsas:

- **Dzeltns** – «acs priecājas», sirds paplašinās, dvēsele paliek jaukāka, izstāro sirdsmu;
- Dzelnās (sarkani dzeltns) – enerģētiskāka par tīri dzelteni;
- **Dzelteni sarkans** – izraisa satricēšu sajūtu, patīkamā un jautrā sajūta sasniedz augstāko virsotni.

Negatīvās krāsas:

- **Zils** – «..simbolizē satraucošo neko», aukstums, skumju sajūta;
- **Sarkani zils, ceriņu krāsa** – rada nemieru, nav dzīvespriecīga;
- **Zili sarkans** – pieaug nemiera sajūta;
- **Sarkanā** – «ideāls apmierinājums», nopietnības, cieņas un bijības iespaids;
- **Purpurs** – nopietnība un dziņums.

Neitrālā krāsa ir zaļa, kas ir patīkama acij, dvēsele atpūšas.

Vikija Volla
Aura – Soma

Dzimis Londonā, pagājušajā
gadsimtā.
Farmaceite.
Redzēja cilvēka auru.
Negaidīta redzes zaudējumā
iespaidā radās Aura – Soma
balansa eļļa.

Auras – Somas krāsu nozīme

4. uzd. (10 p.) Papildini informāciju!

Aura ir elektromagnētiskais starojums, kas apņem mūsu ķermeni. Soma – fiziskais ķermenis.

Aura – Soma skata cilvēka ķermeni trīs līmeņos.

Auras uzbūve

Mentālais
ķermenis

Mentālais ķermenis – gars.

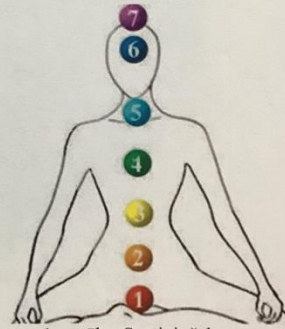
Ēteriskais
ķermenis

Ēteriskais ķermenis – emocijas;

Fiziskais
ķermenis

Fiziskais jeb materiālais ķermenis –

+ sajūtas (garša, redze, tauste, oža, dzirde);

1. attēls. Septiņi čakras punkti un to krāsas. Čakra – ritenis. Čakra ir enerģija.

Krāsu raksturojums

Čakras nosaukums	Krāsa	Pamattēma	Fiziskais ķermenis	Ēteriskais ķermenis	Mentālais ķermenis
Saknes čakra	Sarkana	Enerģija, iezemējums, dzīves materiālā pusē +	Saistība ar kājām, pēdām, rumpja apakšējo daļu, nieres, mugurkauls.	Palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi.	Kristus mīlestība, Kristus asinis, ko izlēja par mums.
Hara čakra	Oranža	Gudrība, radošais sākums un seksualitāte.	Krusti, vēders un vēdera lejasdaļa, dzimumorgāni.	Ārstē cilvēka emocijas, ja pārdzīvojis garīgu un fizisku traumu	Gudrība, pacietība, neatkarība. +
Saules pinuma čakra	Dzeltena	Zināšanu iegūšana, personīgā griba +	Saules pinums, rumpja augšējā daļa, centrālā nervu sistēma, āda un nieres.	Prieks par juteklisko. Skaidrība, līdzsvars un balanss.	Intelektu un griba.
Sirds čakra	Zaļa	Mīlestība, iekšējā telpa un patiesība.	Krūšu daļa, plaušas un aizkrūts dziedzeris.	Meklējumi, radošā darbība, saistība ar dabu, harmonija ar dabu.	Pieņemt pašam savu lēmumu. Izaugsme garīgā līmenī.
Kakla čakra	Zila (gaiši zila)	Pašizpaušme, radošais sākums, saziņa ar masām.	Krūškurvja augšējā daļa, elpošana un aizkrūts dziedzeris.	Deļ, jūt, bet nemāc to izteikt +	Tiekme idealizēt, redzēt visu skaistā gaismā.
Pieres čakra	Indigo jeb karaliskais zilais	Intuīcija, gaišredzība, saprāta funkcijas.	Seja, galva, redzes un dzirdes orgāni, galva, smadzenes +	Miers, distance, piedošana, vientulība, augstprātība un pašizolācija.	Intuīcija, diplomātija, autoritāte un griba.
Vainaga čakra	Violeta	Gaišums, saistība ar kosmosu. +	Galvas augšējā daļa, galvas smadzenes un čiekurveida dziedzeris.	Ciešanas, nevēlēšanās atstāties šeit +	Dziedināšana.

Literatūrzinātniece,
LU profesore un
politīķe.

„Folklorā es redzu
mūsu tautas lielāko
vērtību un bagātību.”

Janīna Kursīte – Pakule

**„Latviešu folklorā
mītu spoguļi” (1996)**

Krāsas latviešu folklorā

5. uzd. (7 p.) Papildini informāciju!

Krāsas līdz ar skaitļiem folklorā veido galvenos pasauli raksturojošos kodus. Latviešu folklorā krāsas iedala:

- Pamatgrupa (balts, sarkans, melns);
- Otrā grupa (zaļš, dzeltens, pelēks);
- Metāliskās krāsas (zelts, sudrabs);
- Ceturtā grupa (bērs, sirms, mēļš, zils, brūns, sārts);
- Piekrtā grupa (raibs, lācains).

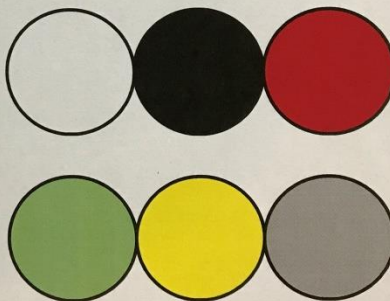
Senkrievu valodas: *krasa* 'skaistums, daiļums', kam pamatā indoeiropiešu sakne **ker-* 'degt, kvēlot'.

Krāsu raksturojums

Balts - skaids, labs, simbolizē
gaismu, augšējo dievību pasauli, uguni,
nomirstana, veli, virsaulē dievības, gavi,
tikumības, šķistoma, mīluma zīme.

Melns - auglība, raža, haosa ārdošie
spēki.

Sarkans - dzīvības enerģija, Saules
koks, dzīvības spēks, agresīva krāsa.

Zaļš – dzīvības, atjaunotnes un atdzimšanas krāsa.

+ **Dzeltens** – Saule, gaismas dievību
varāsa, dievišķā enerģija, ražos savienāšanās
laiks, dabas pamirums, pāreja uz
veļu valsti.

Pelēks – visbiežāk saistībā ar akmeni, pamirums, neaktivitātes periods, pirmmatērija, nemirstība, auglība, ražība, gaismas un tumsas sintēze.

Zils – lietota vārdsavienojumos, stājusies kādas citas krāsas vietā.

+ **Brūns** – Zemnieku dzīves
realitātes atspoguļojums.

Rauds, ruds, rūsgans – ne glaimojošs (attiecinot uz cilvēku), viņsaule.

Mēļš – apzīmēja ziedus, vaboles svārkus un villaines, augu.

Sirms – zirgu apzīmēšanai, krēslas brīdis, pārceļšana no viena statusa citā, laika

Zelts – Saules raksturojošā krāsa, pārdabiskas varas zīme, aizsardzība no ļaunuma.

Sudrabs – ūdens, gaisma un debesis kā dievišķā substance, simbolizē noteiktu Pērkondieva darbības aspektu, cikliskā dzimšana un miršana, atdzimšana, aizsardzība pret ļauno, atjaunošanās, viņsaules krāsa.

+ **Raibs** (spāngains, dagls, ribains, blese)

– apzīmē dzīvniekus, simbolizē auglību un ražību, seksuālā vēlmes vai dzimumgatavība.

6. uzd. (9 p.) Mūsu krāsu aplis ir noslēdzies. Esam ielūkojušies nelielā daļā, bet uzzinājuši daudz! Tavs pēdējais uzdevums ir iepazīt sevi!

Uzraksti, kurās trīs krāsās jūties vislabāk !	Izvēlies vienu teoriju un raksturo to nozīmi!	Salīdzini ar savām sajūtām, vai krāsu nozīme atbilst tam, kā Tu jūties!
Melna	dūca- Soma šo krāsu neaplūko, jo tā ir tumša un kaosa ārdosītie spēki.	Šī krāsa man liek jūties vislabāk, tā ir neitrāla un neuzkrītoša
Zaļa	Šī ir sirds cāra, krāsa saistīta ar dabu - mīlestību pret zemi un harmoniju. Mīlestība, iekšējā telpa un patiesība.	Manuprāt, krāsu nozīme daļēji atbilst tam kā jūtos, jo zaļā krāsa man vienmēr asociējas ar dabu, Labprāt šo krāsu iemantoju ikdienā.
Pelēka	Saistās ar pamitumu, neaktivitātes periodu- gaismas un tumsas sintēze.	Domāju, ka krāsas nozīme neatbilst tam kā jūtos, jo šī krāsa man patīk un man neitaucē, tā man nesimbolizē neaktivitātes periodu.

Secinājumi par šo stundu. Tava refleksija!

Man šī stunda patīk, jo ir citādāks ieskautes veids. Labi ka tika iemantota prezentācija un sniegti uzskates materiāli. Šādi noteikti labāk iemācos un atceros, pat bez piepūles.

Kopā par
uzdevumiem varēja
iegūt 38 punktus.

Krāsas Friča Bārdas dzejas krājumā „Zemes dēls”

<i>Krāsa</i>	<i>Biežums</i>	<i>Kopā</i>	<i>Citāts</i>
Dzeltens			
Oranžs (sarkani dzeltens)			
Dzelteni sarkans			
Zils			
Sarkani zils (violets), ceriņu krāsa			
Zili sarkans			
Sarkans			

Purpurs			
Zaļš			
Karaliskais zilais jeb indigo			
Balts			
Melns			
Pelēks			
Zelts			
Sudrabs			

Brūns			
--------------	--	--	--

14. pielikums
Izpildīts mājas darbs

Krāsas Friča Bārda dzejas krājumā „Zemes dēls”

Krāsa	Biezums	Kopā	Citāts (Raidīti)
Dzeltens <i>dzelteins</i>	1111111111	10	„Okele dzeltains apses acis loģi..” „Dzeltainus trūdu cindus jumt dar.”
Oranžs (sarkani dzeltens)			
Dzelteni sarkans			
Zils	1111111111 11 11111111 11111111 1111111111 1111 11111111 1111 11	38	„Tu vienā caurē zils nāve, man svieta.” „Zils silapgis ūģi zālis man acis daktābūn seju.”
Sarkani zils (violets), ceriņu krāsa			
Zili sarkans			
Sarkans	1111111111	10	„Tā mana dzīvība sarucanās ilgās iznāst.” „Caur sarkānu galonu pār fētas..”

16

Gētes krāsu teorija

Krāsa	Raksturojums
Dzeltens	«acs priecājas», sirds paplašinās, dvēsele paliek jautrāka, krāsa izstaro siltumu
Oranžs (sarkani dzeltens)	enerģētiskāka par tīri dzeltenu
Dzelteni sarkans	izraisa satriecošu sajūtu, patīkamā un jautrā sajūta sasniedz augstāko virsotni
Zils	«..simbolizē satraucošo neko», aukstums, skumju sajūta
Sarkani zils, ceriņu krāsa	rada nemieru, nav dzīvespriecīga
Zili sarkans	pieaug nemiera sajūta
Sarkans	«ideāls apmierinājums», nopietnības, cieņas un bijības iespaids
Purpurs	nopietnība un diženums
Zaļš	patiesi patīkama acij, dvēsele atpūšas

Aura - Soma

Krāsa	Raksturojums
Pamata čakra – sarkana krāsa	Fiziskās ķermeņa līmenī – saistīta ar kājām, pēdām, rumpja apakšējo daļu, nieres, mugurkauls. Pamattēma – enerģija, iezemējums (stabilitāte), dzīves materiālā puse (nauda, ēdiens, drošība). Palīdz stimulēt mūsu enerģiju, celties un rīkoties, dod drosmi. Garīgais – Kristus mīlestība, Kristus asinis, ko izlēja par mums.
Sakrālā čakra – oranža krāsa	Fiziskais ķermenis – krusti, vēders un vēdera lejasdaļa, dzimumorgāni. Pamattēma – gudrība, radošais

	sākums un seksualitāte, visas dzīves baudas. Ārstē ēterisko ķermeni jeb cilvēka emocijas, ja cilvēks pārdzīvojis garīgu un fizisku traumu. Mentālā līmenī – gudrība, pacietība un neatkarība.
Saules pinuma čakra – dzeltena krāsa	Fiziskais ķermenis – saules pinums un rumpja augšējā daļa, centrālā nervu sistēma, āda un nieres. Pamattēma – zināšanu iegūšana un personīgā griba. Skaidrība, līdzsvars un balanss. Intelekta spēks. Depresija, bailes, nervozitāte, skaudība. Emocijas – prieks par juteklisko. Garīgais – intelekts un griba.
Sirds čakra – zaļa krāsa	Fiziskais ķermenis – krūšu daļa, plaušas un aizkrūts dziedzeris. Pamattēma – mīlestība, iekšējā telpa un patiesība. Meklējumi, radošā darbība, saistība ar dabu, izaugsme garīgā līmenī. Mīlestība pret zemi, harmonija ar darbu. Pieņemt pašam savu lēmumu.
Kakla čakra – gaiši zila krāsa	Fiziskais ķermenis – krūškurvja augšējā daļa, elpošana un aizkrūts dziedzeris. Pamattēma – pašizpaušme, radošais sākums, saziņa ar masām. Simpātijas, empātijas un optimisma krāsa. Emociju līmenis – dziļi jūt, bet nemāk to izteikt. Intuīcijas krāsa, kad bez vārdiem zina, kas notiks. Tieksme idealizēt, redzēt visu skaistā gaismā.
Trešās acs čakra – karaliskais zilais jeb indigo	Fiziskais ķermenis – seja un galva, redzes un dzirdes orgāni, galva un smadzenes. Pamattēma – intuīcija, gaišredzība un saprāta funkcijas. Intraverti cilvēki. Bēgšana sevī. Emocijas – miers, distance, piedošana, vientulība, augstprātība un pašizolācija. Mentālā līmenī – intuīcija, diplomātija, autoritāte un griba.
Vainaga čakra – violeta krāsa	Fiziskais ķermenis – galvas augšējā daļa, galvas smadzenes un čiekurveida dziedzeris. Garīgums un saistība ar kosmosu. Misticisma un maģijas krāsa. Tilts, kas savieno tagadni ar pagātņi. Dziedinoša krāsa. Emociju līmenī – ciešanas, nevēlēšanās atrasties šeit.

Krāsas latviešu folklorā

Krāsa	Raksturojums
Balts	skaidrs, labs, simbolizē gaismu, augšējo dievību pasauli, uguni, nomiršana, veļi, viņsaules dievības, gari,

	tikumības, šķīstības, mīļuma zīme
Melns	auglība, raža, haosa ārdošie spēki
Sarkans	dzīvības enerģija, Saules koks, dzīvības spēks, agresīva krāsa
Zaļš	dzīvības, atjaunotnes un atdzimšanas krāsa, sezonas dievības un auglības gari, dabas cikliska atdzimšana, auglība, cilvēks kā dabas daļa
Dzeltens	Saule, gaismas dievību krāsa, dievišķā enerģija, ražas savākšanas laiks, dabas pamirums, pāreja uz veļu valsti
Pelēks	visbiežāk saistībā ar akmeni, pamirums, neaktivitātes periods, pirmmatērija, nemirstība, auglība, ražība, gaismas un tumsas sintēze
Zelts	Saules raksturojošā krāsa, pārdabiskas varas zīme, aizsardzība no ļaunuma
Sudrabs	ūdens, gaisma un debesis kā dievišķā substance, simbolizē noteiktu Pērkondieva darbības aspektu, cikliskā dzimšana un miršana, atdzimšana, aizsardzība pret ļauno, atjaunošanās, viņsaules krāsa
Zils	lietota vārdsavienojumos, stājusies kādas citas krāsas vietā
Brūns	zemnieku dzīves realitātes attēlojums
Rauds, ruds, rūsgans	ne glaimojošs (attiecinot uz cilvēku), viņsaule
Mēļš	apzīmēja ziedus, vaboles svārkus un villaines, augu
Sirms	zirgu apzīmēšanai, krēslas brīdis, pārceļšana no viena statusa citā, laika simbols
Raibs (spangains, dagls, ribains, blese)	apzīmē dzīvniekus, simbolizē auglību un ražību, seksuālā vēlmes vai dzimumgatavība

Friča Bārda (1880 - 1919) personība.

Dzimis Umurgas pagasta Pociema „Rumbiņos”. 10 gadu vecumā sāk mācīties Pociema luterticīgajā pagastskolā, kur mācās 2 gadus, pēc tam Umurgas draudzes skolā. 1898. gadā Limbažu pilsētskolā. Pēc tam Valkas skolotāju seminārā, kurš atradās Rīgā. Uzņem 200 audzēkņus, tikai 5 atmaksā valsts. Fricis Bārda šajā sarakstā ir trešais. Seminārā uzcītīgs, bet spožs talants nav. Izceļas ar to, ka ir „sava ceļa gājējs”, neaizraujas ar jaunajām idejām.

Jau semināra laikā nākotnes nodomus meklē pats.

Beidzot semināru, Fricis Bārda sastrīdas ar tuviniekiem, kur palikt – „Rumbiņos” vai Rīgā. Paliek „Rumbiņos” un strādā par skolotāju Katlakalna skolā līdz 1905. gadam.

Strādādams ar cilvēkiem, sabiedrību tomēr nemeklē.

Cenšas „neizšķīdināties”, kaut gan vada skolas kori, spēlē Katlakalna baznīcas ērģeles.

1905. gadā kopā ar brālēnu T. Lāci aizbrauc uz Tērbatu studēt filozofiju, bet tur uzturas tikai dažus mēnešus. 1905. gada notikumi liek atgriezties Latvijā.

1906. gadā atkal ar T. Lāci brauc uz Vīni, kur T. Lācis vēlas studēt medicīnu, bet Fr. Bārda – filozofiju. Vīnē trūkst līdzekļu. Mācības kavē arī veselība. Lielā slodzē pavada gadu, arī slimo (nieres, plaušas).

Brīvajos brīžos atrod Vīnē klusas vietas, kapus, kur apglabāts Bēthovens, Brāms. Kaut gan Vīne Frici Bārdu valdzina, tomēr viņš tur neiedzīvojas.

Nododas pašstudijām – ētika, fizika, vācu modernā dzeja, filozofija.

Periods Vīnē ilgst gadu. Pirms atgriešanās, Fr. Bārda nedēļu guļ slimnīcā, lai varētu atgriezties.

Atgriežoties paliek „Rumbiņos”, vēstulēs slēpj savu patieso dvēseles stāvokli.

Atgriežas 1907. gadā, atkal ir skolotājs Ķeniņa reālskolā, vēlāk Šulces progimnāzijā.

No 39 dzīves gadiem 18 Fr. Bārda ir skolotājs.

Precoties ar Paulīnu, viņš piespiedis arī Paulīnu nokārtot skolotāju tiesību eksāmenus.

Labi kontaktējies ar klasi.

Vienīgais klases valdīšanas līdzeklis – piesitieni ar gredzenu pie galda.

Neilgi pirms nāves piezīmes par pedagoģiju. Ārpus darba bijis publicists: „Stari” J. Jaunsudrabiņa žurnāls, „Zalktis” A. Ķeniņš 1908. gadā.

1908. gads ir interesants ar to, ka Fr. Bārda ieliek avīzē precību sludinājumu, uz kuru saņem 80 atbildes, 79 nepatīk, viena patīk – tā ir Paulīnas. Pusotru gada sarakstās, 1910., gadā iepazīstas, 1915. gadā apprecas.

Nav neviena foto, kur Paulīna ar Fr. Bārdu būtu kopā. Tikai kāzu foto, kur Paulīna sevi nogriezusi nost. Lielāko mūža daļu nodzīvo atraitnēs.

Fricis Bārda blakus dzimtas mājām „Rumbiņām” cēlis māju. Ne tikai pēc uzcelšanas sievu ņem, bet arī laulājas mājā. Ir bērni – dēls Zigurds, meita – Ulriha Tamāra.

1911. gadā izdod dzejoļu krājumu „Zemes dēls”, vienīgais, kura izdošanu piedzīvo pats autors. Otrs – pēc četriem gadiem - „Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam”, kuru sastādījusi Paulīna un Antons Bārda.

1911. gadā kļūst pazīstams kā lektors. Dibina dramaturgu kursus par estētiku.

1916. gadā pēc kāzām atkal atgriežas Rīgā, kur strādā par skolotāju izglītības biedru vidusskolā.

Piedalās latviešu izglītības kongresā Tērbatā 1917. gadā.

1917. gadā pārceļas uz Valmieru, šajā laikā piedzimst meita. Šajā laikā padara daudz labus darbus: viens no izglītības biedru organizatoriem, nodibina Valmieras Latviešu ģimnāziju. Vēlāk tur kļūst par direktoru. Šajā laikā atkal daudz slimo.

1918. gada vasarā „Rumbiņos” uz slimības gultas, bet jau rudenī dodas uz Rīgu.

1918. gada Ziemassvētkus nosvin gultā, nākošo gadu sagaida slimnīcā. Februārī tiek veikta nieru operācija, kas ir neveiksmīga. Pēc nedēļas veic vēl vienu operāciju, kas ir liktenīga. Mirst no asins saindēšanās.

Mirst 1919. gada 13. marta vakarā. 10 dienas vēlāk apbedī Umurgas kapos.

Zemes klēpī guldīts gaiši zilā krāsā, kas ir cerību krāsa.

Bijis filozofētājs. Uzrakstījis apceres par mākslas un filozofijas jautājumiem:

- „Prāts un mūžības jautājumi”,
- „Romantisms kā...”,
- „Par derīgo un garīgi vērtīgo”,
- „Māksla un estētika”,
- „Mākslas attiecības”,
- „Māksla un kritika”.

Zenta Mauriņa par Frici Bārdu: „Jāprot saskatīt viņā dzejnieku, liriski, sapņotāju, filozofu. Vajag saredzēt pašiem uztveres modeli, kas raksturo Frici Bārdu. Viņš cenšas rast atbildi uz mūžseniem jautājumiem. Tas ir specifiski, jo caur cauri viņš ir romantiķis, ideāli nesaskan ar reāli iespējamo. Pateicieties savai romantisma divdabībai, ir spējis daudz pateikt arī filozofijā.”

Faktori, kas noteikuši Fr. Bārdas personības izaugsmi, viņa īpatnējo pasaules redzējumu.

Tautiskums, latviskums, kas visspilgtāk izpaužas mākslas darbā. Arī Frici Bārdas darbos ir lirisms kā viena no latviešu tautas pamatīpašībām (tautas dzīve, paražas).

Daba. Frici Bārdas dzejoļos ļoti bieži piesaukts mežs, kas liecina par to vidi, kur viņš audzis. Fricis Bārda ļoti slikti juties, kad nav bijis mājās.

Pretrīti tiem latviešu klasiķiem, kas kā tuvāko ir jutuši māti, *Fricis Bārda ir bijis izteikts tēva dēls.* Tēvs Jānis bija sīks, pavārgs, bet enerģisks cilvēks. Raksturi līdzīgi ar dēlu, jo arī Fricis Bārda jau jaunībā ārkārtīgi līdzīgs savam tēvam ne tikai fiziski, bet arī domās. Abi atturīgi, savaldīgi, sveša pārsteidzība, vienmēr visu izdomāja līdz galam, lieli savrupnieki, nav draudzējušies ar kaimiņiem, kaut tēvu arī ļoti ieredzēja pagastā, tāpat cienīja arī Fr. Bārdu. Arī mākslinieka dotības saistīja tēvu un dēlu. Tēvs spēlēja cītaru, rakstījis humoristisku dzeju, kaut arī maz bijis humora viņa ikdienas sarunās. Tēvs ļoti reliģisks cilvēks, bet par dēlu to nevarētu teikt, bet dzejā atrodams Kristus tēls. Fr. Bārdam ir trausla veselība, bet sīkst raksturā. Spītīgā iestāšanās Valkas seminārā. Fr. Bārda bija pedants.

Laikmets, laiks, vide, kurā dzīvo. Laikabiedri bija A. Austrinš, K. Štrāls, K. Skalbe, Zemgaliešu Biruta, Viktors Eglītis, J. Jaunsudrabiņš, J. Akurāters. Laikabiedri savā lielākajā būtībā revolucionāri, bet to nevar teikt par Fr. Bārdu. Visus vieno protests pret apkārtējo. Skumjas, bezcerība, kad nav iespējams dzīvi mainīt. Fr. Bārda uz šī fona atšķiras, nav teicis neko atzinīgu. Šai ziņā līdzinās tēvam, jo naidīgi abi pret vardarbību.

Bārdas savrupība. Savrupību varētu izskaidrot gan ar iedzimtību, gan arī ar romantisma domāšanu, kas izpaužas dažādās aktivitātēs. Toreizējie rakstnieki ne īpaši saprata Raiņa un Bārdas attiecības, tās esot bijušas rezervētas, pret Aspaziju vispār nebija simpātiju, jo neatzina viņas sievišķību. Patiesi sapratēji ir Skalbe un Poruks. Ar Skalbi nav tikai draugi, cik dvēselē radniecīgi. Fr. Bārda apjūsmo Skalbi. Viens otru saukuši par draugiem, kaut dzīvē nav tikušies bieži. Viņi izjūt lielu pietāti viens pret otru, viens otru uzlādēja, lika noticēt mākslinieku talantam. Raksta ļoti iejūtīgas recenzijas par Skalbi. Skalbe Fr. Bārdā atrada to, pēc kā visu mūžu ir ilgojies – pēc labā un skaistā apvienojuma, pēc ētiska satura estētiskā formā. Otrs gara radnieks ir

Poruks. Taču viņš ir bijis mazliet dramatiskāka persona, uzstādīja lielākus ideālus, lielākus mērķus, tādēļ piedzīvoja lielāku vilšanos. Bārda ir monolītāks, pieticīgāks ideālos, viņa ideāli ir tuvāki zemei, tie ir aizsniedzamāki. Bārda vairāk ietekmējies no Poruka.

Bārdas patriotisma liecinieki. Kaut gan Fr. Bārda nav bijis kareivīgs cilvēks, viņš atsaucas uz laikmeta notikumiem. 1915. gadā dzejolis „Tautas bēdas”, „Rudens” veltīts kara notikumiem. Viens no iespaidīgākajiem dzejoļiem „Vagonā”. Ne tikai dzejā, bet arī dzīvē Fr. bārda ir patriots. 1916. gadā piedalās skolotāju konferencē, aizstāvot nacionālo izglītību. Darbība Valmierā 1917. gadā dibina Valmieras vidusskolu, kas ir riskants solis tai laikā.

Skolas nozīme. Nevienā skolā nav guvis būtiskus impulsus savai izaugsmei, tāpat skeptiski izsakās arī par iegūto skolotāju seminārā. Savus ceļa rādītājus ir atradis pats, neatkarīgi no skolas. Garīgā ceļa meklējumi saistās ar Vīnes laiku, kur noklausās daudzus kursus. Vīnē var izpausties viņa daudzpusībā, tieksme meklēt pašam. Viņa skolotājs filozofijā ir Platons, Šopenhauers, Bergsons, Dž. Bruno un Nīče (īpaši). Nīčes filozofijas iespaidā vēlēšanās cīnīties ar sevi paša aprobežotību. „Ciešanas ir tas spēks, kas mūs visdrīzāk var novest pie pilnības.”

Tematiskie pavedieni Fr. Bārdas pasaules uztverē un mākslā.

Reliģija. pasaule, reliģijas pārdzīvojums. Fr. Bārda uzskatīja, ka latvieši pārāk maz respektē reliģiju. Tādēļ viņa mākslā samērā bieži ienāk Dievs. Fr. Bārda nav īpaši interesējies par folkloru, uztver to nojausmu ceļā, samērā precīzi izpratis senlatvisko Dievu – tas ir gādīgs vīriņš, kas bieži vien staigā pa pasauli un dara citiem labu. Seminārā gribējis studēt teoloģiju. Katram ir sevi jāizjūt sava divdabība, reliģija, ticība, „jāizkopj sevī, nevis ārišķīgās formās”. Zenta Mauriņa: „Reliģija Bārdam kā visiem citiem cilvēkiem ir saikne ar kosmosu. Romantisma mākslas nav domājama bez reliģijas. Bārda dažreiz pat uzsvēris, ka viņš ir nereāls, jo vēlējies tāds būt. Dievu uztver kā kaut ko organisku, bet neatrada Dievā atbildes uz visiem jautājumiem. Ir vēl kāds liels gars, kas visus noslēpumus tur savās rokās.”

Prasme spēlēties arī ar visnopietnākajām lietām. Prasme šūpoties dzīvē, prasme uztver visu kā joku. Varbūt tieši šī uztvere spēja paglābt Bārdi no traģiskas dzīves uztveres. Bārda uztver sevi kā dabas sastāvdaļu, kā iederīgu sastāvdaļu dabā. Viņš nav lieks, tādēļ nedod iespēju pašam justies liekam. Bārdam piemita šī pieticība, tādēļ arī mazāk vilšanās.

Skumjas. Sauc arī par vientulības apdziedātāju. Klusas, apcerīgas sēras, tās ir atraisītās skumjas, nevis traģiskās skumjas. Šis dvēseles pamatnoskaņojums nav neaktīvs, tās ir skumjas, kas mudina uz sevis apjaušanu, uz sevis pilnveidošanu. Šī Bārdas aktivitāte ir drīzāk tāds lēnīgs izturīgums, ko pavada neatlaidīgs spīts, spīts tikt galā pašam ar sevi, saredzēt to, kas pašlaik ir

ideāls. Dzejā ienāk izmisums, bet tas nav izmisums, tās ir saldas, muzikālas skumjas, kas rodas, domājot par mūžību. Izmisums piesaukts dzejā tikai pāris reizes, jo to izjūt dzīvē arī reti. Slavina ciešanas kā apskaidrotības nesējus, dvēseles noskaidrotājus, nes dvēselei brīvību. Ciešanās un sāpēs cilvēks jūtas atbrīvots. Tās nav traģiskas. Izskan priekā. Katru sāpi vainago līdzsvars, harmonija un prieks.

Bārda ir latviskās laimes dzejnieks. Ar latvisko laimi saprotot ne bezdomu gaviļēšanu, ne aklu priecāšanos par lētām uzvarām, bet dziļu un klusu pazemību Kosmosa brīnuma priekšā. Dzīvē daudz sola, bet maz dod. Bet kāpēc jāprasa daudz? Ja mēs izmetam katru mirkli, nešķiežot velti dzīvi asarās. Prasme dzīvot vienkārši, bet ne novienkāršojot.

Optimistiskā dzīves izpratne. Par Bārdas gaišo dzīves māku liecina nāves izpratne un humora izjūta. Traģiskais rodas tikai tur, kur ir uzstādīti pārāk augsti ideāli un cilvēks kā pārāk liels vērtību nesējs. Uztver nāvi kā vienu punktu ķēdē, nenovēršamais etaps, tad lieki baidīties no nāves. Nāve nesaistās ar šausmām, tādēļ to uztver viegli.

Vismazāk novērtēts Bārdas humors. Humors palīdz būt vērotājam. Redz visu sīko, niecīgo, bet neapsmej, paceļas tam pāri, nezaudēdams ticību cilvēciskajam.

Mīlestība. Viņa jūtas, salīdzinot ar Poruku, ir vienkāršākas. Bārda šķir debess un zemes mīlestību, mīlestību dabā un dzejā. Nevienā dzejolī nav nosodījis tieksmi pēc baudas, cilvēcīga prieku no saskaņas. Palicis ideālu augstumā. Mīlestība ir ceļš uz mūžību, alkas uz mūžību.

(Sastādīts pēc pierakstu materiāliem)

Skolotāja piedāvā trīs krāsu teorijas:

- Gētes krāsu teorija;
- Aura – Soma;
- Krāsas latviešu folklorā.

Skolēni var brīvi izvēlēties vienu no trīs krāsu teorijām, tādējādi veidojot darba grupas.

Grupās dalībnieku lomu sadalījums (vienai lomai var būt vairāki cilvēki):

- *līmētājs* – līmē informāciju, kuru dod literatūras pētnieks,
- *noformētājs* – atbildīgs par darba noformēšanu, vizuālo izskatu,
- *literatūras pētnieki* – lasa informāciju, informē par tajā esošo informāciju pārējos grupas dalībniekus,
- *darba organizētājs* – atbild par veiksmīgu sadarbību grupā, sagādā nepieciešamos materiālus grupai, ievēro laika reglamentu.

Par sadarbību grupā un veiksmīgu uzdevumu izpildi atbildīgs ikviens grupas dalībnieks!

Grupas uzdevumi

1. Uzraksti visu grupas dalībnieku vārdus.
2. Uzraksti virsrakstu „..... krāsu teorijas izmantošana Friča Bārdas personības un daiļrades iepazīšanā”.
3. Uzzīmē tabulu pēc parauga. Paraugs:

<i>Krāsa</i>	<i>Krāsas raksturojums</i>	<i>Friča Bārdas personība un daiļrade</i>	<i>Secinājumi Vai krāsas atklāj rakstnieka personību?</i>

4. Aizpildi tabulas ailes.

Krāsa – ielīmē krāsu nosaukumus. Sāc ar to krāsu, kura visbiežāk pieminēta dzejoļos.

Krāsu raksturojums – katrai krāsai pretī ielīmē atbilstošu krāsas raksturojumu.

Friča Bārdas personība un daiļrade – katrai krāsai pretī pielīmē to Friča Bārdas personības un daiļrades iezīmi, kas atbilst krāsas raksturojumam (pie viena var būt vairāki fakti).

Secinājumi – uzrakstiet secinājumus par to, vai krāsu teorija sasaistās ar Friča Bārdas personības un daiļrades atklāsmi? Vai vērojama sakritība starp krāsām kuras izmanto dzejā un viņa personību?

5. Sagatavojiet prezentācijas runu, kurā jābūt:
 - a. izmantotā teorija,
 - b. visbiežāk lietotās krāsas,
 - c. krāsu saistība ar personību,
 - d. dzejoļu citāti.
6. Pēc prezentācijas, piestipriniet lapu pie sienas.

Veiksmi darbā!

Lai grupu darbs tiktu veiksmīgi izpildīts, katram grupas dalībniekam jāiegulda savs darbs.
Lūdzu, atbildi uz jautājumiem par savu veikumu grupu darbā!

Vārds:.....

Uzvārds:

Grupas krāsu teorija:

1. Ko Tu grupas darbā darīji? Kāds bija tavs pienākums/ pienākumi?

.....
.....
.....

2. Kā Tu vērtē savu ieguldījumu grupu darbā? Vai kvalitatīvi veici uzticētos uzdevumus?

.....
.....
.....

3. Raksturo savas grupas dalībniekus! Kurš darīja visvairāk? Kurš – vismazāk? Vai kāds neiesaistījās?

.....
.....
.....
.....

4. Tava refleksija par šo grupu darbu un tās ieguvumu!

.....
.....
.....
.....

Lai grupu darbs tiktu veiksmīgi izpildīts, katram grupas dalībniekam jāiegulda savs darbs.
Lūdzu, atbildi uz jautājumiem par savu veikumu grupu darbā!

Vārds: *Kate Laima*

Uzvārds: *Majore*

Grupas krāsu teorija: *Aura - Soma*

1. Ko Tu grupas darbā darīji? Kāds bija tavs pienākums/ pienākumi?

*Grupas darbā es izveidoju plakātu piedalījos
secinājumu izdomāšanā.*

2. Kā Tu vērtē savu ieguldījumu grupu darbā? Vai kvalitatīvi veici uzticētos uzdevumus?

*Es uzskatu, ka devu lielu ieguldījumu, jo neviens
cits nevēlējās rakstīt un veidot plakātu vizuālajā
zinā. Nedomāju, ka veicu tik kvalitatīvi cik varētu,
jo pietrūka laiks.*

3. Raksturo savas grupas dalībniekus! Kurš darīja visvairāk? Kurš – vismazāk? Vai kāds neiesaistījās?

*Visi iesaistījās manipulēt, informējās meklēšanā
vienlīdzīgi.*

4. Tava refleksija par šo grupu darbu un tās ieguvumu!

*Grupu darbs bija produktīvs, ~~un~~ ātri un
operatīvi katrs zināja ko darīt. Pasi daudz vairāk
izpratām T. Bārdu personību.*

Kolāžas kritēriji
Friča Bārdas personība

<i>N.p.k.</i>	<i>Kritēriji</i>	<i>Punkti</i>
1.	Kolāža iekļauti fakti no Friča Bārdas personības un daiļrades, kas visspilgtāk viņu raksturo.	2
2.	Kolāžā ierakstīti dzejoļi, kuros pieminētas krāsas.	2
3.	Kolāžas izveidē izmantotas tās krāsas, kuras visbiežāk pieminētas dzejoļu krājumā „Zemes dēls”.	2
4.	Iekļauti krāsu raksturojumi.	2
5.	Starp krāsām, dzejoļiem un personības faktiem redzama sakarība.	2
6.	Darbs noformēts glīti un rūpīgi.	2
7.	Darbā ievērota kompozīcija.	2
8.	Pareizrakstība.	2
Kopā:		16

23. pielikums
Skolēnu izveidotās kolāžas

Zaļš

Pamattēma - mīlestība, laisija teļa un patiesība, kadācā darība, savstība ar dabu.

Fricis Bārda - šis dabas un zemi to mīlestība, mīlestība datā un diegā, dieglois bēli pūsanis meīs.

Citāts:

"Es svece plīvosa
tumsajā nūtes ēnā.
Es nūta sadegu
un dēgaistu nāvē lēnā."
(„Zemes dēis” 1. daļa, 1.)

Sarkanš

Pamattēma - enerģija, iesemjams (stabilitāte) daivēs materiālā pūzē, reliģija.

Fricis Bārda - irēnē par reliģiju - reliģiois, 1911 gada elstis pūstāms tā lēlēt.

Citāts: „Māc kēlētās strāvjās un saivē gās”
cavē vānānu saivēmu pūš feivās...

Indigo

Pamattēma - mīlestība, apūnēdabā un savstība pūnēgās Mūs, dēgānē, pūnēdabā, vīnēdabā.

Fricis Bārda - mīnēdabā apūnēdabā, apūnēdabā pūnēdabā, apūnēdabā pūnēdabā, apūnēdabā pūnēdabā.

Citāts:

"Lēnē nāvēnējs - sunys,
tūnē nēē engēls..."

Pamattēma - mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā, mīnēdabā.

Fricis Bārda - nēvēnā slōā nāv, gūvīs bātēvīs impūlūs savā lēgānē, un savīs eļā rādēvīs ē atādīs pūš.

Citāts:

"dēē dēēlētās apēs nās lōgā"
un ēgūnā dēēvīs „fūnys..."
(„Zemes dēis” 1. daļa, 1.)

Gaiši zils

Pamattēma - pūšpūnē, rādēvīs dēvīs, savstība ar nāvēnē. Pūšpūnē, rādēvīs dēvīs, savstība ar nāvēnē.

Fricis Bārda - lēnē savstība ar nāvēnē, savstība ar nāvēnē, savstība ar nāvēnē, savstība ar nāvēnē, savstība ar nāvēnē.

Citāts:

"Tēē veltēms cavē zēē tēē"
nā savstība savstība mēē tālē..."
(„Zemes dēis” 1. daļa, 1.)

STRĀDĀDAMS AR CĪVĒKIEM PAPILDU
SABIEDRĪBU NEMEKLĒ.

"Die manis paliek tik skumjas -
klus tumši kalē pūnēju meīs..."

"Es svece plīvosa
tumsajā nūtes
ēnā..."

"Tē manā dēvība
dēvībās lēgās lēvībās..."

"... dēlētānu tūcū cūnū
kān lōgā..."

"... dēlētānu apēs
dāvē lēvīs dēvīs."

"Tē nēvū cavē zēē nāvē
man nēvēcī..."

"Zēē salapsis ēgū zēē
man acīs avēvīs ēgū..."

Fricis Bārda ZEMES KĻĒPTI GULĒTIS GAIŠI
ZILĀ BĀRĒ, KAS IR CĒRĪBU KRĀSA.
KLUSĀS, APCRĪGĀS SĒRĀS, TĀS IR ATBRĪSTĀS
SKUMJAS, NĒVĪS TRĀGĪSĀS SKUMJAS.

Video filmas kritēriji***Friča Bārdas personības vizītkarte caur krāsu pasauli***

Filmu var veidot viens pat vai grupā līdz trīs cilvēkiem. Grupā veidojot filmu, grupa pati ir atbildīga par katra grupas dalībnieka ieguldījumu, tas atsevišķi netiks vērtēts.

<i>N.p.k.</i>	<i>Kritēriji</i>	<i>Punkti</i>
1.	Filmā izmantotas Friča Bārda raksturojošākās krāsas.	2
2.	Filmā ir fakti par Friča Bārdas personību un daiļradi, kas sasaistās ar krāsu nozīmēm.	2
3.	Filmā ir struktūra - sākums, galvenā daļa un beigas.	2
4.	Skolēna secinājumi par krāsu saistību ar Friča Bārdas personību un daiļradi.	2
5.	Filma ir radoši izveidota.	2
6.	Filmas ilgums līdz 5 min.	2
7.	Skolēna stāstījums par filmu.	2
8.	Skolēna secinājumi pēc filmas	2
9.	Atbildes uz jautājumiem.	2
10.	Pareizrakstība.	2
11.	Darbs nodots laicīgi.	2
12.	Rakstiska anotācija par filmu (apjoms līdz vienai A4 lapai)	2
Kopā:		24

25. pielikums
Skolēnu veidotās filmas

Uzstāšanās secība

<i>Krāsa</i>	<i>Uzstāšanās numurs</i>	<i>Filmas autors/ -i</i>
<i>Zila</i>	1.	
<i>Zaļa</i>	2.	
<i>Balta</i>	3.	
<i>Melna</i>	4.	
<i>Sārta</i>	5.	
<i>Pelēka</i>	6.	
<i>Dzeltena</i>	7.	
<i>Sarkans</i>	8.	
<i>Brūns</i>	9.	
<i>Rožains</i>	10.	
<i>Violets</i>	11.	
<i>Rozā</i>	12.	

<i>Kritēriji</i>	<i>Punkti</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Vārds/ uzvārds</i>	<i>Kopā</i>
Filmā izmantotas Friča Bārda raksturojošākās krāsas.	2											
Filmā ir fakti par Friča Bārdas personību un daiļradi, kas sasaistās ar krāsu nozīmēm.	2											

Filmā ir struktūra - sākums, galvenā daļa un beigas.	2											
Skolēna secinājumi par krāsu saistību ar Friča Bārdas personību un daiļradi.	2											
Filma ir radoši izveidota.	2											
Filmas ilgums līdz 5 min.	2											
Skolēna stāstījums par filmu.	2											

Skolēna secinājumi pēc filmas.	2											
Atbildes uz jautājumiem.	2											
Pareizrakstība.	2											
Darbs nodots laicīgi.	2											
Anotācija par filmu.	2											